Poštarina plaćena u gotovu

Život

2

Veljača
1939
God. XX

SADRŽAJ

Život

Broj 2. Veljača 1939.

Urednik Stj. Tomislav Poglajen D. I. Zagreb I/147. Palmotićeva 33. Telefon 24-169. — Izlazi svakog 20. u mjesecu osim srpnja i kolovoza. Pretplata 50 din, omladini 30 din, pojedini broj 5 din. — Uprava: Zagreb I/147. Palmotićeva ulica 33. — Tiskara Glasnika Srca Isusova, Zagreb.

PIJO XI VELIKI

Kad se u rano jutro, na desetu vigiliju lateranskog sporazuma, uoči bijele Gospe iz čudesnoga Lourdes-a, s vrhova naše hrvatske Prvostolnice razlio mukli zvuk velikoga zvona, naša se srca napuniše mirnom tugom, naše duše — silnim ponosom.

Tugom, jer kao živi udovi mističnog, nevidljivoga Krista izgubismo njegova vidljivog Namjesnika, jer nas kao ljude ostavi čovjek neobičnoga duhovnog obujma, rijetke pronicavosti i silne volje, koji je u vrzinom kolu suvremenih krivulja išao uvijek ravno, samo ravno — s Istinom, u Istini, prema uvijek potpunijoj inkarnaciji Istine u svijetu.

Ponosom, jer bijasmo suvremenici — dà, sinovi, kćeri, suradnici — velikoga Pape, koji će ući u mauzolej Grgurâ i Leonâ, u redove onih veličajnih obnovitelja čovječanstva, što ih Providnost ljupko i snažno izdiže na rastvaranju preživjelih epoha i rađanju novih.

Pojavio se on na obzorju naših života zaogrnut bijelom haljom Kristova Prvosvećenika u času, kad se Evropa polako izvlačila iz onog besprimjernog klanja, koje je bilo najnaravniji zaključak njene nutarnje i višestoljetne apostazije od Krista. Puno je toga tad ležalo razrovano. I živčevlje mnogih, jer ga je hranila iscrpljenost glada i zasićenost straha, i duše bezbrojnih, jer su lutale po bespuću duhovne površnosti i načelne dezorijentacije, po labirintu moralnog oportunizma ili još bjednije amoralnosti; i obitelji cijele, jer ih je rasklimala duga ratna otsutnost i podgrizao crv svakojakih teorija; i čitavi narodi, jer ih je protresla revolucija i decimirao građanski rat, cijedile reparacije i ubijala iznemoglost, opijala pobjeda i trovala raspuštenost.

I uzdigao se tada on poput orla nad našim kaosom. Pronicava, duboka, dalekovidna pogleda. Njegovu je oku naročitu jakost i sigurnost dalo dugogodišnje bavljenje knjigom, svestrano poznavanje ljudi i događaja, a iznad svega — trajna ukopčanost u Svijetlo od Svijetla po dugim satima molitve. I on je tim svojim pogledom odmah u prvoj svojoj enciklici U b i a r c a n o zadro u najintimniju uzročnost našeg raspadanja.

Kao snažan sintetik uočio je on, da je naša civilizacija u rastvaranju, jer je u najkobnijoj kontradikciji sa samom sobom.

Izrasla na bujnim izvorima kršćanstva, ona je od kršćanstva zadržala samo još neke oblike, neke konvencijalnosti potpuno lišene njihove nutarnje sadržajnosti, a s dušom kršćanstva, ona je gotovo u svim svojim socijalnim manifestacijama — obračunala. Stoga je i sama ostala skup — gdjekad silno razvijenih izraslina, ali ipak izraslina, bez nutarnje organske povezanosti, bez duše.

I tu dušu je htio Papa čovječanstvu da vrati. Poznavalac suvremenih prilika, znao je on, da je lajikat, taj glavni nosilac javnoga života, velikim dijelom izgubio osjećaj svoje nutarnje pripadnosti živom tajinstvenom Tijelu Kristovu u svijetu — Crkvi, da je lajikat mnogih područja — »intelektualnog«, građanskog i radničkog — gotovo sasvim dekristijaniziran, i da su stoga dosljedno dekristijanizirana i područja društvenoga života, koja taj lajikat nosi. Rješenje je prema tome jedino u tome, da se tom lajikatu vrati osnovna kršćanska svijest njegove lične i kolektivne pripadnosti Crkvi, tom produženom Kristu u čovječanstvu, nastavljenoj inkarnaciji Logosa u svijetu, da se njemu vrati kršćanska duša, onda će on nužno i stvarno tom dušom zadahnuti i sve sfere javnoga života, s kojima dolazi u dodir. I taj intenzivni organizovani rad rekristijaniziranog lajikata pod vodstvom onih, »koje je Duh Sveti postavio da upravljaju Crkvom Božjom«, tvori bit Pijeve Katoličke Akcije. Stoga je Katolička Akcija stožerna misao Pijeva Pontifikata, kojom ga on u prvoj enciklici veličanstveno otvara, kojom ga u posljednjem svom okružnom pismu filipinskom episkopatu ganutljivo zaključuje.

Stoga Katolička Akcija po svojoj biti — unatoč više manje sjenkastim varijacijama, koje prate ovu ili onu njenu konkretnu realizaciju i time samo odaju, da je ona istom u tapkanju prvih početaka, u mukama velikoga rađanja — stoga Katolička Akcija po svojoj intimnoj biti nije nešto efemerna, nešto prolazno zasebna Pijevu Pontifikatu. Pijev je Pontifikat samo u providencijalno vrijeme i na genijalan način rimskom preciznošću izrazio ono, što je Crkva od prvih svojih začetaka u cjelokupnoj svojoj svijesti nosila: da i lajikat naime spada na njenu bit i da je njoj rekristijanizirani lajikat bitno potreban, da ona uzmogne potpuno izvršiti svoju integralnu misiju — pokrštenje, pobožanstvenjenje društva, svijeta. Zato Pijevo djelo Katoličke Akcije, i iza Pijeve smrti — ne znači konac, nego početak: otvaranje novoga razdoblja, vraćanje duše čovječanstvu, polaganje temelja novoj kršćanskoj civilizaciji.

Nad pročelje toga novog razdoblja stavio je Pijo lik Onoga, koji jedini sve drži na okupu, koji je »ugaoni kamen« svega, najbolji ustuk protiv centrifugalnim silama civilizacije u agoniji, organski princip neorganski ispremetanog društva, koji svemu daje nutarnji smisao, jer je najnutarnjiji smisao svega, jer sve svojom istinom i ljubavlju obuhvaća i ispunja — Krist Kralj. Zato je enciklika Q u a s p r i m a s o Kristovu kraljevstvu logički nastavak okružnice U b i a r c a n o — o preporodu ljudskoga društva, a Q u a d r a g e s i m o a n n o — o obnovi cjelokupnog društvenoga poretka — nužni zaključak ideje o Kristu Kralju.

Taj svesadržajni lik Krista Kralja u Pijevim je očima najsnažnija brana protiv suvremenog defetizma, koji se unatoč vanjske bučnosti uhvatio duša mnogih; taj konkretni inkarnator svega istinito velikoga — Krist Kralj za Pija je najsilniji magnet, koji će oko sebe polarizirati sve zdrave i lojalne energije čovječanstva. Zato Pijo XI. taj osnivač blagdana Krista Kralja, usprkos i baš radi vanredno razvijenog smisla za integralnu realnost — ne poznaje malodušne klonulosti. Zato se on pun povjerenja okreće omladini svijeta, vjeruje u djelovanje Duha, koji će po toj omladini stvoriti novi dinamizam i dati novi dah svijetu, zato svi omladinski pokreti autentičnog katolicizma nailaze na svestrano razumijevanje Pijevo, zato i najautentičnije i najsmjelije omladinsko gibanje katoličke današnjice — Žosizam Cardijna — nailazi od prvoga svoga časa na instinktivno i potpuno odobravanje Pija XI.

Jer je Pijo znao, da je Krist jedini stvarni spasitelj čovječanstva, Vođa kat. eksohen, koji je jedini vrijedan, da se za Njim totalitarno i bez pridržanja uzbibaju velika svjetska gibanja, zato je on pronicavošću Pastira i odlučnošću Oca skinuo vješto namještenu masku s lažnih mistika sadašnjice, koje izbacuju samo pseudo-spasitelje i stoga donose samo pseudo-rješenja. Zato je on s jednako oštrovidnom energijom — gotovo istih dana — u enciklici *Mit Brennender Sorge* (14. III. 1937.) upozorio na nekršćansku, pogansku bit rasističkog nacijonal-socijalizma, kao što je u okružnici *Divini Redemptoris* (19. III. 1937.) upro prstom na nutarnju i nužnu destruktivnost bezbožnoga komunizma, dok je još prije u pismima *Quadragesimo anno* (15. V. 1931.), *Nova Impendet* (2. X. 1931.) i *Caritate Christi compulsi* (3. V. 1932.) jednako odlučnoj i jednako objektivnoj analizi podvrgao raspadljivu beskrvnost liberalnog kapitalizma.

Krist će biti stvarno Kralj i u socijalnom poretku čovječanstva, kršćanstvo će biti preporodni kvasac svijeta, lajikat će biti apostolski obnovitelj novoga društva, duše će se prikučiti intimnoj blizini Kristovoj, ako oni, kojima je Krist povjerio svoje Tijelo — euharistijsko, a po tom i mistično — svoju krv i svoje evanđelje, svećenici Kristovi, budu sô, koja ne bljutavi. Da to svećenstvo Kristovo bude ne samo uporedo nego i na čelu kulture, koju ima da zadahnjuje kršćanstvom, Pijo XI. odredbom *Deus scientiarum Dominus* provodi dalekosežnu reformu crkvenih studija, svijestan, da samo solidno i svestrano izobražen kler može imati potrebnog ugleda i dubokog utjecaja u vanredno složenoj problematici današnjice. Da taj kler bude potpuno svijestan božanske punine svojega svećenstva, veličine svoje pastirske odgo-

vornosti, da on bude žarište i umnažač lajičkog apostolata, Pijo mu je napisao onu veličanstvenu encikliku *Ad catholici sacerdotii fastigium* (20. XII. 1935).

Pijo je sam u zadnje vrijeme lično preuzeo vodstvo Kongregacije za sjemeništa i zadržao ga do zadnjega svojega daha. Uzgoj budućih levita Gospodnjih, budućih pokretača lajičkog apostolata bila je prva od prvih Pijevih briga ovih posljednjih godina.

Prije no što nas je ostavio taj veliki Papa, taj dalekovidni otac, on nam je još jednom u dirljivoj i dubokoj sintezi u posljednjem svojem pismu filipinskim biskupima* sažeo svu grandioznu baštinu svojega pontifikata, koji će u analima Crkve ostati zlatom usječen kao jedan od najvećih pontifikata povijesti, a Pijo XI. njegov nosilac stoji danas i stajat će kao jedna od najsnažnijih figura papinstva, jedna od najsvjetlijih ličnosti čovječanstva. *Stj. Tomislav Poglajen D. I.*

Posljednja audijencija

Audijencije kod Sv. Oca uvijek su nezaboravan doživljaj.

Nepregledna povorka vjernika ulazi kao bujica kroz brončana vrata u Vatikan i hiti u veselom žamoru veličanstvenim stubištem prema blještavim dvoranama. Malo tko da se osvrće na šaroliku Švicarsku stražu, niti se tko obazire na živu ogradu Palatinske garde, što pravi prolaz kroz dvorane. Pa ni svečanost ogromnih prostorija ni bajoslovni zlatni nakiti po stropovima ni remekdjela besmrtnih slikara po zidovima ne mogu danas da svrate na se pozornost. Visoki dostojanstvenici i kardinali prolaze dvoranom, ali ni za njih se danas nitko osobito ne zanima. Oči sviju upravljene su prema vratima, tamo u dnu dvorane. Srca su puna radosnog, uzbuđenog očekivanja.

I kad se vrata napokon rastvore i na njima se ukaže na nosiljci bijeli lik Kristova Namjesnika, spontani poklik radosti zaori visokim svodovima i odjekuje kao grmljavina prostranim dvoranama. Rupci, šeširi, ruke njišu se iznad glava, »Živio Papa« bruji u svim mogućim jezicima svijeta kao blagdanske orgulje.

A Sveti Otac prolazi mirno i dostojanstveno kroz oduševljeno stado, sa blagim smiješkom na licu, blagosivlje desno i lijevo i zahvaljuje na oduševljenim ovacijama. Istom kad On stigne do drugoga kraja dvorane i sjedne na prijesto, utiša se uzbuđena množina i napeto čeka na Očevu riječ.

Jest, na riječ Oca! Jer u takvim zgodama dade se upravo rukama pipati, da je Sv. Otac Papa pravi Otac, a vjernici Kristovi njegova djeca. Vjera i strahopočitanje, očinska dobrohotnost i djetinja ljubav, to je atmosfera svih audijencija kod Pape.

* U posebnom broju »Života«, koji će biti sav posvećen velikom djelu Pija XI. donijet ćemo u cijelosti i to klasično pismo Pijevo.

*

10. veljače ranim jutrom bila je najavljena i opet jedna audijencija, audijencija bez formalnosti, bez ulaznica. Posljednja audijencija Pija XI. Najavilo ju je žalobno brujanje zvonâ sa fasade sv. Petra. Otac svega svijeta primao je posljednji puta svoju djecu.

Zvona rimskih crkava tužno su otkucavala, a svijet se podigao kao na uzbunu i hrlio prema Vatikanu. No samo ih je malo imalo sreću, da vide taj dan Pija XI. na priprostom željeznom krevetu u njegovoj spavaonici.

Slijedeći dan, u subotu 11. veljače bili su mnogi pripušteni u Sikstinsku kapelu, ali javna, općenita audijencija imala je početi istom u nedjelju 12. veljače, na 17-godišnjicu krunidbe Pija XI.

Već pri prvom svitanju hitile su tisuće prema sv. Petru i strpljivo čekale do 8 sati, da se bazilika otvori. I tada započe prizor, kakva Vječni Grad dosada još nije doživio, barem ne u takvom opsegu.

Tri dana strujila je rijeka naroda kroz čvrste ograde vojnika. Oko milijun vjernika uputilo se u baziliku sv. Petra, da još jednom vidi Sv. Oca, da mu rekne zadnji zbogom, da čuje posljednju očinsku riječ iz usta Pija XI.

Nije tu bilo više radosnog raspoloženja, što je prožimalo ostale audijencije, ni oduševljenih poklika Sv. Ocu. Ovaj puta lebdila je nad stotinama hiljada tajinstvena tišina. Jedva da se čula po koja poluglasna riječ. Uzvišena ozbiljnost obuzela je sve.

Već od mosta San' Angelo ide se samo korak po korak kroz gusti kordon vojnika. Na trgu sv. Petra napreduje se jedva stopu po stopu. Vojska jedva dostaje, da suzdrži navalu svijeta, što se u svečanoj tišini sate i sate strpljivo povlači, da napokon stigne do bazilike. Tiha žalost odrazuje se s lica sviju. Ali odana žalost, bez traga potištenosti, daleko od fatalističke rezignacije.

Sve je u toj nepreglednoj povorci zastupano: muško i žensko, staro i mlado, bogato i siromašno. Svećenici, redovnici, bogoslovi, studenti, radnici, građani, mladići, majke, djevojke sve se uputilo, da posljednji put posjeti Oca.

Iza dva, tri sata pomicanja i tiskanja dolazi se napokon do ulaza u baziliku. Glave se nesvijesno okreću na desno, pogledi se ukrštavaju kod kapelice Presvetog Sakramenta. Svi napeto očekuju čas, kad će ugledati Očevo lice. Kratka će to biti audijencija, jedva nekoliko časaka. Ali to je dosta. Vidjeti još jednom Pija XI. i reći mu zadnji zbogom. To je jedina želja sviju.

Tamo iza teške brončane rešetke, visoko uzdignut, usred nepomične Plemićke i Švicarske garde, počiva u vječnom počinku Pijo XI., u drhtavom svijetlu smrtnih voštanica, kao »umorni radnik« iza naporna rada, kao hrabri junak iza teška boja. Mir i spokojnost preobrazilo je izmučeno lice, a izražaj očinske dobrohotnosti nije mogla da izbriše ni sama smrt.

Nijem i nepomičan počiva Otac sviju vjernika na mrtvačkom odru, utonuo u vječnu šutnju. A ipak Pijo XI. nije ni iza smrti prestao govoriti. Zlatom protkana mitra, što mu resi plemenito čelo, potsjeća još uvijek na njegovu učiteljsku službu, koju on vrši i na odru. Ta kako bi mogla proći jedna audijencija bez njegove očeve riječi?

Kao ono pred ravnih osam godina, kad je kao prvi Papa iza Petra progovorio preko radija cijelom svijetu, govori Pijo XI. i na ovoj posljednjoj audijenciji svima stotinama hiljada, što dolaze, da ga zadnji puta vide, svemu svijetu. Za svakog pojedinca ima on po jednu očinsku riječ.

Svećenike i redovnike i mlade bogoslove potsjeća on ponovno na božansku uzvišenost i strahovitu odgovornost svete službe, na koju su pozvani.

Pouzdanje i nova životna snaga uspravlja pognute radničke duše, kad im pogled pane na blijedo, preobraženo lice Oca, koji je za njih bio u potpunom smislu riječi Otac i branitelj njihovih svetih prava.

Mladići i djevojke, u tuzi, a ipak ponosno, stupaju ispred odra Pija XI. kao vojnici na smotri. Zadnji zbogom, pun zahvalnosti i odanosti prema Ocu, koji ih pozva na veliko djelo, da grade skupa sa svećenicima Crkvu Božju. On je i njih, napose njih, uvrstio u vojsku Kristovu, u Katoličku Akciju, da prožmu svoju okolinu i cio svijet Kristovim duhom ljubavi i svetosti.

Prolaze ispred Pija XI. i čitave obitelji. Majke podižu visoko na rukama djecu, da i ona vide još jednom njihova zajedničkog Oca. Svi slušaju ponovno njegove očinske riječi o svetosti obiteljskog ognjišta i uzvišenosti ženidbenog staleža.

Kod te tihe, posljednje audijencije, tu se istom potpuno osjetilo, što je Pijo XI. bio kršćanskom puku: Otac! Otac, koji je čitav svoj život kao Papa posvetio i predao djeci: učeći, opominjući, šteteći, puteći sve. Otac, koji nije krzmao, da na koncu javno pred čitavim svijetom, prikaže i vlastiti život »za spas i za mir u svijetu«.

Beskrajni niz defilirao je u šutnji i molitvi ispred Oca. Mnogo se oko orosilo, mnogi je korak zastao, da bi jasnije čuo u srcu Očevu posljednju želju, da bi si dublje utisnuo u dušu uzvišeni Očev lik.

*

»Avanti! Non fermarsi! — Naprijed! Ne zaustavljati se!« čuje se od vremena do vremena poluglasna zapovijed stražarâ. Valja ustupiti mjesto hiljadama, što još čekaju.

Još jedan pogled, još jedan pozdrav i posljednja audijencija kod Pija XI. završava.

Tiho, bez riječi pomiče se žalobna povorka naprijed, a koraci se i nehotice upravljaju prema brončanom Petrovom kipu, što ga posvetiše stoljeća i poljupci vjernika. Blijede usne dotiču se metalne noge, ali danas sa posebnom pobožnošću, sa življom vjerom.

A zatim se ide pod veličanstvenu Michelangelovu kupolu na grob Prvaka Apostolâ. Pijo XI., »umorni radnik«, iscrpljen od rada za Boga i duše, pošao je na vječni počinak. Ali Petar, Stijena, na kojoj počiva Crkva Kristova, ostaje.

Tu na grobu galilejskog ribara prigibљu se koljena sviju, a usne šapću usrdnu molitvu za pokojnog Oca i za Petrova Nasljednika, koji ima doći.

Rim, 14. veljače 1939. *Ivan Nikolić D. I.*

Lurdska ozdravljenja u svijetlu nauke

Jedan od najvećih »skandala« prošlog stoljeća, a koji još i danas uznemiruje modernu misao to su nesumnjivo događaji u Lurdu, malom mjestu na podnožju Pirineja.[1] Pravi atentat na autonomiju čovjeka u Kantovu smislu, »pokušaj rušenja apsolutnosti i nepromjenjivosti prirodnih zakona«, oni su uzbudili ne samo pojedince, nego i široke naučne krugove.

Po neposrednim okolnostima, u kojima su ti događaji započeli, oni su imali sve šanse da budu dočekani s nepovjerenjem i prezirom sa strane mnogih te da budu odbačeni među naivne ili isprazne legende. Ta zar zvuči drugačije nego priča ova zgoda, što opisuje početke lurdskih događaja? »Jednog hladnog zimskog dana[2] išla je djevojčica vrlo siromašnih roditelja, Bernadette Soubirous, sa svojom sestrom i drugaricama da nakupi drva uz potok Gavu. I kad su drugarice poodmakle, a ona ostala sama pred jednom pećinom, začuje najednom veliki šum, sličan grmljavini. Podigne glavu, da vidi otkud taj glas dolazi, ali sve je bilo tiho oko nje. Okrene se prema pećini i opazi jednu divlju ružu, naslonjenu uza stijenu, kako se žestoko njiše kao da je izložena velikom vjetru. Istodobno zlatan oblak izađe iz pećine a u naravnoj raspuklini, iznad divlje ruže pojavi se neka neobično lijepa žena. Bila je mlada i lijepa, pričala je Bernadette — a, naročito lijepa, kao što je nikad nisam vidjela. Ona me je gledala, smiješila mi se, davala mi znak, da se približim bez bojazni i, uistinu, ja se nisam bojala, ali mi se činilo da više ne znam gdje sam! Na koncu joj je »Gospođa« rekla da opet dođe i Bernadette se vraćala: osamnaest puta[3] vidjela lijepu ženu. Jednom ju je Bernadette pitala kako se ona zove a ona je rekla: »*Que soy ér' Immaculada Councepsiou*«,[3*] »*Ja sam Bezgrješno Začeće*«. Nikad Bernadette tih riječi nije čula pa ih stoga nije ni razumnjela. Ali je i dalje slušala, što joj je »Gospođa« govorila: Idi prokopaj zemlju tamo ćeš naći izvor, nek zatim ljudi dođu i peru se tom vodom, nek

[1] Skandala u etimološkom značenju riječi: događaja, o koji se spotakla moderna misao. Slično kao što su se Židovi spoticali, sablažnjavali o čudesa i nauku Kristovu. »Otkud dakle ovome sve ovo? Et scandalizabantur in eo« (Mt. 13, 56, 157). Interesantno je da je Krist rekao da se sablažnjuju oni »qui radicem non habent« (Mk. 4, 17).

[2] 11. veljače 1858.

[3] Od 11. II. do 16. II. 1858. V. J. B. Estrade, Les Apparitions de Lourdes, Lourdes 1920, str. 40—158.

[3*] U narijećju kojim se u tom kraju govori i koje je kao što se vidi prilično različito od francuskog književnog govora.

je piju, nek sagrade ovdje crkvu. Bernadette je poslušala. Voda je protekla, ljudi su počeli dolaziti i mnogi od bolesnih ozdravljavati.«

Priča, zar ne, uzeta vjerojatno iz kakve zbirke dječijih pripovijesti? A ipak nije priča: to se Bernadette-i desilo. Zaista dogodilo? Jadna Bernadette! Žrtva tolikih halucinacija!

Tako su mnogi koji su tek iz daleka bili čuli za stvar sudili o njoj. Ni najbliža okolina, pa ni ona iz crkvenih redova, nije puno drugačije o njoj mislila.

Jedan od najrevnijih protivnika smatrao je dapače svojom dužnošću da stvar u korijenu uništi te je u tu svrhu izradio naročite dokumente, iz kojih je tobože »bjelodano proizlazilo«, da se radi o smišljenom i organiziranom pokušaju zavođenja javnosti s nekim fiktivnim čudesima. To je potaklo državnog nadodvjetnika Falconneta, koga je tvorac tih dokumenata bio u stvar umiješao, da je osobno dadne istražiti. I on je nakon ispitivanja izjavio: »Ne radi se ovdje o »organizaciji« čuda. Djevojčica je halucinirana, ali čestita. Ona je vidjela ili mislila da vidi.«[4]

Mjesni župnik Peyramale, odmah s početka zauzeo je prema stvari odlučno neprijateljski stav, a biskup iz Tarbesa, Msgr. Laurence, nije htio, kad su mu prvi put događaj saopćili, da išta o njemu čuje. Prisutnici Bernadette-inih viđenja, koji su naime vidjeli njezino preobraženje u licu i u držanju, bili su uvjereni o istinitosti njezinih tvrdnja, ali crkveni ljudi nisu. Tek pred sve većim brojem svjedoka čudesnih zbivanja crkvene su vlasti odredile da se stvar kanonski, sa svom mogućom rigoroznošću, ispita.

Pune četiri godine trajala je ta anketa ne samo o ukazanjima, nego i o djevojčici, o njezinu predživotu, njezinim roditeljima, o ozdravljenjima, kao i o svim okolnostima, koje su imale da stvar osvijetle. Nakon toga je sam Msgr. Laurence, izdao proglas slijedećeg sadržaja: »Pozivom na pravila, što ih je veoma mudro izložio Benedikt XIV. u svom djelu O Beatifikaciji i Kanonizaciji Svetaca, za razlikovanje pravih ukazanja od krivih; a s obzirom na povoljan izvještaj komisije, koja je imala ispitivati pojave u lurdskoj pećini i činjenice, koje su s tim u vezi; s obzirom također na pismena svjedočanstva liječnika, koje smo pitali za savjet u stvari brojnih ozdravljenja po upotrebljavanju vode iz pećine, . . . Mi sudimo da se Bezgrješna Marija, Majka Božja, stvarno ukazala Bernadette-i, 11. veljače 1858. i slijedećih dana, osamnaest puta u svemu, u pećini Massabieille, kraj grada Lurda; da to ukazanje ima sve značajke istine te da vjernici imadu pravo smatrati ga sigurnim.«[5]

Nakon ove izjave crkvene vlasti »skandal« je bio na vrhuncu. Nije dosta bilo, što su mase same vjerovale u »navodna« čudesna ozdravljenja, nego su to sad odobravali i službeni crkveni

[4] Georges Bertrin, Histoire critiques des événements de Lourdes. Appendice no 2, str. 414—422.

[5] Estrade, nav. dj. str. 278, 280.

krugovi! A da stvar bude još gora, crkveni autoritet dopustio je — na temelju Bernadette-ine izjave o želji Majke Božje, — da se na tom mjestu sagradi crkva, što je još više potaklo ljude da hodočaste u Lurd.

I. NIJEKANJE ČINJENICA

2. Pred tolikim »bludnjama« — mislili su izvjesni — treba započeti odlučnu kampanju da se stvar raskrinka i onemogući. Bernadette-u se stoga i dalje persifliralo, kao haluciniranu,[6] no daljnjim razvojem događaja pažnja se odvraćala pomalo od nje, a sve više skretala prema ozdravljenjima. Tih je naime ozdravljenja bivalo sve više i oni, koji su smatrali svojom dužnošću da se proti njima bore, stali su ih jednostavno nijekati. Neki od njih, kao Aigner,[7] ni ne dolazeći u Lurd zabacivali su apriori mogućnost ozdravljenja, drugi kao Zola, gledajući ih vlastitim očima pokušavali su dati o njima prikaz ekvivalentan nijekanju. Tim je započela prva etapa borbe.

Tvrdilo se dakle dugo vremena da ozdravljenja uopće nema i spočitavalo se samim liječnicima da svojom površnošću i neozbiljnošću pri ispitivanju bolesnika omogućuju stvaranje krivih mišljenja o čitavoj stvari. »Münchener neuste Nachrichten« pod vodstvom dra Aignera specijalizirale su se bile u tim negacijama i tvrdile, su da u Uredu za medicinska ispitivanja vlada zbrka. »Predsjenik je tog Bureaua za konstatacije stari Dr. Bossarie. *Dieser Mann ist vielseitig: er behandelt gelegentlich vier Krankheitsfälle auf Mal . . .*[8] Cor rad je u tom uredu bio navodno »von echt französischer Oberflächlichkeit«[8*] i stoga se u njegove podatke ne može i ne smije pouzdati.

No upravo ovi napadaji, aprioristične naravi, potakli su druge, da se lurdskim ozdravljenjima ozbiljnije i trijeznije pozabave. Jedan profesor pariškog medicinskog fakulteta pisao je »New-York Heraldu«: »Moderno je ismijavati sve, što se publicira u vezi s Lurdom. Možda je lakše rugati se nego ozbiljno odgovoriti. Čemu ne pokušati riješiti sve te probleme, mjesto da iz udaljenosti presijecamo?« Ove i ovakove misli obuzele su doskora i druge te su i liječnici nekatolici počeli da se za stvar zanimaju.

Rezultati su tog zanimanja za prve protivnike lurdskih ozdravljenja, za one naime koji su tvrdili da u Lurdu ozdravljenja uopće nema, bili porazni.

Poznati psihijatar Dr. Bernheim, inače Židov po vjeri, došao je do zaključka, da su opažanja o ozdravljenjima u Lurdu

[6] To je dalo povoda pomnom naučavanju razlika između halucinolorskih i realnih viđenja. Po svim znakovima, jednih i drugih, vidi se da Bernadette nije bila halucinirana.

[7] V. njegovo djelo: Lourdes im Lichte deutscher medizinischer Wissenschaft, München 1909.

[8] Münchener neuste Nachrichten od 23. XI. 1909.

točna. »*Činjenice postoje*« rekao je on. »*Sva su ta opažanja sabrana iskreno i kontrolirana od časnih ljudi.*«[9] On nije dopuštao da su to čudesa, ali je priznavao da činjenice postoje. Nakon publikacije poznatog Bertrinova djela »Histoire critique des événements de Lourdes« negatori činjenica postajali su sve malobrojniji. Sam slobodni mislilac Marcel Mangin, urednik revije »Annales des sciences psychiques«, — kojoj je inače glavni direktor bio poznati bezvjerac dr. Richet, profesor na medicinskom fakultetu u Parisu, — posjetio je Bertrina i izrazio mu svoje veliko čuđenje s obzirom na ono, što je čitao u njegovoj knjizi i što ljudi iz njegove sredine nisu uopće znali. Doskora je on te svoje dojmove i javno očitovao posvetivši cio jedan broj »Annalesa« lurdskim ozdravljenjima. Živo je zagovarao Bertrinovo djelo i tvrdio da će »*njegovo čitanje stvoriti kod svih nepristranih duhova uvjerenje da su činjenice realne*«.[10] Slijedeće godine pisac se je ponovno osvrnuo na stvar i pisao: »*Knjiga me je g. Bertrina uvjerila o stvarnosti lurdskih čudesa . . . Smatram da je isto tako apsurdno sumnjati o tim činjenicama kao i o tom da je postojao Napoleon.*«[11] On nije mislio da bi to baš nužno bila prava čudesa, ili barem je ostajao rezerviran u tom pogledu, no o stvarnosti ozdravljenja bio je potpuno uvjeren.

3. Usprkos ovom prvom prodoru u naučnu domenu, mnogi naučni kapaciteti nijesu htjeli da se upuštaju u ispitivanje stvari. Dvije teze, o lurdskim ozdravljenjima, jedna u Parisu, druga u Lyonu bile su 1913. odbijene, iako je jedna od njih, s profesorovim pristankom bila već tiskana. Tretirati takve slučajeve bilo je »nenaučno« i stoga nedopušteno.

Ipak sama konstatacija, koju više nitko nije ozbiljno pokušavao opovrgnuti, da su lurdska ozdravljenja zbilja, stvarnost, a ne puko naklapanje, otvarala je lurdskim činjenicama put u nauku. Aignerove nekadanje tvrdnje o tobožnjoj površnosti rada u »Bureau des Constatations médicales« brzo su se rasplinule kad su liječnici, svih mogućih uvjerenja i sa svih strana svijeta, počeli dolaziti u Lurd i osobno prisustvovati ispitivanjima, koja su se tamo vršila. Po gdjekoji bi se još našao, koji je kušao zatvoriti oči, ali takvih je bivalo sve manje. Ispitivanja su se, kao i danas, vršila javno i svaki od prisutnih liječnika imao je pravo da postavlja pitanja, iznosi prigovore, svestrano kritizira predložene slučajeve.

Zbog tog svega i službeni naučni krugovi koji su se pred dvadesetak godina držali vrlo rezervirano i neprijateljski prema lurdskim ozdravljenjima sve su više i više mijenjali svoj stav. Znanost, oslobodivši se pozitivističkih predrasuda o unilateralnosti naučnog područja, uzela je kao svoj vlastiti predmet činjenice, sve činjenice, bez obzira da li su one dobivene eksperimentalnim putem, ili su već kao gotove dane. Renan je naivno mislio da samo činjenice, koje eksperimentalnim putem mogu biti kontrolirane i ispitivane spadaju u znanost.[11*] Moderna je nauka pokazala da je pred činjenicama kao takovim uloga učenjaka ne eksperimentirati, nego istražiti. Čitava područja ostala bi naučno neispitana, ako bi učenjak htio drugim putem ići.

[9] De la suggestion et de ses applications en thérapetique, Nancy, str. 218.

[10] V. g. 1907., str. 824.

[11] 1908., str. 371.

Zahvaljujući ovom shvaćanju i lurdska su čudesa počela bivati predmetom sve šireg i svestranijeg naučnog ispitivanja. God. 1930. branio je H. Monnier pred Fakultetom medicine u Parisu doktorsku tezu pod naslovom »*Etude médicale de quelques guérisons survenues à Lourdes*« i dobio na njoj ocjenu »très bien« (vrlo dobar). Ugledni liječnici počeli su slati svoje najteže pacijente, one od kojih su sami već bili digli ruke, u Lurd, a Internacionalno društvo liječnika, koji izravno ili neizravno ispituju ili prate lurdska ozdravljenja doseglo je već 1936. broj od *2450 članova*. Po statistikama, što ih vodi Bureau des Constatations médicales bilo je dosad zabilježeno *preko deset tisuća* službeno konstatiranih ozdravljenja, koja se ne mogu objasniti kao prirodna ozdravljenja ili kao rezultat redovitog medicinskog postupka.

4. Ove činjenice nisu mogle ostaviti indiferentnim nikoga tko je o njima razmišljao. Senzaciju međutim prvog reda pobudila je izjava jednog od najvećih svjetskih kapaciteta, liječnika dra Alexisa Carrela člana Rockefellerova Instituta u New Yorku u njegovu slavnom djelu »Taj nepoznati čovjek«. U njem on na jednom mjestu kaže: »U svim zemljama, u svim razdobljima, vjerovalo se u opstanak čudesa, u ozdravljenje više manje naglo bolesnika, u mjestima hodočašća, u izvjesnim svetištima. Ali zbog velikog poleta znanosti za vrijeme devetnaestog stoljeća, to je vjerovanje posve iščezlo. Općenito se držalo da čudo ne samo ne postoji, nego da ni ne može postojati. Isto kao što zakoni termodinamike čine nemogućim neprekidno gibanje, tako se i fiziološki zakoni protive čudu. Ovo je danas stav većine fiziologa i liječnika. *No on se ne da održati pred opažanjima što ih mi danas posjedujemo. Najvažniji slučajevi sabrani su u liječničkom uredu u Lurdu . . .*«[12] S predrasudama treba prekinuti. »Znanost mora istraživati sve područje stvarnosti.« Pisac ovih redaka kaže Carrel, nastojao je upoznati tok čudesnih ozdravljenja bolesti kao i svaki drugi tok bolesti. Započeo je ovo proučavanje u 1902. u

[11*] I u ime toga pozivao čudotvorca da u laboratoriju pravi čudesa! Nakon toga pak još ironizira moć čudotvorca: »Si le thaumaturge se refuse à comparaître ou à opérer, cela prouvet-i-l qu'il n'a pas pu? Dites tout au plus: Il n'est pas venu. Il n'a pas opéré.« »Nous ne disons pas le miracle est impossible« nous disons: »Il n'y a pas eu jusq'ici de miracle constaté.« Vie de Jésus, èd. Préface str. VI. Introducion str. XCVI.

doba, kad su dokumenti bili rijetki, kad je mladom liječniku bilo teško i opasno za njegovu buduću karijeru, baviti se takvim stvarima...[12]

Dr. Carrel nabraja zatim okolnosti, u kojima se čudesna ozdravljenja zbivaju.

Ako kakav preduvjet tog ozdravljenja ima, to je molitva. Samo ozdravljenje, kaže on, desi se u momentu, redovno je popraćeno žestokom boli, pacijent doznaje za nj naglim osjećajem ugodnosti i živahnosti, time što mu se vraća apetit, time što više manje neposredno nestaje anatomskih povrijeđenja.

»*Takve činjenice,*« zaključuje Carrel, *imadu silno značenje. One pokazuju stvarnost izvjesnih odnošaja, još nepoznate naravi, između psiholoških i organskih procesa. One dokazuju objektivnu vrijednost duhovnih djela, s kojima higijeničari, liječnici, odgojitelji i sociolozi nisu gotovo nikad pomišljali da se bave. One nam otvaraju novi svijet.*«[13]

Ovim je bitka činjenice bila dovršena. Ozbiljan nitko nije ih više kušao nijekati. No ostalo je otvoreno pitanje: kakva je narav, kakve su značajke tih činzenica i kako tumačiti lurdska ozdravljenja.

II. ZNAČENJE LURDSKIH OZDRAVLJENJA

5. Po izjavama mnogih liječnika, koji su stvar proučavali, lurdska ozdraljenja ne sliče običnim ozdravljenjima.

Lurdska ozdravljenja, piše dr. August Vallet, (sadanji predsjednik Bureaua za medicinske konstatacije u Lurdu) ne sliče u svom razvoju ozdravljenjima koja smo navikli gledati kod običnih pacijenata.[14]

Većina bolesti, koje mogu čovjeka zadesiti, infekciozne su, to jest dolaze otud što u organizam prodru patogeni faktori više manje virulentni. Virulentnost je sposobnost microba da se razviju u živom organizmu i da u njem izlučuju otrovne supstancije. Organizam posjeduje vlastita sredstva za obranu i koja priječe, raznolikim uspjehom, prodiranje klica, i ako je ono gotova stvar, njihovo jako umnožavanje.

Dođe li do tog jakog umnožavanja, bolest se pojavi. Ako su obrambena sredstva što ih tada pruža krv, tkivo i t. d. nedovoljna, rezultat je infekcije smrt.[14*]

Ako dođe do ozdravljenja, to je stoga, što je organizam, većinom uz pomoć vanjskih faktora odupro se razornom djelovanju smrtonosnih mikroba. Ti vanjski faktori u obliku lijekova,

---

[12] Nav. prema citatu dr. A. Vallet, Mes coférences sur les guérisons miraculeuses de Lourdes, Paris 1937, str. 20, 21.

[13] Ibid. str. 23.

[14] Za sav ovaj dio v. nav. dj., zatim Docteur Le Bec, Preuves médicales du miracle, Bourges-Paris, 1930.

dijete i t. d. pridolaze po određenim metodama i njihovo se djelovanje uglavnom dade predvidjeti. Osim toga do ozdravljenja, rekosmo dolazi postepeno, vrijeme je veliki faktor ovakog liječenja, pa ako se kad — a to su iznimke — bolest naglo prekine, kao što je to slučaj kod upale pluća, boginja, poganca i pjegavog tifusa, bolesnik nije time zadobio svoje normalno zdravstveno stanje. Iza bolesti on ulazi u stanje rekonvalescencije, oporavljanja i to stanje također traje dulje ili kraće vrijeme, već prema naravi bolesti. Kadgod ono traje dulje od same bolesti i više puta zna biti prekinuto raznim nezgodama od kojih su neke naravne i očekivane kao mršavljenje, prije nego dođe do definitivnog oporavljanja; zatim nesvjestice, lupanje srca i t. d. Druge su posljedice samo moguće: kao povratak infekcioznih faktora i nastupanje kroničnosti. Više put oporavljanje traži boravak u mjestima s posebnom klimom, upotrebu mineralnih voda, počinak, naročito izbjegavanje teškog intelektualnog i fizičkog rada. Posebno pak, osobito kod bolesti gastro-intestinalnog (probavnog) trakta dijeta igra silno veliku ulogu i svaka veća neopreznost u tom pogledu može biti fatalna.

Tok lurdskih ozdravljenja sasvim je drugačiji.

6. Dr. Henri Guinier, profesor agregatus na medicinskom fakultetu u Montpellieru, istražujući specifične značajke lurdskih ozdravljenja došao je do zaključka da se ta ozdravljenja zbivaju upravo protivno svakom normalnom toku bolesti. I u tom pogledu markantne su upravo tri stvari: Kod tih ozdravljenja: 1. nema terapeutskog faktora (absence d'agent curateur); 2. do ozdravljenja dolazi u momentu (instantanéité de la guérison); 3. rekonvalescencija ne postoji (absence de convalescence). Ove značajke sačinjavaju pravu anomaliju, pa je stoga potrebno da se na svaku od njih posebno osvrnemo.

Prva velika značajka lurdskih ozdravljenja jest ta da su to ozdravljenja bez liječenja i lijekova. Kod ovih autentičnih lurdskih ozdravljenja uzalud je tražiti neki terapeutski faktor, koji bi organizam momentano oslobađao od bolesti. Taj faktor ne postoji. S obzirom na to da se većina ozdravljenja zbiva u kupelji, već s početka bila je nabačena hipoteza o nekoj naročitoj ljekovitosti lurdske vode. No analizom dokazalo se da te ljekovitosti nema. Lurdska voda je po svom sadržaju obična gorska voda. Profesor na filozofskom fakultetu u Toulousi Filhol, već je 1858. ispitao tu vodu i nakon nabrajanja njezinih sastavnih dijelova zaključio: »iz ove analize proizlazi da se vodu iz pećine u Lurdu može smatrati pitkom vodom, sličnom većini voda, što se susreću u brdima, kod kojih je tlo puno vapna. Ta voda ne sadržava **nikakve supstancije sposobne da joj dadne markantna ljekovita svojstva. (Toulouse, le 7 août 1858. Potpis Filhol.«)**

U pismu poslanom skupa s ovom analizom prof. Filhol pisao je: »Vanredni učinci za koje se tvrdi, da su postignuti upotrebom ove vode ne mogu se, barem kod sadanjeg stanja nauke, objaviti kemijskim sastavinama koje je analiza otkrila.«[15]

Ponovno ispitivanje vode vršeno je u dva navrata 1915. i to posebno s obzirom na eventualnu radioaktivnost lurdske vode. Ispitivanje je vršio A. Nodon, prosvjetni činovnik, doktor prirodnih nauka te je na koncu izjavio: »Možemo zaključiti iz prethodnog ispitivanja, izvršenog u Lurdu 27. i 28. srpnja 1915. u dobrim okolnostima preciznosti, da voda iz pećine u Lurdu nema markantne radioaktivnosti: ili da je, drugim riječima, u toj vodi odsutna svaka radioaktivna tvar.« (Lurd 28 srpnja 1915. A. Nadon.)

Napokon je 1934. Dr. R. Moog, profesor kemije na medicinskom fakultetu u Toulousi izvršio još jedno ispitivanje s obzirom na kemijske sastavine vode te zaključio: »S kemijskog stajališta, ta voda pokazuje sastavine pitke vode dobre kvalitete.« (Toulouse, 11. srpnja 1934. Potpisan: Dr. R. Moog, profesor kemije na Medicinskom fakultetu.)

Stvar je dakle jasna, voda s vrela u pećini ne razlikuje se nikakvim posebnim svojstvom i čovjek se može njome kako hoće služiti, a da to nužno ne proizvede nikakova učinka. Može je piti, prati se njome, činiti štogod hoće, to po sebi ne pomaže. Lurdska voda ne liječi. Uostalom najočitiji je dokaz za to činjenica da u Lurdu neki *ozdravljaju i neslužeći se lurdskom vodom, za vrijeme procesije s presvetim oltarskim sakramentom.*

Pomišljalo se na utjecaj klime, ali i ta je hipoteza otpala, kad se konstatiralo da ima bolesnika koji ozdrave *tek idući u Lurd, ili dapače uopće ne idući tamo, nego jednostavno utičući se Gospi lurdskoj.*

7. Druga isto tako ako ne još markantnija činjenica to je *brzina ozdravljenja, zapravo ozdravljenje u momentu.*

Kad se radi o organskim oboljenjima teške naravi i k tome još starim, to je ozdravljenje u jednom času posve protivno prirodnom, naravnom ozdravljenju koje je kod izlječivih bolesti uvijek vrlo polagano. U Lurdu te polaganosti nema. Bolesnik ozdravljava u času ne samo kad se radi o izlječivim, nego kad se radi i o neizlječivim bolestima. To dakako ne znači da tijelo, koje je zbog bolesti postalo kost i koža i došlo na rub života, postaje u času takvo kao da nikad nije bilo bolesno. Ozdravljenje u času znači da sam substrat bolesti odjednom iščezava; mikroba odjednom nestaje, njihovi toksini su u času sterilizirani. Ako se radi o organskim povredama: dva komada presječenog nerva, razmaknuta međusobom i već degenerirana, najednom se spajaju i regeneriraju; ako se radi o oboljenjima teške naravi

[15] Ibid.

kao što su karcinom: stomaka, uterusa, jezika, odjednom ih nestaje; nestaje također odjednom: fibroma, osteosarkoma: plućnih vertebralnih, koštanih, potrbušnih, intestinalnih tuberkuloznih i t. d.; gangrenozne kosti se ponovo spajaju ili se ispunjavaju; fistule zacijeljuju, rane se zatvaraju. I tada organizam, oslobođen od onog, što je za nj bilo ne samo zapreka zdravlju nego uzrok skore smrti počne živjeti punim životom. Primjeri ovakovih slučajeva veoma su brojni.

8. Konačno veoma je značajno za lurdska ozdravljenja da iza njih nema rekonvalescencije, koja inače kako znamo, slijedi svako teže ozdravljenje.

Ispitujući slučajeve ozdravljenja u Lurdu, kaže Dr. Vallet, ne opažamo posrednog stadija između bolesti i ozdravljenja ma kakva bila vrsta bolesti, ma kakav bio stupanj akutnosti ili kroničnosti, koji se kod njih pokazivao. Sve normalne organske funkcije: probave, disanja, cirkulacije i t. d postaju potpune. U času kad nestane mikroba, čim oni budu sterilizirani, životne funkcije organizma smjesta se i u punom opsegu obnavljaju. To je napose značajno kod bolesti probavnog trakta, čija je osjetljivost iza naravnog ozdravljenja veoma velika. Kod lurdskih ozdravljenja te osjetljivosti posve nestaje. I značajno je također: dok kod naravnih ozdravljenja mnogi rekonvalescenti spočetka, usprkos hranjenju znatno omršave, kod lurdskih ozdravljenja toga mršavljenja nema. Već od početka oni naglo dobivaju na težini i to kadgod u proporcijama, koje se kod rekonvalescenta inače ne susreću.

9. Postoje još dvije karakteristike lurdskih ozdravljenja, ali o njima ćemo sasvim kratko, jer će još biti zgode da se na njih vratimo. To je s jedne strane nestalnost u načinu ozdravljenja, a s druge strane uspostavljanje, kadgod, funkcije bez uspostave organa. Dok kod svake normalne terapije, liječnik može mjeriti približno sigurno učinak lijekova kod istih bolesti — (u tom i jest čvrsti temelj liječenja lijekovima) — u Lurdu nikakvo predviđanje i računanje nije moguće o tajanstvenom, nepredvidljivom i naglom djelovanju, koje najokorjelijeg bolesnika preobrazuje u zdrava čovjeka. Nikad ništa ne dopušta da se predvidi, koga će tajanstvena sila izabrati da ga naglo izliječi. Uopće ne radi se tu o liječenju bolesti, nego o ozdravljenju sad ovog, sad onog bolesnika. Nekad od dva bolesnika s istom boleśću i istim slučajem bolesti jedan ozdravljuje drugi ne. Jedan ozdravi kod prvog hodočašća drugi tek kod drugog ili trećeg ili uopće nikako ni ne ozdravi. Drugi put od dva bolesnika jedan ozdravljava neizrecivim osjećajima boli, muke, dok drugi ne osjeti ništa takva. Nekad istodobno oporavlja se i organ i njegova funkcija, nekad se funkcija naglo uspostavi, dok organ ostane još neko vrijeme anatomski promijenjen. U ovom posljednjem pogledu najčudniji, upravo nevjerojatan, a

ipak istinit je slučaj, gđa Biré iz Sainte - Gemme - la - Plaine (Vendée) koja je oslijepila zbog atrofije vidnog živca. — 5. kolovoza 1908. ona odjednom, pred pećinom, progleda. Dođe u liječnički Bureau. Ispitaju joj oči i konstatiraju da je kod desnog oka cijela pupila sedefastog sjaja, krvni svodovi nezamjetljivi. Lijevo oko: cijela pupila sedefastog sjaja, krvni sudovi smanjeni na trećinu normalnog volumena. Ipak gđa Biré čita lako s oba oka novine i minute na satu. Slijepa, koja čita s mrtvim očima! Tek mjesec dana nakon toga došlo je do potpunog organskog ozdravljenja.

Sve ove značajke lurdskih ozdravljenja, konstatirane na tisućama slučajeva tako su jake i peremptorne, da ništa ne može oboriti njihove vrijednosti. Usprkos tome pitanje se i dalje postavlja: šta je uzrok ozdravljenjima. Da li nadnaravni uzrok, kako ispovijedaju teolozi, tisuće i milijuni vjernika,[16] ili sugestija, kako hoće jedni, ili nepoznate prirodne sile, kako bi htjeli drugi.

III. LIJEČENJE SUGESTIJOM

10. Pred evidentnošću lurdskih ozdravljenja nitko pošten nije dugo mogao zatvarati oči, pa su stoga svi oni, koji apriori zabacuju mogućnost nadnaravnog djelovanja sa strane Božje, pokušali da stvar tumače sugestijom. Ozdravljenja, vele ti autori, postoje no ona se mogu objasniti sugestijom, bilo autosugestijom bilo hetero-sugestijom, bilo zasebnom vrstom sugestije, koja se javlja u obliku »the faith healing — vjere, koja liječi«.[17]

Postoje kažu ovi autori, funkcionalne bolesti, zvane neuroze, koje stoje isključivo u promjeni nervne energije u tijelu, koje je inače materijalno intaktno. Kako pak nervni sistem ravna svim organima, poremećaj u njegovim funkcijama može simulirati sve moguće bolesti. A kako s druge strane nema nikakve materijalne povrede, poremećaj se može radikalno ukloniti u času, čim nervna struja ponovno prođe netaknutim nervnim organima, kao što se tramvaj u zastoju odmah krene, čim se uspostavi kontakt između pokretnih strojeva i izvora električne struje. A ove bolesti, za koje se tvrdi, da su čudesna ozdravljenja, mogle bi biti nezapažene neuroze.

Ovaj argumenat je naročito vrijedio u doba, kad je poznati psihiatar Charcot uspijevao, pomoću hipnoze, momentano uzrokovati prividno teške perturbacije u funkcijama organizma i odmah zatim te perturbacije, kao čarobnim štapićem, ukloniti.

Danas, kad je s jedne strane zamašaj sugestije u medicini prilično ocijenjen, i kad su s druge strane bolesnici, što dolaze u Lurd svestrano pregledani, o stvari se malo drugačije sudi.

---

[16] Računa se da je u Lurd hodočastilo do 1930. oko 40 milijuna ljudi, od kojih se velika većina bili ili postali vjernici katoličke Crkve.
[17] Dr. Le Bec, nav. dj., str. 96 i sl.

Nitko prije svega ne poriče, da bi sugestija u ovom ili u onom slučaju mogla igrati ulogu.

Spominjani Dr. Vallet, predsjednik Ureda za liječničke konstatacije piše sam: Poreći se ne da, da izvjesna ozdravljenja, što su se zbila u Lurdu spadaju isključivo u područje sugestije. U našem Uredu za konstatacije mi nikad nismo nastojali zanijekati taj važni faktor u toku liječenja izvjesnih bolesti. Takve bolesti naši kolege više puta u B. C. M. iz profesionalnih razloga proučavaju. I tu se ne radi samo o neurozama, nego i o kontrakturama, o muskularnim paralizama zagonetnog porijekla, čiji je tip per excellenciam, histerična koksalgija; tu se radi također o povraćanju, grčevima stomaka i probavnog trakta, neuralgijama, izvjesnoj gluhonijemosti, dapače sljepoći. *No sve su to bolesti ili slabosti, kod kojih se perkusijom, bakteriološkim i rentgenološkim ispitivanjem ne mogu konstatirati organske povrede. Integritet organa je savršen u svim slučajevima.* Po sebi nema nikakve zapreke, da se takvi slučajevi ozdravljenja dese u Lurdu, isto kao što bi se moglo desiti u atenskom Asclepeionu, Benaresu, u Meki ili na grobu »Pariškog đakona« ili u kakvom institutu za psihoterapiju.

11. Ali kad se takva ozdravljenja i dogode u Lurdu, ona ne spadaju u lurdska ozdravljenja (guérisons de Lourdes) nego ozdravljenje u Lurdu (guérison à Lourdes) i o njima se službeno ne vodi nikakva računa. Bivalo je slučajeva funkcionalnih oboljenja i ozdravljenja veoma frapantnih, B. M. C. nije htio da ih uzme u obzir kod proglašavanja rezultata istinskih ozdravljenja. B. C. M. principijelno uzima u obzir samo 100 % nedvojbena organska oboljenja, oboljenja živčanih centara, raka, tuberkuloze, preloma i t. d.

Može se dakako pretpostaviti, da se jedan ili drugi liječnik i prevari (i to se događalo!), kad se radi o prosuđivanju naravi neke bolesti i označi kao organsku bolest onu, koja je stvarno samo funkcionalna. No mnogim liječnicima, stotinama i tisućama liječnika u stotinama i tisućama veoma markantnih slučajeva to se ne može desiti, jer to bi bio totalan slom medicinske znanosti. Uostalom neki su slučajevi tako jasni, da i laik može reći o čem se radi. »On n'a pas besoin d'être tailleur pour voir le trou sur un habit« kažu Francuzi; »ne treba biti čovjek krojač, da vidi e je odijelo poderano«. Kad iz jedne rane duboke nekoliko cm. curi gnoj tjedne i mjesece, kad je prelomljena kost na nozi ostala nezacijeljena kroz godine tako, da se može pregibati i vidjeti dva kraja prelomljene kosti i kad se stopalo može okrenuti do 180 stupnjeva, onda čovjek ne treba biti ni liječnik, da to ustanovi!

Hoćemo li tvrditi da ozdravljenja u ovakvim slučajevima dolaze putem sugestije? Bilo bi to odveć naivno.

Sugestija, kako kaže Laurand, nema utjecaja na organska oboljenja. Ako u nekim slučajevima, kako neki tvrde, može da bude od pomoći pri liječenju laganijih organskih oboljenja, njezino je djelovanje uvijek veoma polagano i nikad u takvim slučajevima nije naglo. Ona se u tom slučaju podvrgava zakonima obnove i promjene staničja i tkiva. Normalno ipak liječenje putem sugestije i kod čisto funkcionalnih oboljenja daje vrlo slabe i nesigurne rezultate i to je razlog, da se u medicini danas općenito razmjerno malo upotrebljava.

A onda, čak kad bi i bilo moguće, da sugestija djeluje u ovim slučajevima, što očito nikako ne stoji, niti može da stoji — ostalo bi pitanje: kako da ozdravljuju i djeca kod koje, kako je poznato, sugestija uopće ne može djelovati. Sugerirati sam sebi ili sugerirati drugome može se samo onda, kad se radi o odraslim osobama, sasvim mala djeca niti si mogu sugerirati u pravom smislu niti ih se može sugestivno liječiti. U Lurdu međutim i takva djeca ozdravljuju.

12. Možemo li kod ovako ograničenog djelovanja sugestije pretpostaviti, da ona djeluje u zasebnoj formi kao »the faith healing« — vjera, koja liječi?

Po pretpostavci nekih, vjera sama (i to ne samo vjera u Boga, nego i vjera u liječnika u obliku pouzdanja!) djelovala bi u Lurdu na ozdravljenje. Liječnici, to je evidentno ne bave se u Lurdu sugestijom, ali zato pojedinci, koji dolaze tamo nose u duši duboko ukorijenjeno uvjerenje, da će ozdraviti i zbog tog stvarno ozdrave. Bolesnik, odričući se svom snagom svoga skepticizma, obnavlja klonulu volju. Pomoću nje on zadobiva dovoljnu psihičku snagu, da može probuditi nutarnja izlučivanja iz letargije, da pokrene bijela tjelešca, da prodrma zanos staničnih skupina. Ta vjera dakle djeluje kao uspješan s t i m u l a n s; ona organizira obrambeni organski teren proti napadajima bolesti. Tko ne ozdravi sam si je kriv: tomu je uzrok pomanjkanje vjere!

Ova pretpostavka imala bi neko značenje, kad bi njezini autori mogli da nam, barem na nekolikim primjerima pokažu ispravnost svoga predmijevanja. Međutim ne samo da primjera i dokaza za to nema, već brojni primjeri dokazuju posve protivno. Osobe, koje su duboko vjerovale nisu bile izliječene, dok su druge bez ikakve vjere ozdravile.

U kolovozu 1930. došla je s hodočašćem iz Montpelliera jedna mlada žena teško bolesna od tuberkuloze. Za vrijeme procesije Presv. Olt. Sakramenta ona se naglo digla s nosila izjavivši da je ozdravila. Po sata kasnije liječnici su se skupili oko nje i konstatirali da o ozdravljenju nema govora, nego da se upravo radi o teškom pogoršanju. Nije se radilo o simulaciji nego o tipičnom slučaju tuberkulozne razdraženosti, i totalne

autosugestije. Bila je uvjerena da mora ozdraviti, i da će ozdraviti, ali je uza sve to par dana iza toga umrla.

Naprotiv Paulette Magerie, bolena od neizlječivog tuberkuloznog meningitisa, u 27. danu svoje bolesti, kad je već nastupila coma, tako da o kakvom djelovanju moćnih psihičkih sila nema više govora, naglo ozdravljava i definitivno se oporavlja. Vjera kao takva ne liječi. To se vidi još bolje po slučajevima ozdravljenja bezvjeraca.

Gospođica Magdalena Guinot, koja je teško bolovala kroz dvanaest godina od tuberkuloze pluća, čitavog niza drugih bolesti, i tuberkuloze kičme dolazi u Lurd tako reći prisiljena od jednog liječnika. Ona ne samo da ne vjeruje u ozdravljenje, ona je potpuna bezvjerka. U tolikoj mjeri, da u času naglog ozdravljenje, ona pokušava nijekati činjenice. U jednom pismu, što ga je pisala pred odlazak, ona izjavljuje, da je zlo učinila, što je popustila, jer da će je put sigurno uništiti te će prije umrijeti. Liječnik, koji je želio, da ona ide u Lurd, stvarno je preporučivao najveću opreznost pri prevozu. Nakon ozdravljenja ona niječe najprije da je ozdravila, a onda da je uopće bila bolesna! Tek, kad joj liječnici dokazaše istinu, ona priznaje da je ozdravila.

Vjera dakle zaista ne liječi. I Dr. Guinier kaže: »Ja osobno ne poznam nijednog slučaja naglog ozdravljenja kod bolesnika, egzaltiranih njihovim zaklinjanjima i strastvenim izrazima njihove vjere.«[18]

IV. NEPOZNATE PRIRODNE SILE ILI AUTOR PRIRODNIH SILA?

13. Liječnici ne liječe, ne liječi ni sugestija, ne liječi ni vjera, tko onda ozdravljava?

Dva mišljenja: 1. nepoznate sile prirode; 2. Autor prirodnih sila.

Ako je prvo: radi se o naravnom ozdravljenju, ako je drugo radi se o čudu. U čemu je dakle stvar? Nakon svih neuspjelih tumačenja, što su ih pokušali dati protivnici lurdskih ozdravljenja, ostala im je posljednja hipoteza: u Lurdu djeluju nepoznate prirodne sile. Zapravo ta hipoteza ništa ne tumači, nego hoće da se ukloni svakom tumačenju. Pretpostavlja se, da postoje neke tajanstvene prirodne sile, koje u Lurdu liječe. Ali i sama pretpostavka, ako hoće da joj se dopusti pristup u nauku mora se na nečem bazirati, ako ne na kakvim činjenicama, a ono barem na analognim slučajevima iz drugih područja.

Međutim hipoteza o nepoznatim silama nema za se ni činjenica, ni analognih slučajeva. Nikakvih činjenica nema, koje bi govorile da jedno naravno ozdravljenje može imati one značajke, što ih imaju lurdska ozdravljenja, naime ozdravljenja i

[18] V. Dr. A. Vallet, nav. dj., str. 119.

bez liječenja i bez lijekova; ozdravljenja u času, ozdravljenja bez rekonvalescencije. Naravna ozdravljenja traže naprotiv ove faktore i to zato, jer ih prirodni fiziološki zakoni sami zahtijevaju.

Po prirodnim fiziološkim zakonima nemoguća su ozdravljenja, kakva se dešavaju u Lurdu. Natura non facit saltus, priroda ne čini skokova. Njezin rad je postepen i progresivan i pri izgradnji svakog živog organa ili organizma niti jedne jedine činjenice nema, koja bi govorila protivno. Uzmimo koju god biologiju, nigdje ne ćemo naći slučaja u kome bi jedan organizam naglo izrastao ili odjednom regenerirao povrijeđeno tkivo. Sve naše iskustvo i sva biološka fakta nas uče, da je vrijeme veliki, neizbježivi faktor u obnovi svakog organizma. Čovjek u tom ne čini nikakve iznimke. Evo što nam kaže baš o čovjeku profesor Lecène u svom nedavno izašlom djelu: »Précis de Pathologie Chirurgicale«.

»Mehanizam zacjeljivanja[18*] raznih tkiva vrlo je kompleksan problem; uvjeti variraju mnogo prema tkivu, o kome se radi... To zacjeljivanje obuhvaća dva različita smjera procesa: 1. spajanje rastavljenih dijelova, to je zacjeljivanje u pravom smislu i 2. regeneracija tkiva uništenih u času, kad je rana uzrokovana...« Općenito, spajanje mnogo dulje traje, ako se radi o jako infekcioznim ranama. Ako nema infekcije »kod zacjeljivanja arterija traje dosta dugo i traži poprilici 40-50 dana (Vaquez). Kad je živac potpuno presječen, on može iza nekog vremena, najmanje 3 do 4 mjeseca, zacijeliti i ponovno zadobiti svoje izgubljene funkcije.« »Svaki prekid kontinuiteta skeleta zacjeljuje zahvaljujući formaciji posrednog tkiva, koje se pokoštuje i poprima ime callus« (Jeanbrau). »Izgrađivanje callusa (Gosselin, Rigal et Vignal, Cornil et Coudray) prolazi kroz četiri faze, koje zadiru jedna u drugu: stvaranje callusa fibroznog, stvaranje callusa kartilaginoznog, stvaranje callusa ostoidnog provizornog i stvaranje callusa definitivnog (Jeanbrau).«

Ako ovo vrijedi za rane, koje ne mogu zacijeliti, što da reknemo o onima, koje su po sebi neizlječive kao što su karcinomi i sarkomi, kojih ozdravljenje ne samo da traži izgradnju novog tkiva nego i prethodni nestanak karcinomotoznog tkiva, koje je kadgod, veoma obilno? Dovoljno je upitati praktičare, da doznamo kako duge i velike napore oni čine, da postignu barem minimalna poboljšanja.

Kod ovakovih okolnosti, kod ovakove konstantnosti djelovanja prirodnih zakona pretpostaviti da ima slučajeva kad nepoznate prirodne sile ozdravljuju u času, znači — nastupiti posve neznanstveno. Takva hipoteza ne zasniva se niti na jednoj jedinoj činjenici, a k tome sve dosad poznate činjenice govore posve protivno. *Jedna indukcija, kojoj po univerzalnosti nema ravne, dokazuje apsolutnu nemogućnst takvog ozdravljenja putem prirodnih zakona.*

Šta nas onda još može ovlastiti da pretpostavimo opstanak tolikih nepoznatih prirodnih sila? Analogni slučajevi iz drugih područja? Možda iz područja anorganskog reda? Ima li tamo slučajeva, gdje nepoznate prirodne sile uspijevaju ukinuti opstojeće zakone? Dešava li se kad — može li itko, tko pozna stvar to samo i pretpostaviti — da na pr. nepoznate kemijske sile učine te se hidrogenij i oksigenij pomiješaju u drugoj proporciji nego 2 prema 1? Hoće li ikad kakva nepoznata prirodna sila uspjeti da promjeni glavni oslon slobodnog padanja tjelesa $= s \frac{g.t^2}{2}$ tako da najednom bude vrijedila formula $s = \frac{g.t^6}{2}$? Ništa nam ne dopušta da to pretpostavimo. Što više sve nam naše iskustvo govori, da je takva pretpostavka apsurdna.

Kad dakle ni u organskom ni u anorganskom redu nema činjenica, koje bi nas ovlastile da pretpostavimo opstanak nepoznatih prirodnih sila, koje djeluju posve protivno poznatim prirodnim zakonima, sasvim je nenaučno i dapače apsurdno pretpostaviti da takve sile djeluju kod lurdskih ozdravljenja.

Da neka sila djeluje, to je posve očito. Ali ta sila ni po čemu ne sliči prirodnoj sili. Sve nam naprotiv govori, da je to sila sasvim različita od prirodnih sila, nevezana uz sveopću konstantnost prirodnih zakona. Njena sposobnost da u času uništi i kod najrazličnijih bolesti mikrobe, da regenerira bolesno tkivo, da ispuni koštane praznine, mimoilazeći sve poznate zakone, jasno nam pokazuje da se radi o sili, koja gospodari sa svim time, koja suvereno ništi i stvara. A kad konačno imamo u vidu da ta sila djeluje i suvereno slobodno, ne podvrgavajući se nikakovoj konstantnosti, što je inače bitno za sve prirodne zakone, onda zbilja ne vidimo, s kojeg razloga, da tu silu nazovemo »nepoznatom prirodnom silom.« Ona ne nosi značajke prirodnosti ni po čemu, što očituje, nego sve upravo obratno govori, da je na nad prirodom, jer se pokazuje kao njena gospodarica. A takvu silu, koja svemoćno i slobodno gospodari prirodom i njenim zakonima mi nazivamo — Bogom.

Dr. Đuro Gračanin

Dr. Avelin Ćepulić

(† 2. II. 1936.)

Već su tri godine, što na Mirogoju leži čovjek, čija bi nam ljubav, kršćanski duh i aktivnost sve više trebali. U Božjoj volji je pohranjena tajna njegova odlaska kao i Merčeva. Dubljih i intimnijih prijatelja nije bilo moguće naći. Poslije Ivanove smrti, njegova je majka Avelina smatrala svojim sinom. Znala je ona dobro, da je živa čest Ivanove duše pohranjena u Avelinovu srcu. Znali su to uostalom svi, koji su imali sreću raditi i prijateljevati sa jednim i drugim. Pa eto, kao što su na svršetku rata (1919.) zajednički kao akademičari osnovali u Beču hrvatsko i katoličko društvo »Hrvatska«, kao što su odmah poslije dvadesetih godina zajednički zaorali prve brazde orlovskoga pokreta i neprekidno bili skupa u njegovu vodstvu sve do njegove nasilne likvidacije, a kasnije nastavili zajednički rad u Križarskoj organizaciji skoro do njihove smrti, tako su se skoro zajednički preselili (u razmaku od osam godina) na drugi svijet, u »vječni počinak na srcu Isusovu«, kako to piše na Merčevu grobu, koji se čudnim slučajem nalazi taman vis-a-vis Ćepulićeva groba.

U tajnovitosti prerane smrti ovih mladih katoličkih Dioskura (obadvojica su rođena iste godine — 1896. Merz je umro u 32. a Ćepulić u 40. g.), treba se na poseban način pokloniti volji Božjoj i u pobožnoj šutnji izgovarati Isusovu molitvu: Budi volja Tvoja... Ali kao što sam na ovome mjestu lanjske godine objelodanjujući esej u desetgodišnjici smrti Dra Merza napisao, da je »suđeno za neke ljude, da nikada ime njihovo ne silazi s poprišta duhovne borbe čovječanstva. Pojave se najednom kao neki poslenici višega svijeta i uđu u službu ovoga svijeta ne suzujući svoje polje rada, najmanje misleći na sebe, čudaci, često puta žrtvovani za spasenje drugih, živeći p r o m u n d i v i t a a ne misleći na uspjeh i ne računajući na snagu svoje riječi i svoga srca nego samo na slavu Ideje. Kao vijesnici nijeme Providnosti, kao oblici nevidljive ljubavi umiješaju se među ljude i njihova budnost ide pred svima, njihova mudrost uznemiruje sve, njihova moć ispunja svačiju nemoć, a često puta njihova nemoć krije u sebi strahovite slutnje budućih golemih i jedinstvenih događaja «[1]

[1] D. Žanko: D u š a D r a I v a n a M e r z a, »Život« 1938., br. 5., str. 245.

— to mi se čini, da upravo moram iste ove misli ponoviti sada, kada mi se misao, i mašta, i sva unutrašnja snaga napreže, da oživim lik Dr. Avelina Ćepulića. I on je umro mlad, neoženjen, upravo žrtvovan u duhovnoj borbi svoga naroda i spasenju svoga bližnjega, kao inkarnirana dobrota i ljubav, čudak i osamljeni asket, meteor plemenitosti i pravo pravcato čudo skromnosti ne ostavljajući za sobom ništa i nikoga do li svjetlost, aureolu čovjeka, kroz koju će svi ljudi, koji su ikada došli u njegovu blizinu, slutiti ispunjenje čovještva u nekom apsolutnom smislu. Pa doklegod se bude spominjalo ime Dra Merza, spominjat će se i ime njegova najintimnijega, ali i najskromnijega prijatelja Dra Avelina Ćepulića. Njihova zemaljska sudbina je bila integrirana u jedinstvenoj misiji, jedan je živio ne u sjeni nego u svijetlu drugoga, pa će trajno njihove zvijezde iz dalekih perspektiva bacati jedan sjaj za sve one, kojima je još boriti se i trpjeti za ljude, a još više od ljudi uime Kraljevstva Božjega na zemlji.

Njihova bliza smrt ih je duhovno ujedinila zauvijek u našim reminiscencijama i u slavi Božjoj.

*

Rođen 17. VII. 1896. u Bakru u slavnoj hrvatskoj obitelji od oca Koste Ćepulića i majke Melanije pl. Randić, u kući je duboko usisao borbeni duh za ideale hrvatske domovine od svoga djeda Avelina Ćepulića, slavnoga hrvatskoga političara i jednoga od »najumnijih« zastupnika u hrvatskom saboru od 1848.—1869.[2] Od njega je vjerojatno naslijedio čednost i prirođenu sklonost k povučenosti, totalno pomanjkanje svake težnje za popularnošću, rijetku nesebičnost i vanrednu inteligenciju i karakternost.

Pučku školu je počeo u Bakru i tamo svršio samo prvi razred, a onda je sasvim napustio svoje rodno mjesto Bakar i trajno se preselio u srce Hrvatske, najprije u Kutinu, kamo mu je bio premješten otac kao kotarski sudac i gdje svršava II. i III. razred, a zatim ide u Varaždin, gdje svršava IV. razred i prva tri razreda gimnazije. Konačno mu otac dolazi u Zagreb i s vremenom postaje septemvir kod stola sedmorice. Tada je Avelin prvi put došao u Zagreb te na klasičnoj donjogradskoj gimnaziji svršava maturu s odličnim uspjehom 1914. godine.

Sveučilište studira u Innsbrucku, Grazu, Beču i Pragu, gdje je 20. I. 1922. promoviran na čast doktora i to na njemačkoj univerzi.

[2] »Najstariji politički muževi u zemlji govore i danas s toplim priznanjem o njegovim sposobnostima i njegovom javnom značaju, a kada je... umro u najljepšoj muževnoj dobi (u 46. g.), ostavio je i u narodu i u potomstvu glas čestita i poštena čovjeka. Po svojoj inteligenciji pako služio je hrvatskom narodu na čast i ponos.« Martin Polić: »P a r l a m e n t a r n a p o v i j e s t . . .«, II. dio, str. 104.—106.

Kao liječnik pretežno službuje u Zagrebu i to najprije u bolnici milosrdnih sestara, a odmah pri osnutku novoga Dječačkoga Sjemeništa postaje tamo zavodski liječnik, a istodobno na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji predaje higijenu. Pored toga ima privatnu ordinaciju i zadnjih nekoliko godina djeluje kao »Merkurov« liječnik.

Otkako se u Beču upoznao sa Drom Merzom i skupa s njime osnovao »Hrvatsku«, nije prestao biti najaktivnijim članom katoličkih organizacija. Skupa sa Merzom je stanovao u Beču u katoličkom institutu »Augustineum«, gdje je bilo akademičara različitih narodnosti, a ravnateljem je doma bio dr. Ujčić, sadašnji beogradski nadbiskup. Skupa su obavili one glasovite liturgijske duhovne vježbe u »St. Gabrielu« kod Mödlinga, u velikoj misionarskoj školi, koje sam Dr. Avelin spominje kao toliko značajne po Merčevu duhovnu formaciju.[3] Iz njegova članka o Merzu se jasno razabire, da je njihovo drugovanje u »Hrvatskoj« odlučno po njegovo najozbiljnije skretanje putem duhovnoga života.

Bez dvojbe Ćepulićeva je duboka religiozna formacija ukorijenjena u Merčevoj svetačkoj ličnosti. Ćepulić je predsjednik »Hrvatske«, u kojoj Merz kao tajnik razvija ideologiju kršćanskoga trpljenja, boli, realnoga gledanja u život, odgoja velikih ljudi u poniznosti i samozataji te u studiju katolicizma.[4]

Nekoliko godina kasnije naći će se skupa u vodstvu orlovske organizacije i ne će se rastajati do Merčeve smrti (1928. g.). To će biti doba Ćepulićeve velike aktivnosti: kroz to je vrijeme održao tisuće predavanja, obišao stotine i stotine društava. Prisutan je na svim orlovskim sletovima, na svim tečajevima, na svim važnim i nevažnim sastancima, gdjegod i kadgod se radilo o katoličkoj i hrvatskoj stvari. On predaje sa skioptikonom po hrvatskim selima, drži učene konferencije, improvizira do potrebe najrazličitije govore pred najrazličitijim staležima i ljudima.

S dana na dan je u pokretu, u živoj akciji, bez odmora i bez mirovanja. Putuje po svakom vremenu i nevremenu na sve strane. Njegove teme su religiozne, socijalne, nacionalno-historijske i stručne. Njegova prisutnost ulijeva u ljude neku hrabrost posebne vrsti. Kukavice i slabiće ne podnosi i ne štedi. Smionost je značajna odlika ovoga inače tako tjelesno slaba čovjeka. Ona dolazi od principijelnosti, koja je kao dah prirođeno izlazila iz čitava njegova bića i kojom je on mrvio svoje protivnike.

Veličina višega duhovnoga reda u Ćepulićevu religioznom apostolatu počivala je uvijek u nekoj savršenoj poslušnosti, pokoravanju, čednom izvršivanju dužnosti, realiziranju tuđih ideja bez truna samoga sebe. Ja osim Merza nisam još susreo čovjeka koji bi u samozataji i poslušnosti bio približno sličan Dru Ćepuliću. Nikada on ne svojata za sebe prvenstvo ni u čemu. On je toliko čedan, iskren, pošten, janje Božje, da ni svoje vlastite inicijative ne forsira, a tuđe bez riječi ispunja, jer ne radi se o ljudskoj nego o Božjoj stvari. Znam sigurno, da mu se u tome divio i Dr. Merz, koji ga je neizmjerno poštivao i ljubio.

Po svom karakteru nije spadao među one tvrde, nakostrušene, osjetljive, inkvizitorske tipove, kojima nitko nije dosta ispravan, nitko dosta dobar, kojima je sve opterećeno sumnjom i nepovjerenjem, sve zagorčeno pesimizmom i defetističkim naricanjima. Sasvim protivno! Dr. Avelin Ćepulić je otvorena, topla čovječanska priroda prepuna vedrine, razumijevanja, optimizma, vjere u ljude. Ne lomi nad njima štap, ne upušta se u tračeve, ne intrigira, ne zavidi, ne mrzi, ne želi zla, ne utvara si i živi u najtišoj bonaci čiste savjesti, uvijek muževan, trijezan, u ekvilibriju ugodnoga temperamenta i mirnih, zdravih živaca. Poštuje svačiju slobodu, ne tiranizira uime nijedne ideje, toliko je obziran i blag prema ljudskim slabostima, da radije popušta nego da nekoga stjera u nepriliku. Tuđa neprilika za njega je najveća muka. Odatle ona divna obzirnost, kultura u saobraćaju, takt i otmjenost, koje je neko vrijeme toliko falilo u katoličkim redovima.

Dr. Avelin je trpio nad svakim čovjekom, što živi u obmami i laži, pa bila ta religiozne, moralne ili nacionalne prirode. Pa kao što je svako davanje sebe brižljivo i mukotrpno sagibanje nad bijedu drugoga, otkidanje od svoga za ljubav drugoga, tako i Avelin obilazi, putuje, pohađa, govori, organizira, potpomaže, hrabri, korigira i potiče sve i svakoga gdjegod se radi o istini, o pravdi, o slobodi.

Njegov religiozni lični život se razvijao prema onoj Tome iz Kempisa: Zatvori za sobom vrata! Rijetko se ta duhovna opomena dotiče sitnih duša, koje se nadmeću sa taštinama, ali u Ćepuliću je sve bilo usmjereno prema unutra a ne prema vani. Slava i slavičnost su toga jedinstvenoga čovjeka apsolutno mimoišle. Stoga on kao i sve velike ličnosti moli i izgrađuje se u tišini, u samoći, bez buke i bez izložaba.

Po prirodi šutljiv i nenametljiv pušta da drugi govori, on se ponaša kao da od svakoga nešto uči, ali kad progovori, začas se izdiže bilo superiornim sudom, bilo bistrim pogledom, bilo energičnom i nepopustljivom tvrdnjom, kojom je znao iznenaditi mnoge osrednje i nesamostalne duše. U tome je ležao neki prividni paradoks njegove prirode. Toliko bi pustio drugoga nada se, da je ovaj, ako je bio imalo tašt mogao pomisliti, da se Dru Ćepuliću sve može sugerirati. Takovi su ponajviše doživljavali razočaranje,

---

[3] Dr. Avelin Ćepulić: Iz đačkih dana dra Ivana Merza. Orl. Misao, 1928.

[4] Vidi predavanje Dr. Merza u »Hrvatskoj« štampano u Luči 1918/19. br. 9. 10., koje spominje i Dr. Ćepulić.

jer kad je taj ponizni i šutljivi čovjek rekao svoju, svi su bili manji od njega.

Sve to znači, da je Dr. Avelin Ćepulić bio ličnost, duboko religiozna ličnost, kultivirana meditacijom, kršćanskom filozofijom i askezom, ovim posljednjim u naročitoj mjeri.

★

Najznačajniji potez u njegovoj unutrašnjoj fizionomiji jest c h a r i t a s. Dati sve svoje i dati samoga sebe ljudima bijednim i potrebnim, to je Avelin Ćepulić. Dati bez ikakova računa, bez ikakovih skrivenih planova, bez truna moralnog ucjenjivanja (što je najteža pogreška mnogih »dobrotvora« u katoličkim redovima), dati, a da i ne zna, kome daje ni koliko daje, to je Avelinovo najveće životno djelo. Najdiskretniji darovatelj, što ga je ikada bilo u našoj malograđanskoj sredini.

U prvom redu Ćepulić je liječnik bez honorara, liječnik sirotinje, liječnik, koji lijekove kupuje svojim pacijentima, liječnik, koji ne štedi ni vrijeme ni prostor, kad treba pomoći, a kako je neizmjerno mnogo onih, kojima treba pomoći, to je od najranijega jutra do kasne noći njegova soba u Dječačkom Sjemeništu bila oblijetana i posjećivana. Stanovao sam tri godine s njime, soba do sobe i živi sam svjedok njegova rada i umora. Bilo je noći, kada sam čuo i jecaje, prekasno dolaženje i prerano odlaženje. Taj čovjek zapravo i nije nikada ništa drugo ni htio, ni mislio, ni stvarao, nego samo jedno: do iscrpivosti, u potpunoj zaboravi nad samim sobom, okružen tek samoćom jedne čedne sobice, bez obitelji, bez razonode, bez odmora, bez ijedne jedincate suvišne stvarčice, tipično asketski nastrojen, do simpatične naivnosti nepraktičan i sav uronjen u idealizam, gonjen bez prestanka nekim plamenom davati, darivati, pružati ljudima duhovnu, moralnu i materijalnu pomoć.

U njegovoj sobi nije bilo udobnosti, ni topline, ni reda, čime se često puta ponose zadovoljni filistarski tipovi. Ali taj njegov prividni nered i velika izgubljenost u stvarima ovoga svijeta nikome nije škodila, pače u njoj se zrcalio duh od onoga svijeta, a taj uvijek osvaja i spasava.

Uvijek u nekoj maloj neprilici, simpatično nespretan, ali do skrajnosti susretljiv, uslužan, dobar, prima on u svojoj sobi u svako doba sve slojeve sirotinjskoga staleža i dariva, svima dariva, jer to je bitna funkcija njegova života: dariva novac, lijekove, knjige, odijela, rublje, obuću, zajmove, koje nitko ne vraća, intervencije, savjete, zauzimanja svake vrsti, darove svake prirode.

Ti darovi su dolazili i u nedostojne ruke, ali kad bi se to saznalo, Avelin ostaje fin do kraja i šuti. Za njega nije postojala klasifikacija, koju je inače do nekog odvratnog savršenstva razvila naša klikaška sredina, da li je netko »naš« u užem ili širem smi-

slu. Za njega postoji čovjek-siromah i on mu pomaže bez ikakovih obzira na desno i na lijevo, pomaže mu kao kršćanin, to jest kao onaj, kojemu je uvijek u prvome redu do spasenja čovjeka i do ljubavi, koja grli i obuhvaća čitavi svijet.

Odatle Ćepulićeva popularnost u svim katoličkim i nekatoličkim krugovima. On je možda jedini čovjek u katoličkim krugovima, koji nije imao neprijatelja. Njegova c h a r i t a s je svladala sve i uzdigla sve.

Stoga je i njegova nagla smrt bila težak udarac za čitavi Zagreb. Njegov sprovod je fenomenalan dokaz ljubavi i opće simpatije. Vladalo je upravo orkansko nevrijeme, ali tisuće ljudi se nijesu pomakle, dok se lijes nije spustio u zemlju. Ljudi kao da su silom htjeli pretrpjeti nešto za onoga, koji je čitav svoj život pretvorio u patnju za njih, jer taj živi Avelin nekome je bio brat ko rođeni, nekome prijatelj prepuna srca, nekome drug iskren i dobar, nekome jedini pomoćnik, nekome tješitelj, nekome učitelj, nekome i otac i majka, a svima, svima velika kršćanska duša, od koje se živi.

★

Kao zaljubljeni vitez on luduje za slobodom svoje zemlje i borba za tu slobodu najviši mu je etički postulat i rekao bih, religiozna dužnost, jer sloboda svakoga čovjeka i svakoga naroda leži u jezgri naravnoga i nadnaravnoga reda. Ćepulićeva nacionalna borba jest borba za ostvarenje prirodnoga i Božjega zakona u njegovoj zemlji.

Kroz tu istinu on preuzima i presmione, čak po život opasne poslove u doba najstrašnijih i najsramotnijih diktatura, e da bi oživio, prenuo, osvijestio, do etičke visine i zrelosti podigao mlađu hrvatsku inteligenciju. Bez obzira na sve moguće prigovore uskogrudnih, na sva defetistička zapomaganja okoline on nalazi načina, da prodre i potrese srcem vjerničke i nevjerničke hrvatske inteligencije. U najtežem času preuzima posve samostalno i kuražno »Hrvatsku Smotru« i daje nacionalno-socijalan ton iskren i bez fraze.

Taj povučeni, pozadinski čovjek sve vidi i sve unaprijed nazrijeva. Baš radi toga, što je često puta on jedini vidio ono, što mnogi nisu vidjeli, odatle ono njegovo zanesenjaštvo, koje je mnogima uza svu realnost bilo fantastično. Ipak je uvijek doživljavao punu zadovoljštinu nekoliko godina kasnije. Dr. Ćepulić iz 1914., 1920. i 1922. godine prezren i ismijan radi svoga starčevićanstva doživljava 1935. i 1936. godine punu rehabilitaciju, a što bi istom bilo, da je danas živ.

Njegov ljubimac je bio Eugen Kvaternik. Pisao je o njemu i proučavao njegov život. Jednom ga je nazvao pretečom Kato-

ličke Akcije u Hrvatskoj. Uopće je volio smione, herojske duše, jer samo od jakih duhova je očekivao slobodu zemlje.

Nije bio govornik, ali je to više ulazio u sebe i promišljao mnogo o sudbini svoga naroda. Posljednji članak mu je bio »Nacionalna ideja i hrvatski seljački pokret«,[5] koji je u svoje vrijeme izazvao veliku pozornost i u kojem je razumnom kritikom i najviših autoriteta znao staviti svaku stvar na svoje mjesto.

Aktivno surađuje u skoro svim hrv. kulturnim institucijama, potpomaže sve pozitivne akcije, a najviše onu oko kolonizacije hrvatskih obitelji, a na koncu konaca ostavlja na smrtnoj postelji policu svoga osiguranja za osnutak jedne solidne prijevodne biblioteke, koja je već počela vrlo uspješno djelovati pod imenom »Istina i život«.[6]

★

Ovome rijetkom, odanom sinu Crkve i naroda, visokom karakteru i inkarniranoj ljubavi za bližnjega ostat će u Hrvatskoj trajna uspomena, jer i on je poput svoga djeda »svojim javnim životom zaslužio, da ga se i kasnije potomstvo spominje s poštovanjem kao jednoga od onih javnih muževa, koji su svojom inteligencijom i svojim nesebičnim nastojanjem služili narodu na ponos.«

Slava Dru Avelinu Ćepuliću!

prof. D. Žanko.

[5] Objelodanjen u »Hrv. Smotri«, 1936., br. 1., str. 15.

[6] Kao prva knjiga izašlo je kolektivno djelo francuskih pisaca: »Komunizam i kršćani«, a u pripremi je druga knjiga: »Seksualni problemi«.

Radnik o Dr. Avelinu Ćepuliću

Početkom kolovoza 1934. počeo sam pobolijevati. Dnevno sam bivao sve slabiji; gubio sam volju za jelom, a pomalo je počela rasti i temperatura. Radio sam i dalje, ali svakim danom se činila stvar sve ozbiljnijom. Kako sam poznavao pokojnog vrijednog svećenika Stjepana Tomlina, zamolim ga za savjet. On to na sasvim jednostavan način riješi. Napisao mi kratku preporuku i uputi me k pokojnom Dr. Avelinu Ćepuliću. Budući da je baš ovih dana godišnjica njegove blažene smrti i kako mu baš ja, čovjek iz puka — radnik, dugujem duboku zahvalnost, te ga s punim pravom mogu nazvati svojim »drugim spasiteljem«, kako će se malo niže vidjeti, to se osjećam ponukanim da iznesem u javnost svoje uspomene na nj i da bar nekako, iako slabo i nevješto, osvijetlim i prikažem njegovu veliku ličnost.

S preporukom dakle u ruci stupim u ordinaciju Dr. A. Ćepulića. Budući da sam bio peti po redu od pacijenata, sjednem, uzmem neku knjigu, kojih je na stolu bilo mnogo — gotovo su sve bile vjerskog sadržaja — i počnem si kratiti vrijeme. Bio sam već skoro na redu, tada nagovorim jednu gospođu i zamolim je da mi kaže nešto pobliže o doktoru, koga do tada nisam nikada vidio. »Da vam pravo kažem, mladi gospodine, započe ona, to vam je duša od čovjeka, dobar kao dobar dan. Sva je sreća za vas, da ste se namjerili na njega, samo mu morate biti sasvim iskreni. On se zauzima za svoje pacijente svom svojom vještinom i ništa ne propusti, nego sve učini što samo može.« Krasnog li eto mišljenja o čovjeku, koga još ne poznam. Uto se umiješaju i neki drugi u naš razgovor, koji su mi davali sličan sud kao i ovaj ovdje. Razgovarajući tako najednom se pojavi na vratima čekaonice u bijelom kaputu visok i mršav gospodin s naočalima ali ugodne vanjštine. »Molim neka izvoli unići, tko je sada na redu.«

Ipak već jednom, pomislim, došao red i na me. Predstavih mu se, pružim mu preporuku i stanem ga dobro promatrati. Iza kratkog razgovora, nakon što je saznao najnužnije o meni, tko sam, moje prilike i slično, zapita me da li sam već bio kod kojega liječnika, što me boli i t. d. Kada me pregledao i ustanovio pogrešku na plućima, zamolio me da dođem drugi dan (sutra) radi detaljnijeg pregleda, budući da sada imade još nekoliko pacijenata, a iza toga je morao ići k privatnom bolesniku. »Sutra, veli dođite iza vremena ordiniranja, jer je prvi puta potrebno da se malo duže s vama pozabavim, što danas nikako ne mogu.«

Moram priznati, da je na me ovaj prvi saobraćaj s pokojnim Dr. A. Ćepulićem učinio takav dojam, da se potpuno slažem s onim, što mi je kasnije jednom zgodom kazao neki odlični gospodin: »Sa svakim svojim pacijentom i uopće sa svima, s kojima dolazi u dodir, govori Dr. Avelin s takvim poštovanjem, kao da govori sa največim odličnicima, pače s kraljevima, držeći da svaki čovjek imade i nešto dobra u sebi, s čime je on uvijek računao.« Sutradan sam, dakle, došao u ordinaciju na urečeno vrijeme. Tek sada je slijedilo potpuno i svestrano pregledavanje i ispitivanje. Iza pomnog pregleda, koji je sa svim ostalim trajao oko jednog sata otpustio me davši mi prije sve potrebne i korisne upute. Nije se pokojni Dr. A. Ćepulić zadovoljio samo

pronalaskom bolesti, nego je on išao i dalje: pitao me što me najlakše rasrdi, i da li se brzo uzrujam. Dalje, da li me veseli ići u Božju prirodu i da li imadem veselja za ptice i cvijeće. Kada sam mu sve ovo potvrdio, tada mi je kazao da si nabavim, ako ikako mogu, kakvih ptičica pjevica i nekoliko ruža, koje ću njegovati. Kazao mi je da će mi ova briga za cvijeće, odnosno ptice odvratiti misao od bolesti, i tako će to vrlo povoljno na me djelovati. Veli: »to će biti jedna mala briga, ali vrlo ugodna, koja će vam odvratiti misao od vas samih«. Napisao mi je liječničku svjedodžbu, koju čuvam kao milu uspomenu, i savjetovao mi da upravim molbu na mjerodavne radi liječenja. Kada sam mu kazao, da sam iz planinskog kraja (Gorski Kotar), a da imade kod mene lijepih šuma, osobito borovih, tada mi je potvrdio, da mu je moj kraj dobro poznat i da zbilja imadem u svom zavičaju sve klimatske prilike za ozdravljenje. Uputio me dakle kući svim potrebnim uputama i naređenjem, da dolazim k njemu najmanje jedanput mjesesečno. Tako sam dolazio u Z. na liječenje više od godinu dana, svaki mjesec, nekim zgodama i češće. Od 18. IX. 1934 pak do konca 1935 god.

Svega sam bio na pregledu kod pokojnoga oko 20 dvadeset puta i uvijek besplatno, što je vrijedno da se spomene, pogotovo, ako se uzme u obzir, da sam ja bio jedan od onih stotina, pa i tisuća, koje je on liječio iz čiste kršćanske ljubavi, i to ne samo one iz tako zvanih viših ili srednjih slojeva, nego sam gotovo uvijek našao kod njega i one najbijednije. Za sve je nosio u svom velikom srcu, veliku, nesebičnu i pravu kršćansku ljubav.

Naš pokojnik je ljubio najbijednije i najpotrebnije — bolesnike. To se može zaključiti iz njegovih riječi, koje mi je jednom zgodom kasnije kazao, da to naime nije puki slučaj, što je on liječnik, nego da je on to zvanje posve promišljeno odabrao u namjeri da koristi i pomaže najpotrebnijima.

Ljubav je velikog pokojnika otrla mnogo suza i izliječila bezbroj rana. Već i sam sasvim skrhan od teške i podmukle bolesti, još nekoliko dana pred smrt, zaboravlja on na se, dok nije na neprestane molbe svojih najbližih pošao u bolnicu, gdje je naskoro završio svoj patnički život; život zaista dostojan velikog kršćanskog muža koji zadivljuje.

Da slika Dra A. Čepulića bude što potpunija, moramo spomenuti i to, kako je on znao na vrlo fini ali jednostavni način spojiti rad svoga zvanja sa brigom za duše. Nije moja zadaća da ovdje govorim o njegovom obilnom radu, nego spominjem samo to, da je bio svuda potpun čovjek i neumoran radnik za druge... nikad za sebe. Svemu ovom je bila glavna podloga duboko vjersko uvjerenje. Pored svega toga bio je tako neobično privlačivog vladanja, da sam do sada naišao na malo ljudi, s kojima se moglo općiti s takovom prijaznošću kao baš s njime. Još nešto: ja sam osobno moram priznati da je svaki moj saobraćaj s pokojnim Dr. A. Č. meni služio za veliku duševnu pobudu. Kadgod sam bio s njime, svaki puta sam se vratio od njega bolji i vedrije duše. Ja mu lično puno dugujem za mnoge upute i praktične savjete, a naročito za njegove upravo svetačke utjehe. Još se jako dobro sjećam svega onoga, što mi je govorio prigodom moga opetovanog posjeta 6 svibnja 1935 god. Već sam spomenuo, kako je on znao divnom vještinom spojiti svoju strogo stručnu dužnost sa općenitom kršćanskom dužnošću; nikada mirovati, nego uvijek i svuda tražiti slavu Božju u dušama, kako mi je on sam jednom kazao. Velim, svaki put je silno djelovao na me, i vazda sam se od njega vraćao sa velikim duhovnim pobudama, no jednom je zgodom učinio na me naročito dubok utisak.

Taj mi je puta priznao da nije u siječnju mislio, da ću gaziti đurđevsku travu, toliko je bila moja bolest napredovala. Tada mi je među ostalim kazao, da se je puno molio za me kao i za sve svoje pacijente, osobito kod sv.

Pričesti i sv. krunice. Isto mi je to potvrdila i jedna gospođa, njegova pacijentica, da on ide dnevno na sv. Misu, pričešćuje se i da klečeći kraj kreveta moli svetu krunicu. Bio je, dakle, muž molitve.

Sigurno se može kazati, da u tom leži njegova tajna i njegovo najjače oružje. Tek sada se može shvatiti i razumjeti ona toplina i žar, kojim je govorio 6. V. 1935. o pobožnosti prema Gospi. Govorio mi je, da je jedan slavni propovjednik i veliki Marijin štovatelj kazao, da nitko ne propada, tko Mariju vjerno ljubi. A pokojni Dr. A. Čepulić veli: »Ja se pak usuđujem ustvrditi, da ni onaj ne propadne tko izmoli svaki dan jednu jedinu Zdravo Mariju, jer Marija toga ne može dopustiti.« Ne trebamo listati po životopisima svetaca da tražimo velike ljude ili možda izvanredne primjere: tu ga imamo među nama, čovjeka naših dana, našega naroda.

Mjesec dana iza toga, dakle u mjesecu lipnju, u mjesecu Srca Isusova, došao sam opet u Z. na pregled, i ovaj puta mi je vrlo blago i obzirno spočitnuo da sam mogao doći na dan proslave Srca Isusova i tako prisustvovati toj velebnoj proslavi. I tada mi je govorio još većim žarom o pobožnosti Presvetoga Srca Isusova. Govorio mi je da nijedna pobožnost nije tako lijepa ni tako bogata u sebi kao baš ova. Osobito je naglasio, kako upravo ova pobožnost privlači k sebi sve više ne samo pojedince nego čitave države i narode, te da je upravo ona sposobna da obnovi svijet. Eto veliki štovatelj Marijin je ujedno i pravi apostol Srca Isusova. Zaviđamo drugim narodima na njihovim dičnim sinovima, a evo i naši hrvatski ne zaostaju ni najmanje za njima. K svemu ovome treba spomenuti i ono što mi je govorio u siječnju 1935 god. Među ostalim kazao mi je. da trebam smatrati kao osobiti znak pažnje i naklonosti Božje, što me se udostojao odlikovati da podnesem nešto za slavu Božju. Veli, da Gospodin odabire pojedince da trpe kaznu Božju, koja bi se morala srušiti na narod. Ovi su, nadovezuje, kao tajanstveni munjovodi, koji odvraćaju Božju kaznu. Tada mi je govorio silnom uvjerljivošću, kako je potrebno da prikažemo Kristu sve svoje muke za širenje našega katoličkoga gibanja, jer, reče, ne ćemo uspjeti, ako ne budemo molili i trpjeli, a toga si moramo biti svijesni. I to su njegove riječi: Mi bismo morali primati patnje svake ruke, kao najdragocjenije kraljevske darove.« Na koncu da dodam još samo ovo. Bilo bi poželjno i uputno da mjerodavni i vješti peru prikupe potrebni materijal te izdadu jedno opširno djelo (životopis) o našem velikom i nezaboravnom pokojniku Dr. Avelinu Čepuliću.

A ja lično sa svoje strane mogu još i to da kažem, kada se dnevice molim za pokoj njegove velike i plemenite duše, dolazi mi misao, da bih se više morao njemu moliti, nego da molim za nj. Nema više Dr. Avelina Čepulića među nama; preselio se iz ove doline u vječni život, jer je bio za nj dozrio. Ne vide ga više naše oči, ali je naša ljubav, poštovanje i naša zahvalnost prema njemu još veća, nego što je bila dok je živio među nama. Njegova nam je uspomena draga i sveta, a njegov nam je grob slavan.

Miroslav Krupić, radnik

Calderon de la Barca

Povodom izvedbe njegove drame

»La devocion de la Cruz«*

1. ŽIVOT CALDERONA DE LA BARCA

Don Pedro Calderon de la Barca sin je španjolskog naroda, onog naroda, koji se među svim narodima Evrope odlikuje nekom osebujnošću. Nastavši od mješavine Rimljana i Gota imao se kroz stoljeća boriti za svoju lijepu i dragu domovinu i milu kršćansku vjeru s muslimanskim Arapima ili Maurima, tuđom semitskom, visoko obrazovanom rasom. Bila je to neviđena borba, koja je u srcima vrućih Španjolaca razvila vjerski zanos i viteški osjećaj, dvije značajke, koje do danas rese pravog Španjolca. Tek što su Mauri bili svladani, otkrivena bude Amerika, a Španjolci dođoše u dodir s novim narodima i rasama, s prastanovnicima daleke Amerike. Zar je to moglo ostati bez utjecaja na španjolski karakter? Dodir s Arapima iz dalekog Istoka i dodir s urođenicima dalekog Zapada obogatio je španjolsku dušu i kulturu novim, drugim nepoznatim tekovinama. Španjolska se digla do velevlasti i visoke kulture. Postala je carstvo, gdje sunce nikada ne zapada. U tom je carstvu živio puk katolički i puk viteški, jedinstven u vjeri, običajima i životu.[1]

Vladajući jezik ovoga naroda bio je kastilski. Jezgra toga jezika bila je romanizirana latinština, kojoj su pridošle gotske i arapske primjese stvorivši tako jezik pun snage i blagoglasja, pun plemenitosti i eufonije. Lijepo piše C. A. Dohrn: »Španjolski

* »Hrv. kat. kasino« u Zagrebu odvažio se na smiono djelo. Nakon priprave od jedne godine dana dao se da izvede jedno visoko umjetničko i teško dramsko djelo najvećeg španjolskog dramskog pjesnika (»La devocion de la Cruz«; »Pobožnost Križu«) od don Pedra Calderona de la Barca.

To je bio povod, te je pisac ovih redaka, koji je slučajno ovo Calderonovo djelo preveo na hrvatski, za poduku izvadjača i slušalaca sastavio radnju o životu i djelima Calderona de la Barca uopće, a o pomenutoj drami napose.

Budući da je kod nas o Calderonu uopće malo stručno pisano i jer su Calderonova djela nama Hrvatima dosada nepristupačna, a bilo bi dobro, da se za naše brojne euharistijske kongrese prevede ili preradi koja od Calderonovih Svetotajstvenih igara (»Autos sacramentales«), to radi šire publike donosimo radnju u ovom odličnom listu.

1 Paul Stiegele: »Calderon und seine Werke« u djelu »Reden und Skizzen vermischten Inhalts«. Rottenburg, 1906. St. 140 ss.

je jezik divna korintska mjed, skovana od latinštine s karakterističnim primjesama gotskog i arapskog idioma. Potrebno je muzički rođeno uho i brižno proučavanje lingvističke eufonije, da se potpuno oćuti sva muzika kastilskog narječja.«[2]

U tom ambijentu rodio se dne 17. januara 1600. pjesnik Don Pedro Calderon de la Barca u Madridu od aristokratske obitelji Don Diega Calderona de la Barca y Barreda. Obitelj Calderona potječe iz Carrieda na podnožju Burgosa, odakle potječe i obitelj velikog predšasnika pjesnikova Lope de Vega (1562—1635). Majka mu se zvala Donna Maria de Henao y Riano (ili kako drugi vele Lianno), u rodu s obitelju Infanta od Asturije. Rodna je kuća pjesnikova bila strogo katolička i pobožna. Don Pedro je imao dva brata: starijeg Don Diega i mlađeg Don Josè-a, te sestru Doroteju, koja je stupila u samostan sv. Klare u Toledu.[3]

Kao dječaka od devet godina dadoše roditelji Don Pedra na odgoj u isusovački kolegij u Madridu, gdje je učio gimnazijske nauke: gramatiku, retoriku i poetiku, pa je sve svoje vršnjake nadvisio oštrinom uma. Poput drugih velikih muževa zavolio je Don Pedro svoje odgojitelje »Padres de la Compania«, pa ih se i kasnije, kako se vidi iz njegovih djela,[4] s najvećom harnošću i počitanjem sjećao. Već kao desetgodišnji gimnazijalac sastavio je sa svoja dva druga[5] dramu »El mejor amigo el muerto«, a u 13. godini napisao je sâm dramu »El carro del cielo ó San Elias«. Drame se nisu sačuvale.

God. 1615. pođe Calderon kao 15 godišnji mladić na sveučilište u Salamancu. Salamanca je bila tada, kako kaže

2 C. A. Dohrn: »No hay burlas con el amor«, Lustspiel von Pedro Calderon de la Barca. Stettin, 1880. Str. 158.

3 Prvo vrelo za biografiju Calderonovu pruža panegirik, što ga je kao predgovor prvomu izdanju Calderonovih »Comedias« napisao njegov lični prijatelj Don Juan de Vera Tasis y Villaroel. Taj se nalazi štampan u djelu Don Juan Eugenia Hartzenbuscha: »Comedias de Don Pedro Calderon de la Barca«. Madrid 1848—1850. I. Str. XXIX. ss. Nadalje pogrebni panegirik drugog prijatelja Gaspara Agustina de Lara »Obelisco funebre«. I taj se nalazi štampan kod Hartzenbuscha, op cit. Str. XXXIII. — Vera Tasis je dobio biografske bilješke od Doroteje, sestre Calderonove. Nu kako je ta bila s bratom samo u mladosti, nije mnogo znala o kasnijemu njegovu ži otu. Potpuniju i točniju biografiju Calderonovu napisaše spomenuti Don Juan Eugenio Hartzenbusch, hispanizirani Nijemac i ravnatelj nacionalne biblioteke u Madridu, u gore napomenutom djelu IV., 661—682; nadalje Felipe Picatoste y Rodriguez: »Biografija de Don Pedro Calderon de la Barca« u djelu »Homenage á Calderon«. Madrid 1881. Str. 7—61. Taj je upotrijebio podatke iz arhiva Conde de Asalta. Najpotpuniju biografiju i literaturu o Calderonu sabrao je prof. Engelbert Günthner: »Calderon und seine Werke« Freiburg i. B. 1888.

4 »El sitio de Breda« (Hartzenbusch, op. cit. I. 121.) i »El gran principe de Fez« (Hartzenbusch, op. cit. II. 353.)

5 To su Luis Belmonte i Don Francisco de Rojas. Vidi En. Günthner op. cit. Str. 5.

biograf Calderonov Vera Tasis »najveća univerza svijeta, slavna majka svih znanosti i najvećih ženija, koji su davali sjaj stoljećima«. Tu se kroz 5 godina posvetio studiju matematike, filozofije, geografije, kronologije, svjetovne i crkvene povijesti, prava i teologije. U to vrijeme nije odnemario ni pjesništva, te je sastavio više drama, nu te nam se nažalost nisu sačuvale. Svakako stoji, da je Calderon već kao sveučilištarac bio poznat u Španjolskoj kao dramski pjesnik.[6] Tek što je svršio nauke, sudjelovao je u pjesničkom natječaju, koji je god. 1622. prigodom kanonizacije sv. Izidora sevilskog, sv. Ignacija lojolskog i sv. Franje ksaverskog bio upriličen u Madridu. U natjecanju sudjelovao je i slavni dramatičar Lope de Vega. Taj je sam rekao za Calderona, »da je u svojim mladim godinama dobio lovore, koje vrijeme daje inače samo sijedim vlasima«.[7]

Nakon svršenih sveučilišnih nauka vrati se Calderon u Madrid, gdje mu je umro otac, te dozvolom kralja uđe u posjed očevih imanja. God. 1625 učini Calderon ono, što su prije njega učinili slavni Cervantes, pjesnik Don Quihota, slavni Lope de Vega, pa i Ignacije lojolski: stupi kao časnik u vojsku, te je sudjelovao kod vojnih operacija: najprije u Milanu, a onda u Flandriji. Za vrijeme svoje vojne službe nije zapustio pera. Što više znao je dobro spojiti oružje s muzom, mač s perom.[8]

Njegova pjesnička slava poraste toliko, da je iza ogromnog uspjeha vojničke drame »El sitio de Bredá« bio nakon petgodišnjeg vojničkog života pozvan u Madrid na dvor kralja Filipa IV., da bude dramaturg dvorskoga kazališta.[9] Za Filipa IV.

---

[6] Felipe Picatoste drži, da je mladi i vatreni Calderon na sveučilištu u Salamanci, koju on zove »Babilonia de filósofos y teólogos, prošao vjetrogonjasti život tadanje akademske omladine. Nu to je samo nagađanje. Sr. op. cit. Str. 12.

[7] Calderon je tom zgodom dobio tri nagrade: jednu nagradu za pjesmu u čast sv. Franji ksaverskom, drugu za romancu u čast sv. Ignaciju, koja počinje riječima: »Con el cabello erizado, pálido el color del rostro« Sr. Felipe Picatoste, op. cit. Str. 13.

[8] Biograf Vera Tasis veli: »Ciniendo le espada el lado, honró su caebsa con las plumas«. Sr. Hartzenbusch, op. cit. I. XXX.

[9] Biografi se ne slažu, kako je dugo Calderon bio na bojnom polju. Vjerojatno je ipak, a možda i sigurno, da se je god. 1629. vratio u Madrid. Izvjesno je naime, da je Calderon god. 1629. imao jedno viteško obračunavanje s glumcem Pedrom Villegas, koji je smrtno ranio njegova starijega brata Don Diega. Calderon je glumca s mačem u ruci progonio sve u samostan Trinitarias. Radi toga čina je čuveni propovjednik Fray Hortensio Paravicino u jednoj propovijedi pred kraljem Filipom IV. oštro prosvjedovao. Radi toga se Calderon osvetio Hortenziju u svom »Postojanom princu«, koji se baš tada davao u Madridu stavivši Gratiosu Britu u usta stihove: »Ja držim spomen govor... jadikujem Hortenzijevom emfazom (»En emponomio Hortensico me quejo«). Stvar je došla pred kralja, koji ju je izgladio ovako. Calderon je brisao svoje uvredljive riječi u »Postojanom princu«, te nisu došle u štampano izdanje. A Hortensio je brisao svoju opasku protiv Calderonova čina u propovijedi, koja je također štampana bez uvrede za Calderona. Sr. Edmund Dorer: »Calderon und die Hofprediger« u »Magazin für die Literatur«. Leipzig 1887. Nr. 27. Str. 395. s.

pada doduše politička moć Španjolske, nu jednu slavu stekao je Filip IV. neosporivo, a ta je, što je promicao umjetnost. Najveća je njegova zasluga, što je kao mecena dao svijetu velikog Calderona de la Barcu. On osnuje u svojoj palači Buen Retiro kazalište, a Don Pedro Calderon posta dvorski pjesnik i dramatik.[10]

Sad su iz genijalnog pera pjesnikova nicale drame kao dragulji i zlatno cvijeće. U 10 godina (1625—1635) napisa Calderon 25 ponajljepših svojih drama. Slava mu bila tolika, te su ga zvali »Fénix de los ingenios« (feniks-pticom genija) i da ga je tada stari Lope de Vega označio za svoga nasljednika. Iza smrti Lope de Vega god. 1635. posta Calderon neosporivo prvim dramatskim pjesnikom Španjolske.[11]

Nu pjesnički rad nije zatomio španjolsku ćud slavnog Calderona. Od želje za viteškim djelima izmoli pjesnik od kralja, da mu podijeli viteško odijelo od Santjaga. Kako se radovalo srce njegovo, kad je dne 28. maja 1640. u odijelu viteza od Santjaga pribivao na katalonskom polju smotri sva četiri viteška reda. U septembru iste godine stupi Calderon ponovno u vojsku i bude uvršten u konjaničku satniju plemićkog bataljuna svoga pokrovitelja vojvode Olivaresa de Pastrana. Kao vojnik sudjelovao je u krvavim bitkama kod Cambrila, Salou-a, Villasecce i Tarragone, sve dok ne bude ranjen. Radi slaba zdravlja dobi nakon dvije godine vojevanja dozvolu, da se vrati u Madrid. Kralj mu doznači mjesečnu mirovinu od 30 škuda (zlatnih talira).

Sad je pjesnik dobio vremena i prilike za miran rad, Nu radu su nadošle neočekivane zapreke. God. 1644. umre kralju Filipu prva supruga Izabela francuska, a dvije godine kasnije umre mu jedini sin, 17 godišnji prijestolonasljednik Baltazar. U znak žalosti bila su sva španjolska kazališta kroz 5 godina (1644—1649) zatvorena.

Tek kad je Filip IV. g. 1649. slavio vjenčanje s drugom suprugom Marijom Anom austrijskom, bude Calderon opet po-

---

[10] Filip IV. vladao je od 1621 do 1665. Bio je posve u rukama svoga ljubimca vojvode od Olivareza. Za njega se od Španjolske odcijepiše Portugal i Nizozemska.

[11] U svom djelu »Laurel de Apolo« veli Lope de Vega za Calderona: »En stilo poetico y dulcura sube del monte a la suprema altura« (»U pjesničkom se stilu i slatkoći uspeo na najviši vrh gore«). Sr. En. Günthner, op. cit. 8.

[12] Postoji dokumenat o vladanju Calderonovu u vojsci: »Certification de los servicios militares de Calderon«, gdje se za njega veli: »Por quanto Don Pedro Calderon, Soldato de la compania de cavallos del batallon de la nobleza de la guardia de su Mg. del ducqe de Pastrana, nos ha pedido le demos licencia para irse á curar adonde tuviese mas comodidad para ello... Dada en çaragoça a 15 de nov. de 1642. Don Gaspar de Guzman.« Sr. Picatoste, op. cit. str. 20 ss.

zvan na dvor. Dvorsko kazalište bude otvoreno, a za Calderona nasta doba najplodnijeg rada. Kralj, koji je sam pjevao pjesme i sastavljao drame, volio je Calderona, te je lično s njim drugovao i snove snovao.

Ma da je sada Calderon bio sretan, ma da je bio okružen uspjesima i slavom, ma da je uživao potpunu sklonost kraljevskog dvora, ipak pokaza i drugu značajku pravog Španjolca: odanost vjeri i mistici. Poput svog slavnog predšasnika Lope de Vega i poput sv. Ignacija lojolskog ostavi Calderon svjetovnu slavu i dvorsku službu, pa se posveti službi Božjoj. God. 1651. iza navršene svoje 50. godine, stupi u svećenički stalež. Što ga je na to sklonulo, ne znamo. Možda probuđena želja pokojne majke, možda kakovo razočaranje u životu, a možda tek želja za mirom i spasom duše. Ovo posljednje najbolje odgovara njegovu značaju. Nije poznato, da bi u mladosti imao ćudorednih zabluda.[13] U opreci prema Lope de Vegu nije nikada bio oženjen. Živio je inače u bezbrigi i sjaju. Zato s pravom mislimo, da ga je na novu odluku nagnala želja za duševnim mirom i spasom duše, mistička težnja pravog Španjolca. Ta on je bio tako dobro odgajan u roditeljskom domu i u isusovačkom kolegiju. Vjerska crta provejava svim njegovim djelima. To odaju drame, koje je napisao kao svjetovnjak: »Zora od Copacabane«, »Postojani princ«, »Pobožnost Križu«, »Dva ljubavnika neba« i druge, o kojima ćemo govoriti.[14]

Dvije godine iza ređenja povuče se Calderon iz Madrida u Toledo, gdje mu kralj doznači jedan beneficij kod glasovite kapele »de los reyes nuevos«. Tu osta pjesnik do god. 1663., kad ga kralj opet dozva u Madrid, u svoju blizinu imenovavši ga začasnim dvorskim kapelanom. Da mu život bude bezbrižniji, ostavi mu kralj toledski beneficij i dopita mu mirovinu od 200 dukata. Iste godine stupi Calderon svojom voljom u časnu Kongregaciju svećenika zvanu »Presbiteros Naturales«,[15] gdje iza tri godine posta vrhovni poglavar, zvan »Capellan Mayor«, koju je službu u duhu pozninosti i blagosti nosio do svoje smrti.

Sveti red nije slavljenom pjesniku podrezao krila. Kroz 30 godina svog svećeničkog života pjevao je Calderon i dalje. Na želju kralja Filipa IV., kojemu je i kao svećenik ostao prijatelj,

[13] Tek iz jedne romance se razabire, da je na lijevoj sljepočici imao brazgotinu, koju mu je zadao ljubomor. Ta je romanza štampana u Hartzenbuschovu izdanju »Comedias escogidas« Lope de Vege I. 585.

[14] Biograf Vera Tasis veli, da »je tim svojim činom udovoljio svojim vojničkim porivima stupivši u najstrožu službu Boga nad vojskama« (»Con que atajó aquellos ardentísimos impulsos militares, dedicándose al mas fozoso obsequio del Senor de los ejércitos). Sr. Hartzenbusch, op. cit. I. st. XXXI.

[15] Na mramornom spomeniku Calderonovu u Madridu naziva se ova kongregacija: »Hospititum pauperum sacerdotum venerabilis Congregatio B. Petri Apostoli, Presbiterorum saecularium Majoritensium.«

pjevao je drame za dvorsko kazalište, a onda se mladenačkim žarom bacio na duhovno pjesništvo sastavljajući godinu za godinom svečane duhovne igre u čast Presv. Sakramentu, zvane Autos sacramentales. Nije nosio visokih crkvenih časti. Ovakovu umjetniku bile bi te časti samo zapreka u radu. Stanujući u uskoj siromašnoj sobici, koja je i onako bila utočište siromaha, pjevao je mladenačkom svježinom uma i srca dalje sve do konca svoga života.

I u najdubljoj starosti stvarao je djela neprolazne vrijednosti, puna najčišće poezije, začinjena dubokom pobožnošću i teološkim znanjem. Smrt mecene kralja Filipa IV. god. 1665. rastuži doduše pjesnika dubokim bolom, nu ne slomi njegova pjesničkog duha. Filipov nasljednik kralj Karlo II. bio je također sklon pjesniku-svećeniku. I kao sijedi starac bio je Calderon muž solidna rada, mladić pun zanosa za sve plemenito i lijepo, dijete puno pobožnosti i kršćanske poniznosti, svećenik Božji i svećenik Muza. Nije on pod svoje stare dane bio sličan ledenom premišljaču Ibsenu, koji je pao u pesimizam, niti Bismarku, koji je u tužnim časovima svoje starosti smatrao cio svoj život promašenim. Don Pedro Calderon naliči — kako njegov biograf Escosura kaže — »bijelom labudu«, koji tihim vodama jezera mirno plovi prema sjenovitoj obali, t. j. prema grobu.[16]

Calderon de la Barca umro je u dobi od 81 godinu dne 25. maja 1681. u svom skromnom domu blizu gradskih vrata zvanih od Guadalajare u Madridu.[17] Smrt njegova zavila je u crno cijelu Španjolsku. Ne samo Madrid, nego i svi gradovi Španjolske iskazali su velikom pokojniku prigodom smrti veliko štovanje. I izvan Španjolske komemorirali su Calderona: tako u Lisabonu, Napulju, Milanu i Rimu. Njegova se smrt smatrala kao narodna nesreća i veliki narodni gubitak.[18]

[16] Sr. Escosura, op. cit. I. St. XLIX.

[17] Nadgrobno slovo kod sprovoda održao je Calderonov prijatelj Fr. Manuel Guerra, dvorski propovjednik, član reda Trinitaraca, koji je već prije branio Calderona protiv navala dvorskog propovjednika Hurtada. Ovaj je protiv Calderonova rada na polju dramske umjetnosti navodio mjesta iz svetih otaca. Guerra je dokazao, da se ova mjesta odnose na nećudoredna i izopačena kazališta Grka i Rimljana, a u prilog Calderonu navodio je neka mjesta sv. Tome akvinskog. Sr. Ed. Dorer »Calderon und die Hofprediger« u »Magazin für die Literatur«, Leipzig. 1887. St. 409. s.

[18] Calderon je umro pjevajući, jer je u neposrednoj smrtnoj pogibli završavao svoj drugi »Auto del Corpus« za Tijelovo. Jedan njegov prijatelj, glasoviti Solis, pisao je svom prijatelju Don Alfonsu de Carnero: »da je baš umro i, kako se kaže, pjevajući poput labuda otišao Calderon: jer je radio, dok god je mogao, pa je i u neposrednoj smrtnoj pogibli htio da za Tijelovo svrši svoj drugi Auto del Corpus«. Sr. Don Cayetano Alberto de la Barrera y Leirado: »Catalogo bibliografico y biografico del teatro antiguo espanol«. Madrid. 1860. Str. 48.

Calderonov prijatelj Don Juan de *Vera Tasis* y Villaroel napisao je velikom pokojniku hvalospjev, koji je doduše odviše retoričan, ali ipak prvo vrelo za Calderonovu biografiju. Izvadit ćemo iz toga hvalospjeva nekoliko redaka, da se vidi, kako se o Calderonu tada sudilo: »Bio je oraculum dvora, otac muza, svijetlo učenosti, kralj pozornice, čudovište svijeta. Bio je urešen najdivnijim krepostima, dom mu je bio utočište siromaha. Njegova je umjetnost bila najjasnija, poniznost najdublja, skromnost najuzvišenija, uglađenost najpažljivija, pero najsavršenije u cijelom stoljeću... Bio je knez kastilskih pjesnika, koji je svojom svetom poezijom oživio stare Grke i Rimljane! Bio je u herojskim stvarima obrazovan i uzvišen, u moralnim učen i zreo, u lirskim mio i rječit, u svetim božanski i duhovit, u ljubavnim plemenit i oprezan, u šaljivim živ i dosjetljiv, u komičkim fin i odmjeren. Bio je mekan i blagoglasan u stihu, velik i kićen u jeziku, učen i vatren u izrazu, ozbiljan i biran u sentenci, umjeren i zaseban u metafori, oštrouman i savršen u slikama, smion i uvjerljiv u maštanju, jedini i vječan u slavi.«[19]

Pokopan je u crkvi San Salvador, gdje je počivao do god. 1840. Odande su mu ostaci bili preneseni najprije u crkvu San Nicolas, onda u crkvu San Francisco, onda opet u San Nicolas, dok nisu god. 1880. pohranjeni u sakristiji crkve Kongregacije »De los Presbiteros Naturales«, kojoj je bio poglavar i koju je učinio svojom baštinicom.[20] Ista Kongregacija posjeduje jednu originalnu sliku Calderonovu iz starijih dana. Slika svjedoči o vanrednoj, sve do starosti sačuvanoj ljepoti. Portret ima visoko čelo, na kojemu stoluje svijetlo i vedrina, ozbiljna usta i duboke jasne oči, koje vedro gledaju u svijet.

Godine 1880. podigla je Španjolska neumrlom pjesniku na trgu Santa Ana u Madridu krasan spomenik od bijelog mramora, na čijem su podnožju u basrelijefu uklesane scene iz glavnih vrsta pjesnikove poezije.[21]

2. DJELA CALDERONA DE LA BARCA

Calderon je mnogo pisao, nu nije se brinuo za udes svojih djela. Dok se danas svaki početni pjesnik brine, da mu umotvor bude štampan i da ispod pjesme sjaji njegovo ime, Calderon ne

[19] Sr. J. Eug. Hartzenbusch, op. cit. IV. St. 661—682.

[20] U arhivu madridskog notarijata sačuvan je testamenat Calderonov, koji je također dokaz duboke pjesnikove pobožnosti. Počinje riječima: »En el nombre de la Santisima Trinidad, Padre, Hijo y Espiritu Santo; tres personas distintas y un silo Dios Todopoderoso y de Inmaculada en su primer instante Purisima Maria«. Sr. Picatoste, op. cit. St. 53—60.

[21] Na spomeniku nalazi se ovaj natpis:
D. Petri a Calderon de la Barca ossa et cineres
Post varias translationes, ut propo Deum quiescant,
Hoc in hospitio pauperum sacerdotum, venerabilis
Congregatio B. Petri Apostoli, Presbiterorum
Saecularium Majoritensium, quam vivens rexit
Et moriens haeredem instituit, tam egregio
Benefactori, suis sumptibus, libentissime
Hoc Monumentum erexit
Anno Dei MDCCCLXXX.

mari za svoja djela. On sâm dao je tek neka štampati. Tek pod kraj života sastavio je na usilnu prošnju vojvode od Veraguesa, namjesnika u Valenciji, popis svojih djela, nu ni taj popis nije točan, jer je sam autor u staračkoj dobi od 80 godina neka svoja djela već zaboravio. U tom popisu izbraja pjesnik 111 potpunih svojih drama ili — kako on kaže — Comedias[22] — i 70 Autos Sacramentales (t. j. svetotajstvenih igara).

Nu sigurno je, da od Calderona potječe još deset drama i tri svetotajstvene igre, tako da broj njegovih »Comedias« iznosi 121, a broj »Autos Sacramentales« 73. Osim toga spjevao je Calderon oko 200 predigra ili Loas, 100 međuigra ili poigra zvanih Sainetes, mnogo canzona, soneta, romanca i drugih pjesama (kao na pr. pjesma o općem potopu).[23]

Za pjesnikova života izdano je štampom samo 48 pravih drama (Comedias) u 4 sveska po 12 drama. Izdanje je pripravio Calderonov brat Don José god. 1640. i 1641. u Madridu. Iza pjesnikove smrti izda zbirku Calderonovih drama njegov prijatelj Don Juan de Vera Tasis. Zbirka je izlazila u Madridu od god. 1682—1698., a obuhvaća 9 svezaka sa 108 drama.[24] Iste je drame s nešto drugim slijedom izdao Don Juan Fernandes de Apontes.[25] Najpotpunije izdanje Calderonovih djela

[22] Španjolska riječ »Comedias« znači ne samo veselu igru, nego svaku dramu, bilo ozbiljnu bilo šaljivu, pače i tragediju, dakle Comedias znači uopće igrokaz, i to igrokaz svjetskog sadržaja.

[23] Pjesnik Calderon je bio ponizan i čedan. Bilo je to u duhu srednjega vijeka, da su se umjetnici, puni čednosti, žacali davati imena svojim djelima, pa bila i najsavršenija. Gaspar Agostin de Lara veli u svom panegiriku za Calderona »Obelisco funebre«: »Svakomu je poznato, da Don Pedro nije sam dao ni jednog svog igrokaza (Comedias) štampati, a oni koji su štampani, da su izašli na svijetlo samo protiv njegove volje«. Sr. J. Eug. Hartzenbusch, op. cit. I. St. XXXVI. s.

24. Calderon je bio tako slavan, te su knjižari štampali mnoga kriva djela pod imenom čednog pjesnika. Tako je nastala velika zbrka. To je potaknulo vojvodu od Veraguesa, potomka Columbove obitelji, te je zamolio pjesnika, neka sastavi točan popis svojih djela. Na molbu vojvode sastavi Calderon spomenuti popis od 111 potpuno izrađenih drama i 70 Autos sacramentales. Nu, kako biografi tvrde, nedvojbeno njegove su drame još »La senora y la criada«, »Nadie fie su secreto«, »Las tres justicias en una«, »Céfalo y Pócris«, »La Sibila del Oriente« i »Las cadenas de demonio«, nadalje 4 od Vere Tasisa nabrojene drame: »La virgen de Madrid«, »El contenado Amor«, »El sacrificio de Efigenia« i »Los desagravios de Maria« Sr. En. Günthner, opš. cit. Str. 21 ss.

[25] Sr. Don Juan Fernandes de Apontes: »Comedias del celebre poeta espanol Don Pedro Calderon dela Barca«. Madrid, 1760—1763. To je zapravo reprodukcija djela Vere Tasisa.

izdao je Don Juan Eugenio Hartzenbusch g. 1848-1850 u Madridu.[26]

Pojedini izdavači i prevodioci razno razvrstavaju Calderonove drame. *Menendez Pelayo* grupira Calderonove drame u 4 vrste: Dramas religiosos, Comedias filosoficas, Dramas tragicos i Comedias de capa y espada, dakle u religiozne drame, filozofske igrokaze, tragedije i komedije. zvane de capa y espadas (komedije s plaštem i mačem, jer su se sve igrale u nošnji s plaštem i mačem).[27] — *Valentin Schmidt* reda Calderonove drame u 10 grupa: 26 veselih igara s plaštem i mačem; 21 herojčkih drama u užem smislu; 10 drama iz španjolske povijesti; 10 drama iz tuđe stare ili nove povijesti; 6 drama, kojima je sadržaj uzet iz starijih romana i pjesama; 17 svečanih mitoloških igara; 1 burleska ili karikatura; 4 simboličke drame; 8 duhovnih drama i 5 drama iz legende svetaca.[82]

Ma da je Calderon tako mnogo pisao, nisu mu djela nipošto površna. Obratno, sva su dobro promišljena, s mnogo mara, ljubavi i umjetničke brige napisana. Sva su savršena. Calderon brižno bira predmet, razrađuje ga psihološki u činove i prizore, daje mu umjetnički oblik. Sve mu drame osim malo izuzetaka imadu tri čina (jornadas), sve su, pa i one komičke, spjevane u stihovima.[29]

---

[26] Od Apontesa do Hartzenbuscha prošlo je preko jednoga stoljeća. U to vrijeme pao je Calderon u Španiji u zaborav. Razlog je tomu, što su na vladu došli Burbonci, a s njima francuski ukus. Posizalo se za francuskim šalama i francuskim dramama. Trebao je u Španjolsku doći Nijemac, da ih dozove k pameti. Začudo bio je baš Nijemac Johann Nikolaus Böhl von Faber, koji je god. 1819. pisao: »Žalosno je duševno stanje sadanjih Španjolaca. Zaslijepljeni francuskom šalom i zaluđeni francuskom sofisterijom svi se sile, da preziru svoju poeziju. Nesretna težnja: vrijediti, činiti se prosvijetljenim, uzdizati se nad običnim i općenitim, proširila se po gradovima među svim slojevima i proizvela odvratnost prema svemu, što je nacionalno tako, da se ta odvratnost već pretvara u mržnju. Od sadanjeg se naraštaja ne da u ovom pogledu očekivati ništa, jer Španjolac ostaje tako tvrdokoran u zabludi, kako je ustrajan u obrani prava. Stoga ja radim zapravo za budućnost, ali radim jednako revno«. Böhle se ipak nije badava trudio. Njegovim nastojanjem došla su ipak djela Calderonova na pozornicu, osobito u Cadixu. On je sam bio imenovan začasnim članom španjolske akademije, koju čast do njega nije ni jedan Nijemac imao. Sr. W. Kreiten: »Ferman Caballero«. »Stimmen aus Maria-Laach«, Freiburg i. B. 1877. XIII. St. 296. — Drugi Nijemac, koji je stekao najviše zasluga za obnovu Calderonove umjetnosti, bio je spomenuti Don Juan Eugenio Hartzenbusch, (rođen u Madridu kao sin jednog Nijemca, koji se iz Kölna doselio u Španjolsku). P. de la Escosura izdao je u Madridu po nalogu španjolske akademije 2 sveska Calderonovih drama, »Teatro escogico de Don Pedro Calderon de la Barca«. 1868., a Menendez Pelayo 4 sveska sa 17 Comedias i 3 Autos (Madrid, 1881).

[27] Sr. Menendes Pelayo: »Teatro selecto de Calderon de la Barca precedido de un estudio critico«. Madrid, 1881, I. St. XLVII. ss.

[28] Sr. Valentin Schmidt: »Kritische Uebersicht und Anordnung der Dramen des Calderon de la Barca« u »Anzeigeblatt der Wiener Jahrbücher der Literatur« 1822. Bd. 17. i 18.

[29] Sr. R. Baumstark: »Calderon« u Hergenröther-Kaulen »Kirchenlexikon.« Freiburg i. B. 1888. II. St. 1689.

Calderon rabi najobičnije četverostopni trohej. Taj najbolje odgovara duhu kastilskog jezika. Hoće li otmeni Španjolac ili seljak u asturskim brdima danas pjesnički izreći svoje misli i osjećaje, on rabi i nehote trohej. Tako je bilo u stara vremena. Tako je bilo i u doba Calderona. U tom obliku ima španjolski jezik najviše gipkosti, mekoće i jakosti. Glavne forme četverostopnog troheja jesu Romanza i Redondille. Pod Romanzom razumijevamo strofu, gdje se drugi, četvrti i šesti stih rimuju bilo u muškoj bilo u ženskoj asonanci. Muška asonanca ima zadnji slog naglašen, ženska nenaglašen. Redondille je trohejska strofa, u kojoj se rimuju prvi i četvrti, te drugi i treći stih.

Rjedje upotrebljava Calderon u svojim dramama jamb. Tri su oblika jampskih strofa: Octava (talijanska stanza), sonet i tercina. Octava ili stanza ima 8 petstopnih jamba s ženskim završetkom. Sonet ima 14 petstopnih jampskih stihova. Terzina ima tri petstopna jampska stiha. Jamb rabi Calderon u osobito svečanim zgodama.[30]

Što se tiče sadržaja, Calderon je pokušao staviti na scenu sve probleme ljudskog života, pa i one najteže i najopasnije. Duhovni njegovi igrokazi donose na pozornicu cijeli sadržaj kršćanstva, i to ne samo u najsavršenijem obliku i u najsjajnijem jeziku, nego i s teološkom dubinom i znanstvenom točnošću. Dalje donosi Calderon na pozornicu svu povijest čovječanstva. Stare poganske priče o bogovima, biblička povijest, grčka i rimska povijest u raznim svojim periodama, povijest viteškog srednjeg vijeka kao i savremena povijest 17. stoljeća, sve to pruža Calderonu bogato gradivo za dramsku obradbu. Najradije ipak zahvaća Calderon, on skroz na skroz nacionalni španjolski pjesnik, u španjolsku povijest, odakle vadi najznačajnije momente počev od Don Pedra Okrutnog, pa do Ferdinanda i Izabele, i sve do Filipa IV., svog mecene i prijatelja. U svojim građanskim dramama i komedijama riše on život svoga vremena, istina donekle idealiziran, ali u suštini istinito i vjerno, sa svom svježinom i toplinom prirode.[31]

A kako umije opisivati prirodu! Reihold Baumstark kaže: »Ni najosjetljivija ženska duša ne može da o zvijezdama i o cvijeću osjeća ljepše nego što je Calderon o tom pisao.«[32] Raskošna ljepota španjolskog neba i čar španjolskog mora zrcali se u Calderonovoj poeziji. A ljudska duša? U nju je Calderon zaronio kao malo tko. On znade iz duše ljudske majstorski izvaditi sve što je u njoj, te mu u psihologiji ima malo premaca. Što ga odlikuje ispred svih u crtanju ljudske duše, to je ona djevičanska

---

[30] O vanjskoj umjetnosti Calderonove poezije sr. Max Krenkel: »Klassische Bühnendichtungen der Spanier«. Leipzig 1881. I. St. 283 ss. — Ad. Friedr. von Schack: »Geschichte der dramatischen Literatur und Kunst in Spanien«, 2. izd. Frankfurt a. M. 1854. III. St. 86. ss. — Dr. Franz Lorinser: »Calderons grösste Dramen religiösen Inhalts«, Freiburg. 1875/6. I. St. XVI.

[31] Sr. R. Baumstark, op. cit. St. 1689 ss.

[32] Sr. R. Baumstark: »Die spanische Nationalliteratur im Zeitalter der Habsburgische Könige«. Wien 1877. St. 56.

ćudorednost i čistoća srca. U Calderona se može svaki pouzdati, pa i gdje se u dramama obrađuju najopasniji problemi, može ga svatko bez straha slijediti.

S tih razloga Calderon ne zaostaje ništa za Šekspirom ili Danteom. Aleksandar Baumgartner D. I. veli za Calderona: »Calderon kao religiozni dramatičar nema sebi ravnoga. Osim Dante-a nema ni jednog slavnijeg pjesnika, koji bi tako bistrim i jasnim razumom svladavao cjelokupno područje skolastičke filozofije i teologije. Calderon je ne samo u pjesničkom prikazivanju istih vjerskih istina nad velikim Fiorentimcem, bogatiji u iznalaženju, puniji mašte, prijazniji i umilniji, nego je jasniji, jednostavniji i u izvjesnom smislu katoličkiji od Dante-a. Svjetovni nazor sv. Tome akvinskog i životni smjer sv. Ignacija postadoše u njemu dramatskom poezijom.«[33]

Literarni historičar Petar Norrenberg u svojoj »Sveopćoj povijesti literature« vidi u Calderonu »Bogom posvećeni duh, koji obasjan sunčanim sjajem više mudrosti, umije da se svetim zanosom vine preko granica vremenitosti u svijet beskrajne ljepote, gdje religija i ljepota poput Memnonovih stupova odzvanjaju naviještajući zoru vječnosti«.[34] — Literarni historičar Robert Prölss u svojoj »Povijesti novije drame«, ma da daje Lope de Vegi u nekim pogledima prednost pred Calderonom, ipak kaže: »da Calderonu pripada bezuvjetno prvo mjesto među španjolskim dramatičarima, a jedno od prvih mjesta među najvećim pjesnicima svih drugih naroda.«[35]

Glasoviti Cezar Cantù u svojoj »Općoj povijesti novijeg vremena« naziva Calderona »Herojem modernog pjesništva«, pa veli o njemu: »Calderon posjeduje neiscrpivi dar stvaranja i neobičnu snagu maštanja. On je jednako spretan u crtanju veličajnih karaktera, kao i u najtočnijem slikanju malenkosti, a u sjajnom risanju osjećaja baš je tako uzvišen kao i patetičan.«[36]

Gerhard Gietmann D. I. stavlja Calderona po njegovu djelu »El magico prodigioso« (Čudotvorni čarobnjak) uz bok Göthe-u i njegovu besmrtnom »Faustu«.[37]

Najveću visinu postigao je Calderon u svojim pobožnim i uzvišenim svetotajstvenim igrama, zvanim »A u t o s s a c r a-

[33] Sr. Aleksandar Baumgartner S. J.: »Calderons Autos« u Stimmen aus Maria-Laach« 1888. Sv. 2. St. 195-211.

[34] Sr. Dr. Peter Norrenberg: »Allgemeine Geschichte der Literatur«. Münster 1882—1884. II. St. 254—271.

[35] Sr. Robert Pröls: »Geschichte des neuen Dramas«. Leipzig 1881. I. St. 335—364.

[36] Sr. Cesar Cantù: »Allgemeine Geschichte der neueren Zeit« (Nach der 7. Aufl. des ital. Originals frei bearbeitet von Dr. I. A. Mor. Brühl). Schaffhausen 1861. II. St. 296.

[37] Sr. Gerhard Gietmann S. I.: »Parzifal, Faust, Job und einige verwandte Dichtungen«. Freiburg i. B. 1887. St. 730.

m e n t a l e s«. U tijelovsko naime doba bila su španjolska kazališta zatvorena. Nu zato se uredila pozornica na ulici ili trgu, u samom Madridu baš nasuprot kraljevskoj palači. Tu su izvođene religiozne priredbe u čast Presv. Otajstva, negdje kroz tijelovsku oktavu, a negdje kroz cio mjesec. Gledaoci nalazili su se ili na balkonima svojih kuća ili vani na trgu i ulici. Kralj je sam pribivao s dvorom pod dragocjenim baldakinom. Kod tih se priredaba razvio veliki sjaj. Tek što su odlični gledaoci zauzeli svoja mjesta, bila bi govorena ili pjevana predigra. Iza ove bi slijedila kratka šaljiva međuigra. Onda bi se izvodio sam svečani Auto (duhovna igra), a na koncu bi došla glazba i ples. Za ove tijelovske svečanosti sastavljao je Calderon punih 37 godina igrokaze. Nikad se nije opetovao. Uvijek je birao drugu temu. Najradije bi uzimao građu iz biblićke povijesti (kao na pr. Kula babilonska, Prvi i drugi Izak, Runo Gedeonovo, Večera Baltazarova). Ali bi uzimao i građu iz španjolske povijesti (kao na pr. djela kralja Ferdinanda svetoga, djela katoličkih redovnika kod otkupljivanja kršćanskih robova). A nije zazirao ni od poganskih priča, da njima spretno i oštroumno objasni Presv. Sakramenat (kao na pr. Amor i Psyche, Pravi Bog Pan).

S u š t i n a p j e s n i š t v a ove vrsti stoji u tom, da se Presv. Otajstvo prikaže kao najdivnija tajna vjere i da se toj tajni podvrgne cio svijet života i mašte. Calderon je doista znao sve, i najveće i najmanje, staviti u odnos prema Svetom Otajstvu. A on je to i mogao učiniti, jer je u svojoj uzvišenoj i poniznoj osobi udružio sve vlastitosti velikog umjetnika ženia, uvjerenog katolika i znanstveno obrazovanog teologa.

S odabranim gradivom spojio je Calderon u divnoj poetičkoj a ujedno znanstvenoj formi riješenje najdubljih p r o b l e m a k r š ć a n s k e t e o l o g i j e. Osnovni ton Calderonove pjesničke teologije bila je vazda velika i utješna istina, da je vječna ljubav Božja veća od svih grijeha i opačina ljudskih. Nema grijeha tako velika, a da ga Bog ne bi mogao ili ne bi htio oprostiti, samo ako se grješnik pokaje. Krv Krista propetoga pribavila je svima milost.

Kako svetotajstvene igre obrađuju teške probleme, Calderon se, da teoretske istine učini konkretnima, shvatljivima i pristupačnima, poslužio t. zv. a l e g o r i j a m a, t. j. živi mu ljudi služe kao personifikacije apstraknih bića: vjere, milosti, grijeha, smrti, molitve, židovstva, poganstva, kreposti i mana i t. d. Danas nam se možda ove alegorije čine hladne i ukočene, ali onda kraj sjajne inscenacije, bogatih glazbenih sredstava pred ogromnim mnoštvom naskroz pobožne južnjačke publike s bogatom maštom te su alegorije silno djelovale i na um i na srca ljudi.[38]

[38] Sr. R. Baumstark: »Calderon« u Hergenröther-Kaulen: »Kirchenlexikon«, Freiburg i. B. II. St. 1689 ss.

Po želji kraljevoj sastavljao je Calderon Svetotajstvene igre za Madrid, a na molbu drugih i za katedrale u Granadi, Toledu i Sevilli. Tako nastadoše Autos sacramentales, njih 73 na broj. U njih je Calderon ulio najviše znanja, najviše srca i umjetnosti. I baš po njima stekao je slavu i popularnost po svoj Španjolskoj.

Od drugih igrokaza koji su spjevani za svjetovne pozornice, prvo mjesto zauzimaju oni, koji obrađuju religiozne teme. Najveće Calderonove *drame religioznog sadržaja* jesu: »Život san«, »Postojani princ«, »Raskol u Engleskoj«, »Veliki princ od Feza«, »Pobožnost Križu«, »Djevica Svetišta«, »Zora u Copacabani«, »Čistilište sv. Patricija«, »Uzvišenje sv. Križa«, »Sibila Orijenta«, »Verige đavlove«, »Čudnovati čarobnjak«, »Ženski Josip« i »Dva ljubavnika neba«.[39]

U ovim dramama Calderon imade prvenstvo na svijetu.[40] U njima je, kako vele, i nad Šekspirom. *Druge drame svjetovnog sadržaja*, bilo tragedije bilo komedije, bilo herojske, bilo historijske, bilo građanske drame, bilo one »De capa y espada« imale su i imat će vazda svoju veliku literarnu vrijednost. U njima Calderon, ako i nije jednak Šekspiru, a ono mu se može dostojno staviti uz bok.

Na evropskim se pozornicama najčešće izvode: »Život san«, »Liječnik svoje časti«, »Zalamejski sudac«, »Čudnovati čarobnjak« i »Postojani princ«.

Važnost Calderona i njegovih djela prekrasno crta čuveni biskup speyerski, a sada kardinal münchenski *Mihael von Faulhaber* u svojoj raspravi: »Calderon, der Meistersänger der Bibel in der Weltliteratur«.[41]

Evo njegovih riječi: »Kraj Homera i Firdusi-a, kraj Izaije i pjesnika Joba, kraj Dante-a i Šekspira i Göthe-a ubraja svjetska literatura među zvijezde prvoga reda i Don Pedra Calde-

---

[39] Ovim se redom te drame nalaze u njemačkom prijevodu Dr Franza Lorinsera: »Calderons grösste Dramen religiösen Inhalts«. Freiburg i. B. 1875-1876. — Engelbert Günthner u svom djelu: »Calderon und seine Werke« izbraja religiozne Calderonove drame ovim redom: »El magico prodigioso«, »Los amantes del cielo«, »El José de las mujeres«, »Las cadenas se demonio«, »El pugatorio de San Patricio«, »La devocion de la Cruz«, »La Sibila del Oriente«, »La exaltacion de la Cruz«, »La Virgen del Sagrario«, »La Aurora en Copacavana«, »El principe constante«, »El gran principe de Fez«, »La cisma de Iglaterra« dok među simboličke reda: »La vida es sueno«, »En esta vida todo es verdad y todo mentira« i »La hija del aire«.

[40] Nekatolički pisac Karl Rosenkranz kaže za religiozne drame Calderonove: »U duhovnim dramama Calderonovim vlada najveća raznolikost i u njima je pjesnik potpuno otvorio svoju dušu. Sve, što je veliko u katolicizmu, ovdje je skupljeno u najsjajnijem obliku, u čaru najbogatije fantazije, u dostojanstvu najplemenitijeg osjećanja. Sve prožima vjera u Boga kao nesumnjiva sigurnost o njegovu postojanju, i tako počiva na ovim pjesmama neki mirisni sjaj čudesnog svijeta, u koji se ovaj svijet slijeva kao u neku daleku blaženu daljinu«. Friedr. Schack: »Geschichte der dram. Literatur und Kunst in Spanien«. Frankfurt a. M. 1854. III. St. 106 ss.

[41] Sr. Sr. Mich. v. Faulhaber: »Zeitfragen und Zeitaufgaben« Freiburg i Br. 1916. Str. 54—87.

rona de la Barca, najvećeg klasika španjolske drame... Calderon je bio skroz na skroz *Španjolac*, u svakoj čestici vitez sv. Jakoba od Compostele. Ponosan na svoju španjolsku domovinu nesamo da je u svojim dramama proslavio velike savremene događaje svoje domovine i slavna djela kraljevske kuće, nego je stavio na pozornicu i prošlost svoje domovine, bitkama okrvavljene i lovorima ovjenčane... Calderon je kao pjesnik skroz na skroz *katolik*. Vjera, koja je nadahnula besmrtna majstorska djela na drugim područjima umjetnosti, posvetila je i njegovu harfu. On je umio da kazalište pretvori u crkvu, pozornicu u propovijedaonicu, zabavu u bogoslužje, a da gledaoci nisu opazili njegovu nakanu i da nisu bili ozlojeđeni. Pa i onda, kada je uzimao gradivo iz mitologije ili povijesti, znao je on nekićeno i bez naprezanja, često vrlo duhovitim i nenadanim okretima navesti radnju na Euharistiju ili drugi vjerski predmet. Estetska i poetička strana katoličke religije i kulta nije još nikada našla tako zanosnog pjesničkog tumača kao ovog najreligioznijeg među religioznim pjesnicima. Njegova su djela zanosan himan pobožnog pjesnika poeziji katoličke religije... Calderon je bio nesamo skroz na skroz religiozni pjesnik, on je bio skroz na skroz vjersko-znanstveni pjesnik, on je bio *teolog*. Nesamo da je kao vjerski pjesnik nosio crkvu u kazalište, on je nosio i školu na pozornicu. Nema gotovo teme katoličkog bogoslovlja, nema gotovo problema teoloških škola, što ga Calderon ne bi iznesao na pozornicu: tu su i dokazi za postojanje Božje i njegovu spoznaju, tu je bivstvo anđeoskog grijeha, potreba objave, tajna presv. Trojstva, kristološko pitanje, razlika između supstancije i akcidenta u nauci o trassupstancijaciji, odnošaj volje prema milosti, udes djece koja umiru bez krsta, i druga teološka pitanja, često u tako tihim naznakama i tako finim igrama riječi, da čitaoci, koji nisu upućeni u teološku terminologiju, ne će ni shvatiti prave teološke dubine. Komentar njegovim tijelovskim duhovnim igrama moći će pisati samo teolog. Posebice je Calderon *pjesnik bibličke teologije*, kako je Dante pjesnik teološke eshatologije. Sveto Pismo, ta najvažnija knjiga svjetske literature promatrana i s čisto literarno-estetskog gledišta, našla je u Calderonu, u tom pjesniku-svećeniku najboljeg interpreta. Teologija, poezija i biblička egzegeza nisu nikada više sklopile tako usku vezu kao u Don Pedrovim euharističkim igrokazima. Calderon je *pjevač bibličke poezije*.«

U svojoj monografiji pokazuje Faulhaber ponajprije, u kojem je opsegu Calderon dramatizirao biblički materijal, kojom se metodom služio, kakovu je pjesničku formu upotrijebio i koji je vjerski cilj htio postići.

Mihael von Faulhaber zaključuje svoju monografiju ovim riječima: »Calderon ne će učiniti triumfalni pohod po njemačkim pozornicama 20. stoljeća. Religiozna ozbiljnost njegovih drama,

idealizam njegovih namjera, katolički i mistički karakter njegovih djela ne će kod djece 20. stoljeća, koja u kazalištu traže samo zabavu i potresan realizam, naći prijem u velikom opsegu. Nu Calderon će ipak uvijek i s ove strane Pireneja naći srodne pojedine duše, koje će se uživjeti u njegov posebni idejni svijet i koje će . . . i u dugim poučnim dialozima i monolozima . . . upoznati kršćanski preporod klasičke helenske drame . . . Nikad se nisu puku održale ljepše bibličke ure od Calderonovih bibličkih drama. Tu se biblija nije samo čitala i više ili manje toplo tumačila, nego tu se biblija pretvorila u meso i krv, tu je postala živa jezikom crkve i umjetnosti . . . Nikada se nisu ideali moderne škole o pedagoškom značenju zorne obuke i o odgoji za umjetnost tako obistinili kao u školi tijelovske liturgije na sunčanom trgu u Madridu. Tko je osjetio djelovanje pasionskih igara u Oberammergau, tom posljednjem ostatku vjerske drame pod vedrim nebom, može da si donekle predstavi silan dramatski utisak Calderonovih bibličkih drama na pučke mase u Španjolskoj.«

3. »LA DEVOCION DE LA CRUZ«

»Hrv. katol. kasino« odlučio se da izvede jednu religioznu dramu Calderonovu, i to »La devocion de la Cruz« (»Pobožnost Križu«). Glasovito ovo djelo sastavio je Calderon god. 1633. Svojom potresnom tragikom podsjeća na Sofoklovu tragediju »Kralj Oedip«. Odlikuje se — kako veli Engelbert Günther[42] savršenošću forme, konsekventno provedenim crtanjem karaktera i silnim pozorišnim efektima.

V r e l o, odakle je Calderon crpao građu za ovu veličajnu tragediju, dosada nije poznato. Dr. Fr. Lorinser, koji je preveo komad na njemački, misli, da bi se u kronici grada Siene, gdje se radnja zbiva, moglo naći što je autoru dalo povod za pisanje ove tragedije. On drži, da se događaj, kako je majka rodila dvojke, koji nose žig sv. Križa, nije mogao roditi tek u pjesnikovoj mašti, nego da se doista zbio.[43] Veli se u narodu, da na što žena u porodu intenzivno misli, ostavlja na tijelu djeteta neki fiziološki znak. U ovom bi to slučaju bio Križ, što su ga na sebi nosila djeca: Euzebio i Julija.

Drama je skroz na skroz s v j e t s k a, jer joj je sadržaj uzet iz običnog građanskog života. Ona riše strasti i zablude ljudskog života istinski i bez ikakova prikrivanja, nu proniče sve relgioznom idejom: idejom da se poput razbojnika na Križu i poput Marije Magdalene može svaki, pa i najveći grešnik spasti, samo ako se uzda u milost Raspetoga Krista i neograničenu ljubav Božju. Pod svijetlom vjere gasi se i najdivlja sila strasti. Krasan završetak pokajanja, ispovijedi i pomirenja može da blagotvorno djeluje i na tvrda srca gledalaca.

[42] Eng. Günthner, op. cit. St. 92.
[43] Dr. Fr. Lorinser, op. cit. IV. St. 128

Jedna je karakteristika ove tragedije, što je Calderon divnom vještinom znao s t r a g i k o m spojiti jednu profinjenu ali neodoljivu k o m i k u. Zgodno kaže Lorinser: »S pojačanom tragikom stupa u ovoj neobičnoj drami ruku o ruku pojačana komika, pa joj služi kao Folija, kako bi ju jedva koji slikar najoštrijim oprekama svijetla i tmine umio stvoriti.«[44]

Drama »La Devocion de la Cruz« prevedena je sa španjolskoga na mnoge jezike svijeta. Na engleski ju je preveo glasoviti Mac Carthy (1861.), na francuski Dam. Hinard (1851.), na talijanski P. Monti, na švedski Hadberg, na njemački najprije August Wilhelm von Schlegel (god. 1809.) a kasnije Franz Lorinser (1875-6).[45] Sad je prevedena i na hrvatski.

Pisac ovih redaka počinio je god. 1937. nedjelo, te je na jednom ljetovanju u Sloveniji prem nestručnjak preveo »Pobožnost Križu« na hrvatski jezik. Prijevod je učinio s njemačkoga. Poslužio se prijevodom njemačkog romantičara i pjesnika Augusta Wilhelmma von Schlegla iz god. 1809. Taj protestantski njemački pisac, koji je na njemački preveo Šekspirova dramatska djela, otkrio je prvi svome narodu veličinu španjolskog katoličkog genija. On je kroz 3 godine (od 1809—1811) držao svoja glasovita predavanja o dramatskoj umjetnosti i literaturi Španjolaca, pa je sam preveo 5 drama na njemački jezik i poput Kolumba otkrio svome narodu, a onda i drugima, već kroz jedno stoljeće potpuno u zaborav stavljenog španjolskog velikana. I prva drama, koju je on na njemački preveo, bila je baš »Die Andacht zum Kreuze«: znak, da je baš ta drama proizvela na njega najveći dojam.

Wilhelm von Schlegel upozorio je na Calderona svog velikog savremenika Göthe-a. Brzo iza Schlegelova izdanja 5 Calderonovih drama bude nastojanjem Götheovim u Weimaru izveden »Postojani princ«. Vele, da je Göthe bio kod predstave do suza ganut. Odonda je Göthe postao veliki štovatelj i prapagator Calderonov. Sam je rekao, da mu je čitanje Calderona otvorilo novi i krasni svijet. On je Calderona smatrao najvećim dramskim genijem, majstorom pozorišne tehnike.[46] U tom pogledu stavljao je on Calderona pred Šekspira, koji nije toliko pažnje posvećivao pozornici i koji je često na sceni bez potrebe gomilao osobe.

Dok se Wilhelm Schlegel držao u svom njemačkom prijevodu Calderonovih španjolskih strofa i rima, pisac ovih redaka pretočio je dramu u lakše pjesničko ruho moderne ritmike, koja se lakše uči. Smio je to učiniti to lakše, što je iz pojedinih dijelova španjolskog originala opazio, da se ni sam Calderon nije uvijek

[44] Dr. Fr. Lorinser, op. cit. IV. St. 125.
[45] Sr. Eng. Günthner, op. cit. St. 92.
[46] Sr. P. Stiegele: »Reden und Skizzen«. Rottenburg. 1906. St. 140-158.

držao strofa i rime, nego da je u bujici misli i naponu radnje upotrebljavao uzvišeni pjesnički stil bez rime. Rimu je zadržao samo kod komičkih mjesta, napose, kod Gila i Menge.

Radi tehničkih nemogućnosti običnih pozornica (lebđenje u zraku), bilo je potrebno donekle preinačiti završetak drame, a bilo je potrebno i retuširati Julijin karakter, pa ju riješiti onih silnih ubivstava, koja mi danas ne bismo mogli shvatiti ni podnijeti. Isto se interjekcijama moralo olakšati preduge monologe. Drama time jamačno nije gubila na vrijednosti, nego samo dobila.

Kako su u drami mnoge promjene u sceneriji, koje se na običnim našim pozornicama ne mogu brzo obaviti, bilo je potrebno, da se tragediji dade muzika, koja će ispuniti stanke i koja će stvoriti dispoziciju za pojedine slike, kako je učinio Bethoven za Götheova »Egmonta«. Ovu je muziku s vrlo mnogo truda i uspjeha skladao kasinski dirigent g. Vilko Petrović.

Msgr. Dr. Kamilo Dočkal

Problem Viših narodnih škola kod nas

Kao da slušamo neodređenu podzemnu tutnjavu, teške korake, prigušeni krik onih, koje nalazimo u dubokim podrumskim stanovima, rupama, barakama, drvarnicama i tavanicama.

Pođimo tragom tih jezovitih krikova. Negdje nas dočeka 5, drugdje 7, onda 8 i 9 dječjih glavica. Roditelji se razbjegli u lov za svagdanji kruh. Najstariji od te dječje četice je pedagog, domaćica, službeni zastupnik porodice. U onom uskom prostoru ne snalaziš se od samih ležaja odnosno krpetina. Sve zja od siromaštva i neimaštine, sve vapi za onom, koja drži tri ugla kuće, a nje nema, otišla je od kuće da zaradi goli, goli svagdanji kruh.

Uz tu bijedu i siromaštvo privuče se ponajčešće i bolest. Našli smo glavu obitelji, gdje leži u zadnjem stupnju tbc. Majku, koja upire posljednje snage da se održi na životu za ono pet sirotica, koje se okupiše oko nje. Tu su djeca, kojima podmukla vlaga izgriza polako, ali sigurno kosti i pluća.

Negdje nijesmo mogli ući u kuću, tek kroz prozor primali smo izvještaje malenih, koje su roditelji zaključali, dok se vrate s posla.

To su tek glavne konture bijede i siromaštva naše periferije; u stvarnosti sve je to još strašnije, jer uz tjelesno stradanje nanizala se gomila duševnoga stradanja. Srca i duše malenih žive u vječnom paklu, kletvi, svađi, nemiru i tučnjavi.

Rijetko, vrlo rijetko naišli smo uz ovu bijedu i siromaštvo smirenje, nadu u bolje.

Obično revolt, i samo revolt!

Znadete li koliko se prije Božića obišlo službeno ovakvih ljudskih skrovišta? 1260 sa ukupno 5.040 djece. No, još je ostao veliki broj zaboravljenih. Nekoji maleni članovi tih ljudskih skrovišta dobili su mjesto na policiji, sabiralištu, radi prosjačenja. Pošli smo i tamo, da dobijemu potpunu sliku života djece našega malog čovjeka: radnika i težaka.

Tu smo tek vidjeli, kako su svi razorni elementi probušili ove male duše, kako sva gruba realnost života zja iz njihovih očiju.

Mnogi od nas ima dnevno pred sobom u školi ove sirotane, a susrećemo ih na ulici na skitnji i prosjačenju.

Sjećamo se, kako smo četice tih bijednika vukli gradom prije Božića do Socijalnog otsjeka i kako smo duboko u duši osjećali svu ironiju te pomoći.

Obući ga tek djelomično, jednom u godini i, pustiti ga i dalje u njegovim paklenskim prilikama.

Ili nahraniti ga jednom u godini, a pustiti ga da ostalih 364 dana gladuje.

Očevidno je, da je sav naš javni socijalni i kulturni rad, na koji se troši i daje hiljade i hiljade, postavljen na krivu bazu. Osjećamo da treba zadrti u dubinu, da se dade našim obiteljima vitalna snaga i mogućnost da sami grade svoj dom, da sami uzdržavaju svoje potomstvo i da ga odgajaju u zdravlju, duševnoj čistoći i poštenju.

Tko je kriv za ovo očajno stanje naše periferijske djece? Jedni viču roditelji, drugi kino, štampa, alkohol i t. d. a pravi razlog rada se prešućuje: kriv je grubi materijalizam i egoizam, koji je zatvorio ljudska srca i učinio od čovjeka bezosjećajnu zvijer, koji ne mari da drugi gladuje, kome nije žao da je brata svoga učinio prosjakom, kojega ne prekorava savjest, što je pogazio svoje i bratovo ljudsko dostojanstvo, već je sve mehanizirao, a novac, taj »izmet ljudski« kako ga nazva Papini, njemu je idol, božanstvo, a ne sredstvo za dobra djela. Za njega je dao sve: čast, poštenje, moral i dušu. Ti egoisti dnevno viču — treba nam i opet gora Tajget, treba tamaniti te »štakore« i »miševe« sa periferije — da ih nestane.

Kako sam već napomenula mi učitelji i učiteljice dnevno imademo pred sobom djecu maloga čovjeka, djecu periferije, djecu najsiromašnijih, najbjednijih i najpokvarenijih gradskih četvrti.

Zar ne, kako smo uz svu pedagošku spremu, bogato iskustvo, rutinu u svagdašnjem našem saobraćaju i radu s tom djecom katkada gotovo posve nemoćni. Udara nas upravo snažno u mozak njihova prostota, grubost, divljaštvo, rafiniranost, laž, kletva.

Ima dana da su prošli školski sati, da po programu nijesmo ništa učinili, već smo sve udesili, da smirimo maloga grešnika, grešnicu, da im dademo duševne topline, jedan plemenit i drag doživljaj, koji će im moguće u životu — u najtežim časovima — doći kao svijetla točka, za koji će se uhvatiti — i podići.

Bilo je i noći kad nijesmo spavali radi tih malih duša, osjećali smo se u svom radu posve, posve osamljeni. Nijesmo se mogli osloniti, ni čekati pomoći, ni od doma, ni od društva. I sve što smo u školi u 4 sata sagradili, dom, društvo, ulica, štampa — u 20 sati sve je i opet porušila. I u svojoj boli kad smo stajali pred ovom malom četom mislili smo: uzalud se mučim, pa to će se sve prije ili kasnije prostituirati, postat će kradljivci, banditi.

Zaželjeli smo da što prije svrši ta banda 4 razred, pa da ih se riješimo.

A poslije dugo vremena, poslije kad smo ih susreli u životu, kako nas je duboko dirnulo njihovo priznanje: »Rado se sjećam škole, bili ste strpljivi sa mnom. Uvijek mislim na vaše dobre savjete.«

I tada smo i opet po stoti puta morali konstatirati činjenicu, da u pedagogiji nema vidljivih, grandioznih, senzacionalnih rezultata — koji bi nas zablještili. To je rad s dušama, a rezultati kriju se duboko u njima i izbijaju kada najmanje očekujemo.

I budimo uvjereni, što smo učinili za djecu kao pravi pedagozi, kao duša duši — nije propalo, i ako po našem ljudskom sudu izgleda da nema pozitivnih rezultata. I još jedno treba da pamtimo, da djeca izvrsno osjećaju tko je pedagog-čovjek, a tko je samo najamnik.

I velika množina te naše periferijske djece, djece maloga čovjeka — svake godine svršava četvrti razred osnovne škole.

I sada roditelji stoje pred velikim upitnikom. Kuda? Znam da su mnogi sretni, da im je dijete svršilo osnovnu školu, pa dok pređe u zanat, da ga gurnu u bilo kakav posao, da i ono zarađuje, a zaradom da pomogne majci i ocu dići na noge i ostalu braću i sestre. Neki bi htjeli da dijete nastavi školu bilo građansku ili gimnaziju, ali nema sredstava. A velika većina te djece nije ni duševno sposobna da nastavi jači i opsežniji studij.

I eto za tu siromašnu, periferijsku djecu, koju roditelji prerano opterećuju teškim fizičkim radom i gdje nema sredstava za školovanje u građanskim školama i gimnazijama, a nema ni duševnih sposobnosti, za tu djecu su »Više narodne škole« od vanredne i neizrecive potrebe i koristi. Jer djeca su poslije svršene niže osnovne škole u dobi, u kojoj se značajnost nije mogla razviti, i gdje dobro sjeme, što je osnovna škola posijala, leži još u klici. Brižna skrb škole prestaje, a dijete je prepušteno sebi u najopasnijim godinama, u kojima dijete proživljava revoluciju u duši i tijelu, i moralnost se stavlja na veliku kušnju.

Kad je svemu tomu tako, kako veliku i značajnu zadaću imadu Više narodne škole. Njihova je zadaća dakle da sakupe, da se pobrinu za dječake i djevojčice od 11—14 god. naših siromašnih slojeva, da ih otmu prerarnom izrabljivanju njihovih fizičkih snaga, da ih otmu bar donekle ulici, na koju su prisiljeni radi svojih teških kućnih prilika, da im zaokruže i proširе stečeno znanje u osnovnoj školi, a što je glavno da im daju topline, srca baš u dobi, kad je najviše potrebna dobra riječ, plemenita ruka i prijateljski savjet.

Proveli smo anketu kroz par godina u razredima Viših nar. škola i na upit: Zašto idem u Višu narodnu školu, a ne u koju drugu školu, djeca su odgovorila: 45 % radi siromaštva, 25 % jer poslije polaze u zanat, 2 % da ne zaborave, što su do sada naučila, 6 % jer su nesposobni za drugu školu, 4 % jer će poslije Više nar. škole ići u građansku ili gimnaziju.

Ali mi nastavnici Viših narodnih škola dobro znamo, da su većim razlogom skromne duševne sposobnosti, fizička slabost, neishranjenost, anemičnost, moralna i duševna defektnost — nego siromaštvo. Da su naša djeca u Višim narod. školama takva, nije ni čudo! Ta djeca rastu uz slabu hranu, u tijesnim, zagušljivim stanovima, bez svijetla i uzduha, po danu bez nadzora, u noći u prostoriji, gdje muškarci i žene zajedno stanuju i spavaju. Posljedice ovakvih nezdravih prilika moraju se opažati i one se opažaju na njihovu tijelu i duši.

Neka djeca sama govore! Na upit gdje stanujem — 75 % odgovorilo je u podrumu, tavanu, baraki, ostalo 25 % niskom prizemlju, prizemlju, dvorišnom stanu, tek koji taj I. kat, II. kat.

Na upit gdje i s kim spavaš — odgovorilo je 95 % u sobi gdje spavaju i ostali članovi obitelji i potstanari. Dakle u nekoj prostoriji nakupilo se 7 do 8 osoba.

Na upit s kim spavaš — 99 % bilo s bratom, sestrom, mamom, tatom, rođakom, kumom, tetkom. Iznašam neke pojedinačne izjave djece: Spavam sa troje braće u krevetu, a u istoj sobi spavaju i ostali članovi obitelji. Spavam sama na košari. Spavam na podu kraj štednjaka, na »šubod kastlu«, na stolicama.

Na upit koliko puta na dan jedem, odgovorilo je 200 djece.

50 % odgovorilo je 2 puta — u podne i naveče
35 % „ „ 3 „
15 % „ „ 4 „

A i ti su obroci oskudni i slabi. Obično mlijeko ujutro, naveče, a u podne varivo. Malo je to, previše malo za djecu koja se razvijaju, duševno rade, a i izvan škole rade i zarađuju.

Sjedili su pred nama, a nijesmo znali da su gladni, da ujutro nijesu ništa jeli. Čudili smo se, kako je moguće, da ne pokazuju interes za ono, što se radi u školi. Ali oni su šutjeli. Ali poslije, kad smo ih susreli u životu, priznali su nam: nijesmo znali nikad ništa u školi, ali da li je bilo moguće što znati, kad smo ujutro stalno dolazili u školu gladni.

Što su obično roditelji te djece? Ispitivanje sam provela kroz tri godine na raznim školskim područjima a ispitalo se oko 400 djece, pa su uslijedili slijedeći odgovori:

75 % imadu oca i majku, 25 % samo majku, a taj % označuje obično nezakonitu djecu. 75 % označuje oca radnika. 25 % otpada na obrtnika, poljodjelca, listonošu, kolportera.

Kod 50 % uposlen je otac i majka.
„ 25 % samo majka, jer je otac ili bolestan ili bez posla.
„ 25 % samo majka.

Majka je obično dvorkinja, pralja, radnica u tvornici, a u najboljem slučaju švelja.

Pojedinačne izjave djece o zanimanju roditelja vrlo su zanimljive: Moja majka prodaje planete; stare knjige, radi kod staretinara. Moj otac je kuhar za živine. Moj otac vodi na šetnju tri gospodska psa. (Kolika ironija života! Pse vodi na šetnju, a svojoj se djeci ne može posvetiti!)

Na upit, što oni t. j. djeca rade izvan škole i da li što zarađuju, dobili smo i opet zanimljivih odgovora. 100 % djevojčica i dječaka uposleno je u svim kućnim poslovima, na njima ostaje kuća i manja braća, kad roditelji odlaze na posao. Veće djevojčice potpuno zamjenjuju majku u kućnim poslovima: spremaju, kuhaju i čuvaju manju braću.

Prošle godine posjetio je jedan nastavnik svoga učenika u njegovu domu. Našao ga, gdje brižno čuva 6 mlađe braće i brine se za sve, dok se vrate roditelji, koji su otišli u srijedu na sajmište sa starom robom. Zato on obično nije srijedom dolazio u školu.

Neki dječaci potpuno su upućeni u priređivanje hrane i sve pripreme kod kuće, prije nego pođu u školu.

Osim toga velika većina ima i malu zaradu izvan kuće: Nosim objed i dobijem za to 12 d. tjedno. Zarađujem 100 din kao raznošač novina. Raznašam mlijeko i dobijem mjesečno 60 dinara. Pomažem u dućanu i zato dobijem brašno. Pomažem jednoj gospođi u poslu i time zarađujem odjeću i hranu.

Iz svega ovoga jasno se vidi, kolika je to borba za goli život, samo za goli život. Takvu djecu imademo mi dnevno pred sobom i čudimo se, kada još dospiju da na školu misle i da je polaze. Ali ona dolaze. Ona im je potrebna.

Kad sve to razmotrimo, onda vidimo, kako je upravo nemoguć sadašnji nastavni program za Višu narodnu školu.

Onaj, koji je stvarao taj nastavni program, nije imao u vidu navedene činjenice, već se strogo postavio na stanovište niže srednje škole (osim stranoga jezika), što više u nekim disciplinama stavio je na djecu Viših narodnih škola i veće zahtjeve. Tako u povijesti, zemljopisu, a naročito u prirodnim naukama.

U I razredu Više nar. škole propisuje uz domaću povijest opširno grčku i rimsku povijest, opširnu obradbu životinjstva, a u II raz. bilinstvo, pa fiziku i kemiju vrlo naučno, a anatomiju čovjeka precizno. A koliki su tek zahtjevi u praktično privrednim

znanjima. A gdje je račun, hrvatski jezik, a ni kod vještina nije bolje.

Sastavljač nastav. programa ne samo da nije uzeo u obzir skromne duševne sposobnosti te djece, već nije uzeo u obzir ni njihovo siromaštvo, a materijal za vještine treba nabaviti.

A zaboravio je i to, da se moramo kod te djece boriti još uvijek, što se tiče čitanja i pisanja, a i računa; pa konačno i obzirom na učitelja i učiteljicu. Zar sve to da svlada jedan nastavnik i da bude stručnjak baš za sve! Po nastavnom planu nastavnik Više nar. škole mora biti stručnjak za fiziku, kemiju, anatomiju, a to je konačno nepravedno, jer u građanskim i srednjim školama nastavnici imadu stanovite grupe predmeta. Dakle, nastavni program za Višu nar. školu sastavljen je po uzoru programa srednjih škola s tom razlikom, što u Višoj norodnoj školi sve predmete mora tumačiti jedan nastavnik. Bezuvjetno treba i u tom pogledu provesti korekture, a uzeti u obzir i to, da u Višim narodnim školama ne raspolažemo s mnogo vremena, tek smo ograničeni na 2 do 3 sata na dan.

Viša narodna škola treba da nastavi rad niže narodne škole u duhu sistematskih kompleksa, a kako se moglo primijetiti iz ovo nekoliko opaski, on nije sastavljen ni u duhu koncentrativne nastave.

Tako je historija Egipćana propisana u I r., a geografija Egipta u III r. A takovih kontradikcija nalazimo gotovo kod svih disciplina. Onda je posve razumljivo, da nastavnici vidjevši toliki materijal propisan po programu, a pred sobom imadu djecu skromnih duševnih sposobnosti, siromašnu, koja si gotovo za rad u školi ne mogu ništa nabaviti, osim koje bilježnice i olovke — nerado preuzimaju razrede više narodne škole i ako su ih preuzeli, nastoje da ih se što prije riješe.

Kad je prije Božića provedena akcija oko revizije nastavnog programa osnovnih škola, naglasilo se, da je od velike važnosti i revizija nastavnog programa za Višu narodnu školu, koja nije srednja škola, već nastavak niže narodne škole i s njom čini organsku cjelinu po duhu i radu.

Naročito se naglasilo, da nastavni program Više narodne škole mora biti u duhu prilika i duševnih sposobnosti djece, koja je polaze. On bi morao biti sastavljen od najvažnijih, jakih i zanimljivih kompleksa, koji bi koncentrirali sve discipline i duboko zahvatili dječju sadržinu.

Kod sastavljanja novoga plana i programa za Višu narodnu školu ne smije se smetnuti s uma, da tu školu polaze i djevojčice, čiji je poziv u životu različit od onoga kod dječaka i da se o tome treba voditi računa. Ovih dana se službeno naglasilo, da Viša narodna škola nije srednja škola, pa sada treba da i nastavni program izgubi karakter nastavnog programa srednjih škola.

Iz svega vidimo da sadanji nastavni program Više narodne škole uvelike koči u školi uspješan, pozitivan rad, rad u duhu duševne aktivnosti djece. To je, kako sam već spomenula, često razlog, da se nastavnici boje preuzeti razrede Viših narodnih škola.

No pored toga moram konstatirati žalosnu činjenicu, da kod nas nema baš ni velikoga razumijevanja o potrebi Viših narod. škola. To vidimo najbolje po tome, kako nastaju razredi Viših narodnih škola kod nas. Osnivaju se u većini slučajeva tako, da upravitelj imade 17 razreda, da ne mora i on u razred; otvaraju se, da se zadrži neko nastavničko lice na onom mjestu; rijetko je to radi djece i razumijevanja potrebe takvih škola. Da je drugačije, ne bi se desilo, da čim nestane stanovite zapreke za upravitelja, odnosno nastavničko lice, razredi Viših narodnih škola — nestaju.

Moram konstatirati i tu žalosnu činjenicu da se razredi Više narodne škole smještaju u najgore prostorije, odnosno improvizirane razrede u podrumu. Što znače takvi razredi u podrumskim prostorijama sa betonskim podom za dječake, a potovo za djevojčice u dobi od 11—14 godina. Katkada potpuna katastrofa. Konačno ni nastavnik nije dužan da izlaže svoje zdravlje opasnosti.

Bilo je slučajeva, da su postojali razredi, gdje su djeca dolazila u školu tek tri puta tjedno. Kako bi se nastavnik oduševio za rad u Višim narodnim školama pod ovim ne baš ružičastim okolnostima? Obično ih se tješilo: »Velika je blagodat raditi u Višoj nar. školi, jer nemaš odgovornosti.« Tom izjavom mnogi su dali znati, kako se shvaća Viša narodna škola, i time joj dali oznaku škole od nužde, škole površnosti i prolaznosti.

Neka mi se ne uzme u zlo i ova konstatacija. U Višu narodnu školu rado se postavljaju ljudi, koji su pred penzijom. Što to znači? I kako da rastumačimo taj postupak? Ne bih nipošto htjela povrijediti stare i vrijedne naše kolege i kolegice, ali jedno naročito naglasujem i podcrtavam. Baš u Višoj narodnoj školi treba nastavnika u punoj snazi, jer smo iz prednjega razlaganja vidjeli, da u Višu narodnu školu dolazi teški materijal i da se s tom djecom u većini slučajeva duševno i moralno defektnom moramo boriti, snažno boriti, pače i onda, kad ta borba izgleda borba s vjetrenjačama. A za to treba snage, jačine volje, a ne dobroćudne popustljivosti. Treba disciplina, koju provejava razborita blagost. Dječje srce mora osjetiti očinsko srce, ali i duševnu nadmoć, koja lomi korov njihovih duša i nastoji svim silama, da njihovom dušom proteče voda bistroga vrela. Nastavnik mora biti gospodar u svom razredu, samo tako može da imponira svim tim velikim i malim rantaplancima i robinzonima.

Koliko brojimo razreda Viših narodnih škola danas? U I i II nadzorništvu postoji oko 10 razreda Više nar. škole, a u Gundulićevoj ulici t. zv. centralna Viša nar. škola sa 4 V razreda, 1 VI

i 1 VII. Time što se je učinio pokus otvaranja centralne više narodne škole, možemo se nadati, da u pitanju otvaranja tih škola idemo naprijed. Službeno se javilo, da će grad u slijedećoj škol. godini otvoriti još 14 odjeljenja Viših narodnih škola.

Mi koji radimo u centralnoj Višoj narodnoj školi vidimo, da ta organizacija škole, odnosno tip, pogoduje radu u školi t. j. sav je rad obuhvaćen jednim duhom, jednim zamahom, a škola dobiva i po nutrinji i vanjštini ozbiljan karakter i vrijednost. To opažamo i na djeci. Rado polaze školu uz sve poteškoće i dužnosti, koje imadu izvan škole i unatoč velikih daljina. Neka djeca dolaze iz daljine od 1 sata. Samo poteškoća je konkretno u centralnoj Viš. nar. šk. u Gundulićevoj ulici, što imade na dan samo 2-3 sata, a to zbog toga, što se u istoj zgradi izmjenjuju tri vrste škola. 2-3 sata to je i za stanovišta obuke i odgoja i odviše malo.

Bezuvjetno bi se moralo ostati kod stanovišta, da se otvaraju samo Više nar. škole — kao zasebne škole, a ne razredi uz osnovne škole. Ne bi dostajala jedna takva centralna Viša narodna škola u gradu Zagrebu, već pored ove u Gundulićevoj ulici treba otvoriti barem još dvije i to na istočnoj i zapadnoj periferiji. Uz te škole neophodno su potrebna i skloništa. Tako bi se škola publicirala, a mnogi roditelji, koji šalju svoju djecu u građansku školu samo zbog toga, da se ne skiću po ulicama do nauka, a koja nemaju dovoljno sposobnosti i volje za rad u školi i svršavaju pojedina polugodišta s 5, 6, 7, i 8 slabih ocjena, slali bi ih u Višu narodnu školu, gdje bi pod utjecajem nastavnika, koji radi individualno i stalno u jednom razredu, ipak utvrđivali i proširivali već stečeno znanje. Time bi se olakšao rad nastavnicima građanskih škola, jer im ovakva djeca koče rad u razredu, jer građ. škola je po karakteru škola, koja više stručno sprema i daje znanje, a *V i š a n a r o d n a š k o l a* je škola, u kojoj se najveća pažnja posvećuje (i mora se posvećivati) u prvom *r e d u o d g o j u*. I svaki razred Više narodne škole i svaka buduća škola, promašit će svrhu, bude li u svoju zadaću što drugo uzela, osim u prvom redu odgoj, a tek onda izobrazbu, koja se se sastoji u tom, da stečeno znanje učvrstimo i proširimo samo onoliko koliko je to uistinu *p o t r e b n o i v a ž n o* za budući njihov poziv, zvanje, odnosno zanat. U tom pogledu sasma ćemo drugačije postupati u ženskim razredima, a drugačije u muškim.

Odgoj — to je bitna oznaka Viših narodnih škola. Kraj svojih strašnih domaćih prilika i neprilika naše je dijete postalo divljak, a to treba oplemeniti i uliti u ta mala srca spoznaju, da oni vrijede i to mnogo vrijede, i mnogo će vrijediti, budu li pošteni i radljivi. Treba dići u njima ponos i svijest da su oni budući apostoli poštenoga rada. Kod svega toga moramo još jedno imati na umu; treba roditeljima onemogućiti da prerano šalju svoju djecu na težu zaradu i prisiliti ih, da ih do 14 godina šalju u školu. Danas toga

nema, polazak Više narodne škole stavlja se na volju kako roditeljima tako i djeci, a to je skroz krivi postupak.

Na taj način, što djeca poslije svršene osnovne škole ne polaze nijednu školu, uposlena su ozbiljnim radom, zarađuju, a time otimlju zaradu odraslima, jer dijete je jeftinija radna sila, a ne misli se na to, da time njegov još nježan organizam stradava.

Otvaranjem i uređenjem Viših narodnih škola i skloništa uz njih, i ozbiljnim radom u njima, padat će broj malodobnih kažnjenika, skitnica i prosjaka.

Sve ovo, što se iznijelo, odnosi se najviše na Više narodne škole u gradovima. Obzirom na naše selo, naglašavalo se, a i danas se naglašuje opetovano, da su i tamo potrebni razredi Viših narodnih škola, barem samo V razred, a ukoliko bi se otvarale potpune Više nar. škole u selu, da budu gospodarskog karaktera, jer je naša zemlja poljodjelska.

Na koncu treba da još jednom istaknem, kako je posve kriva tvrdnja, da u Višoj nar. školi nema odgovornosti za rad. Baš u toj školi traži se velika odgovornost, jer tu odbačenu djecu treba podići i učiniti korisnim članovima ljudskoga društva.

Hoćemo ili nećemo priznati, a ipak je tako, intelektualci i tako zvani bolji ljudi neće djece, a periferija izbacuje djecu. Ona t. j. periferija godinama biva sve veća, a ti »štakori«, »miševi«, kako se ih obično naziva, poplavit će jednog dana grad, zauzet će odgovorna mjesta. Zato treba njihova srca oplemeniti i pripraviti ih da shvate pravi smisao života, koji se sastoji u poštenom radu, spremnosti na žrtvu za bližnjega, domovinu i čitavo ljudsko društvo. S tim mislima moramo dnevno stupiti u razred, s tim razumijevanjem moramo gledati Višu narodnu školu.

Ne, nemojmo se tješiti činjenicom, da i drugi, veći i jači narodi još nijesu riješili socijalno pitanje, i da je londonska i pariška periferija još gora. Ne, to za nas ne smije biti utjeha. Veličina našega naroda neće biti u tome da imademo veliki broj kolonija, aeroplana, ratnoga materijala, velikih muzeja, napunjenih ugrabljenim stvarima drugih naroda i zemalja, jer je to lažna veličina. Mi hoćemo za naš narod pravu veličinu, a prava veličina jednoga naroda leži u tome da svaki pojedinac toga naroda ima *č o v j e č a n s k e u v j e t e z a ž i v o t i r a d.*

Za tu istinsku i pravu veličinu našega naroda mora se boriti i raditi za nju svom dušom svaki od nas.

Š., nastavnica

Međunarodna unija katoličkih ženskih saveza

Tkogod se donekle upoznao sa današnjim težnjama i radom katolika u raznim zemljama, moći će ih razvrstati u tri kategorije. Svi sa zaprepašćenjem otvaraju oči pred tvrdom stvarnošću. Dekristijanizacija modernog čovjeka izbija u svim granama života. Kristova Crkva kao da se vratila u prvo doba, kad je stajala slabašna na vani pred silnim i oholim svijetom grčko-rimske civilizacije. Kao tada slično i danas svijet hoće da živi bez nje. Počinje time da je ignorira a onda otvoreno progoni te više ili manje u krvi uguši. Razlika jest tek u tome, što su ovi moderni krvnici Crkve Kristove gotovo isključivo sama njezina djeca. Razlika jest tek u tome, što rade ovi moderni krvnici Crkve modernom brzinom i služe se najfinijim oružjem, što im ga pruža moderna civilizacija.

Ima katolika u svim zemljama, koji su dugo htjeli zatvarati oči pred tom stvarnošću. A onda kad je stvarnost ipak previše jako buknila u oči, kao da bi htjeli svojom vikom svratiti pozornost na protivnika, na kome ne vide ništa dobra. Vikom bi htjeli obraniti »katoličke redove«, na kojima ne vide ništa rđavog. Vanjska organizacija i vanjsko katoličko jedinstvo vrijedi u njihovim očima. Brzo stvaraju razne organizacijske okvire — narodne u međunarodne — u koje bi htjeli uvrstiti katoličku vojsku u borbi protiv protivnika Crkve. Zaboravljaju, da je snaga Crkve prejaka, a da bi je mogli skučiti u takve okvire.

Ima katolika — i ovi će biti u većini — koji dobro vide opasnost, ali kao da su im krila podrezana. Uzdišu i u strahu čekaju, kad će komunisti doći i popaliti crkve«. To su fataliste. Na jeziku ili barem u srcu im je neprestano: Što ćete, sve ide po zlu, ne da se ništa učiniti. Vide velike socijalne nepravde našeg vremena, vide duše, koje u masama propadaju, ali ne razumiju svog kršćanskog zvanja, ne slušaju božjeg poziva u svom srcu, ne slušaju poziva Zamjenika Kristova. Nemaju pouzdanja u neograničenu životnu snagu svoga kršćanstva. Neće da shvate velike istine, da je na njima i na njihovom radu spas Crkve i spas duša.

Ima napokon — hvala Bogu — u svim zemljama katolika, koji poput prvih kršćanskih vjerovjesnika sa velikim pouzdanjem gledaju u svijet. Nisu oni kakvi nestvarni optimiste, nisu ni pesimiste, oni su kršćani i znaju, da nose u sebi neodoljivo snagu — Boga. Otvorenih očiju gledaju oko sebe. Tvrdo stoje na zemlji, a oči su im uperene na nebo. Vide dobro i zlo i na protivniku i na sebi. Znaju, da je baš u tome najveća opasnost za Crkvu, što su protivnici Crkve digli na svoj štit jednu ili drugu kršćansku krepost, što su je mnogi kršćani gazili nogama. Digli su na svoj štit komadić istine i otrovali je svojim zabludama i svojom mržnjom. Protiv takvih protivnika nema drugog oružja do iskrenog kršćanskog života i rada. A za takav kršćanski rad nije dosta samo vikati na protivnika, nije dosta uvijek nanovo pokazivati na uzvišenu nauku Crkve, koja je negdje visoko u zraku. Spustiti se treba u stvarni život, priznati treba izdajstva istine u kršćanskim redovima. Tražiti treba konkretnog kršćanskog riješenja u bezbrojnim pitanjima današnjeg života. Tražiti treba svaki dan nanovo sredstava i načina, kako da bolje prožmemo život pojedinca, obitelji, naroda i država kršćanskom istinom i ljubavlju. I ovi katolici dolaze da stvaraju organizacijske okvire svog apostolskog rada. Ali ovi okviri nisu nametnuti umjetni izvana, oni su plod

samog rada, oni su tvorevina samog života i zato su gipki kao što je gibak i život sam. Oni služe životu i radu, a ne da protivno život i rad služe ovim okvirima.

•

U ovu zadnju kategoriju modernih katolika idu bez sumnje sve one katoličke žene i djevojke, koje su stvarale prvu i dosada jedinu međunarodnu organizaciju katoličke akcije i koja si je dala ime: *Međunarodna unija katoličkih ženskih saveza*. 1/ Unija radi već od g. 1910 i predstavlja danas svojih 30 milijuna članica u 33 države. Od g. 1925. postoji u krilu unije i posebna omladinska sekcija sa 2 milijuna članica i 27 narodnih saveza u 19 država. Unija se je stavila potpuno u službu KA te stoji neposredno pod vodstvom crkvene hijerarhije. Ima svog kardinala protektora i svog centralnog duhovnika, koje imenuje sv. Otac. Članice unije, su pojedini narodni savezi i 5 međunarodnih saveza, koji imaju kakvu posebnu svrhu. Unija neće da bude kakva direktivna organizacija — nego federativna. Hoće da koordinira rad učlanjenih narodnih i međunarodnih saveza te ih potpomaže savjetima i informacijama, zajedničkim študijem i zajedničkim nastupima za prava katoličke žene u svijetu. Ima svojih 10 komisija, koje proučavaju pojedina pitanja kršćanske žene u današnjem svijetu i koje pružaju na ovaj način dragocjenu pomoć i Uniji i učlanjenim savezima. Unija je zastupana kod Društva naroda u raznim njegovim organima, osobito kod međunarodnog ureda rada. Imala je na ovaj način već više puta zgode, da brani prava žene u životu i da u ime katoličkih žena utječe na javno mišljenje. Ima i dva svoja informativna časopisa.

Od vremena do vremena priređuje svoje međunarodne kongrese. A svake druge godine se skupe voditeljice pojedinih saveza na međunarodni tečaj, na kojem se udube u jedno pitanje svog programa. Takvi tečajevi doprinose puno, da se pojedini savezi okoriste sa iskustvima drugih zemalja i da se u osobnom kontaktu upoznaju sa potrebama katoličkog ženskog pokreta. Minule godine je unija priredila takav tečaj u Bruxellesu u Belgiji. Trajao je od 30 ožujka do 6 travnja. Omladinska sekcija je skupila oko 200 voditeljica iz 21 države. A u svemu je bilo nazočnih 293 voditeljice iz učlanjenih saveza.[2]

Predmet ovogodišnjeg tečaja je bio slijedeći: Katolička žena u modernom svijetu. U predavanjima i razgovorima, koji su bili osobito živahni i stvarni, su se upustile u probleme, što ih moderni život stavlja ženi, koja hoće da kršćanski živi i da izrazuje Krista u svojoj okolini. Razni poganski feminizmi — liberalizam i komunizam — su obećavali ženi zlatnu slobodu, ali je danas sve jasnije, da je ova sloboda tek prividna. Ti feminizmi su modernu ženu okovali tek u još teže okove. Dosta je pomisliti na upravo nevjerojatno ropstvo žene u sovjetskoj Rusiji. »Kadagod je u povijesti kršćanska snaga oslabila, bilo da su ljudi zaboravili na kršćansku nauku, bilo da je ohladnjela revnost njihovog moralnog života, uvijek je u isto doba počelo padati štovanje ženske ličnosti i vrijednost njezine suradnje u životu. A kadagod je kršćanstvo ojačalo i doktrinarno i moralno, uvijek se diglo i štovanje ženskog dostojanstva i njezine saradnje u stvaranju boljeg čovječanstva. — Udes je kršćanstva i ženskog dostojanstva usko povezan.« (Izveštaj str. 151). Na katoličkoj je dakle ženi, da izgradi pravi feminizam te donese stvarno riješenje modernog ženskog pitanja. Time će ona vršiti dvostruku dužnost. Bit će apostol Krista u svijetu i očuvati će ženski svijet od izrabljivanja i poniženja. Koliko ekonomskih, socijalnih, političkih, psiholoških, moralnih, filozofskih i vjerskih — teoretskih i praktičkih pitanja je skopčano sa ovakovom zadaćom katoličke žene.

Katolički ženski pokret treba da je pomogne u studiju ovakovih pitanja. Dati joj mora odvažnosti i revnosti, da ide sa pouzdanjem na posao. Jer krivog i poganskog feminizma nećemo pobijediti ničim drugim osim time, da pozitivno izgradimo u modernom životu pravi kršćanski feminizam, pravi

kršćanski socijalni uređaj. Tako je ovogodišnji tečaj bez sumnje sretno pogodio svojim programom i dao dobre smjernice za studij i rad. Ličnost žene, Ženska duša, Protinaravni i nekršćanski elementi u nekojim feminizmima, Katolička žena pred socijalnim problemom, Poziv žene, Misao katoličke Crkve o pozivu žene, — Misija ženske omladine: U apostolatu, u javnosti, u profesiji, u obitelji, na intelektualnom polju; Komunističko shvaćanje rada; Osvajanje profesionalne okoline, Rad međunarodnog ureda rada za zaštitu radničke žene — to su bile glavne misli oko kojih su se vrstala predavanja i razgovori.

Između muške i ženske ličnosti ima razlike, ali nema nejednakosti. I jedan i drugi ima svoju posebnu zadaću, ima svoj posebni način rada oko izgrađivanja čovječanstva, ali nije jedan iznad drugoga. Onaj egalitarizam, što hoće ženu u ljudskom društvu u svemu da izjednači sa muškarcem, je protunaravan i nekršćanski. Jednakost jest u ličnom dostojanstvu, kojega ne može nitko nogama da pogazi, ali i jedan i drugi baš time najbolje usavršava svoje lično dostojanstvo, da izgrađuje svoje osobine i njima služi zajednici. Njihov rad se upotpunjuje i u obitelji i u javnosti i u apostolatu. Zato je katolička Crkva uvijek toliko cijenila apostolski rad žene i današnji lijepi razvoj ženske katoličke akcije gotovo u svim zemljama uvelike raduje sv. oca kako je to više puta izrazio baš Uniji katoličkih ženskih saveza.

Jakob Laura D. I.

1) *Union Internationale des Ligues Féminines Catholiques* — U. I. L. F. C. Središnjica je Unije: Lange Nieuwstraat 63 A Utrecht Holland — a omladinske sekcije: 12, Quai des Dominicains Gand Belgique.

2) Izvještaj je tečaja objavljen u dvije brošure: »*Ce que pensent et réalisent dans le monde 30 millions de femmes catholiques*« — izvještaj javne sjednice, koji ima 36 stranica; i »*Journées d' études tenues à Bruxelles du 2 au 6 avril et 30 mars au 2 avril 1937*« — izvještaj tečaja na 165+84 stranicama. Ovi izvještaji mogu dobro služiti svakomu, koji se želi malo upoznati sa raznim ženskim pokretima u svijetu a osobito sa radom Unije i sa problemima kršćanskog feminizma. Naći će u izvještaju i dobra vrela za studij pojedinih pitanja. Naručuje se kod jedne i druge središnjice.

Uz važan problem ženske omladine*

Teško je prodrijeti u sve skrovite zakutke mladih duša. Kod djevojaka možda napose. Kad djevojčica počne da »samostalno« misli, kad na domaku prelaznog doba njena interesna sfera počinje zahvaćati i u sve realne probleme života, tada se djevojačka duša uvuče u se, i stane promatrati sve pod svojim posebnim vidnim kutem. I prikučiti se, bolje prodrijeti u takvu dušu zahtijeva neobično mnogo obazrivosti, ljubavi i takta. Na žalost ni ista majka, pa i onda kad najbolje hoće, redovno ne zna da nađe ključ, koji bi joj otvorio sve pretince duše. Jer sve ono, što dolazi sa strane najbližih, ili starijih, sve što zvuči kao opomena, prijekor ili čak zabrana, sve to udari najprije o prvi neprobojni bedem, kojim se djevojčica ogradila o uvjerenje da je »nitko ne razumije«, i »nitko ne može shvatiti, što ona proživljava.«

Istodobno se nova pitanja dnomice gomilaju i vriju u mladom mozgu. Pojave, kraj kojih je dosada prolazila posve ravnodušno, odjednom poprimaju sasvim novu boju, zaokupljaju maštu i pobuđuju znatiželju. S fizičkim prelazom djeteta u djevojku paralelno se razvija i interes za sve, što zadire u seksualni problem. I ta se pitanja više ne daju ničim zataškati, ona traže, apodiktički traže adekvatan odgovor. — »Pitati?« — »Da, pitati, ali — koga??« »Majku?« — »Ne, ona me drži još djetetom, ona bi me otpravila kratkim, nejasnim odgovorom«. »Dakle?« — — — »Knjige!« Iz knjige ću sigurno saznati »sve«!

To je redovni proces, kojim djevojčica ide danas do saznanja najveličanstvenijih misterija života i materinstva. Tek je počesto »knjiga« supstituirana imenom jednako nezrele drugarice ili služavke. —

I djevojčica posiže za knjigom. Ali često upravo takva prva knjiga toliko iskrivi predodžbe i okalja maštu da se kasnije čovjek vanredno teško dovine do toga da o tim stvarima stvori ispravne, čiste i velike pojmove.

Međutim, pred vrlo kratko vrijeme dobili smo — hvala prevodiocima — i na našem jeziku knjigu, koja će u tom pogledu potpuno zadovoljiti svaku zdravu i neiskvarenu djevojku, jednako kao i odrasle, koji će odsele moći bez straha turiti u ruke ženske omladine prikladnu lektiru. — Knjiga je vrlo ukusno opremljena, izašla pod naslovom »Njezino proljeće«, a napisala ju je mađarska katol. liječnica Dr Margareta Csaba.

Od prve do posljednje stranice sve odiše iskrenom, nepatvorenom ljubavlju prema čitateljici, što autorica izrijekom spominje: »Dok sam pisala ove retke, bili su mi učiteljem i vodičem medicinske ordinacije, ljudske patnje, vlastita iskustva, ali najprije toplo srce, koje kuca za tebe kao i za sve tvoje drugarice. Poslušaj riječi, koje mi je diktirala velika ljubav prema tebi.« I sad se nižu poglavlja o fizičkom razvoju djevojke u prelazno doba, o braku i svrsi braka, ali sve s toliko fine topline i takta, s toliko delikatnosti, da je s pravom neka mala čitateljica napisala: »U toj knjizi je sve napisano, ali sve tako lijepo ...«, da ne može povrijediti ni najsuptilnije duše.

Sve u knjizi ide za tim, da u djevojčici probudi želju »da od danas velikodušno i spremno stavi svoj razum i volju u službu svoje vlastite sretne budućnosti.«

* Dr Margareta Csaba, »Njezino proljeće« — Spes, Zagreb, Martićeva 7.

A jer je najprirodnija sreća ženskog bića u materinstvu, zato je konačni cilj svih tih dragocjenih savjeta »maloj sestrici« taj, da je duševno i tjelesno osposobi za buduće dužnosti žene i majke.

Vanredno su krepka poglavlja okupljena pod zajedničkim naslovom »Značenje čistog života«. I ako su i ova poglavlja puna razumijevanja za sve pokrete u mladoj duši, za sva previranja i prebujnu maštu, ipak je dr Csaba i kao liječnica vrlo decizivna u pitanju suzdržavanja. Ona odlučno osuđuje i naoko nevine lakomislenosti, koje bi mogle natruniti čistoću djevojačkog srca. »Ili ćemo sasvim čisto živjeti, a to znači — treba da ostanu čiste i naše misli i naše predodžbe i naša fantazija i naše želje, ili je čist život za djevojku nemoguć — iluzija.«

U daljnjem se dijelu govori o svim onim vanjskim utjecajima, koji u ovoj dobi napose snažno djeluju na čovječju psihu i ostavljaju trajne, ponajčešće negativne tragove. Tu su kratki osvrti na modu, ples, lektiru, zabave, drugovanje s mladićima i t. d. Ništa nije ostalo nezapaženo: ni društvene igre, ni plakati, ni izlozi.

Obradba dotičnih tema pokazuje finu, psihološki pogođenu taktiku. Ni na jednu od modernih nastranosti ne obara se autorica à priori, s neobrazloženim »to ne smiješ.« Naprotiv, »spisateljica je budnim okom promatrala sve, što utječe na dušu djevojčice i ona kroz tu knjigu kao dobra majka i liječnica govori: »To smiješ, jer će te učiniti boljom i zdravijom, a to ne smiješ, jer će ti škoditi duši i tijelu.« Donosi ona za svaki svoj »ne smiješ« jasne i ozbiljne dokaze, da ona koja čita sve jasno uviđa i *sama* već mora da odluči da će je poslušati.« Tako govori jedna od mladih duša, koja je knjigu ozbiljno pročitala.

Na taj se način stvara u duši spontana dispozicija za sve dobro, odnosno organski izrasla averzija proti nezdravim pojavama današnjice.

Posljednja poglavlja kao »Sport duše« i »Duševna kozmetika« vrlo zgodno potiču na autodisciplinu i na kultiviranje intenzivnijeg duhovnog života.

Čitava knjiga djeluje kao lijepa zaokružena cjelina, i daje odličnu fotografiju cjelokupne djevojačke duše.

Stoga će »Njezino proljeće« dobro poslužiti ne samo onima, kojima je namijenjeno, da u njoj nađu odgovor na premnoga svoja pitanja, već i odraslima, koji imadu kontakta sa ženskom omladinom. Ovima će knjiga, zbog finih psiholoških zapažanja, pomoći da razumiju kako djevojačka duša reagira na sve ono, što oko sebe opaža i u sebi proživljava, te im omogućiti da se laglje približe svojim »malim sestricama«, kad su njihova srca tako željna razumijevanja. — Mnogima će možda ovo malo djelo Dr Margarete Csaba pokazati i to, kako se i o najintimnijim i najdelikatnijim stvarima može govoriti na vrlo jednostvan i jasan, ali fin, kršćanski način.

Pretežno je mišljenje svih onih, koji su knjigu pročitali, da u knjizi nema ništa, što bi bilo nepotrebno da djevojka znade, ništa pretjerano. Zato je treba pružiti našim djevojčicama s punim povjerenjem i dosta rano, prije nego su pošle tražiti razjašnjenja po prljavim knjigama vašarskog tržišta.

Marta Labaš

KNJIŽEVNOST

Vrela i Prinosi. Zbornik za povijest isusovačkog Reda u hrvatskim krajevima. Svezak 8. s. 184. Din 100.— Sarajevo 1938. Čemerlina 9. Uredio Dr M. Vanino D. I.

Ovim je sveskom osnivač i glavni auktor većine znanstvenih radova Zbornika ispunio u 6 godina njegova opstanka (prvi svezak 1932.) preko 1400 stranica. Djelo iznosi na svijetlo neobjelodanjene originalne dokumente, pisma, izvješća, životopise, autobiografske podatke i znanstvene rasprave o njima, što se bar indirektno odnose na djelovanje isusovačkog Reda u hrvatskim zemljama od 1560 do 1773. Ove su publikacije primljene velikim interesom od domaćih i stranih stručnjaka, pa i od šire publike. Tko bar letimice pogleda sadržaj pojedinih svezaka (svaki broj donosi popis članaka prijašnjih svezaka), naći će tu vrlo zanimljive građe za historiju — crkvenu i profanu, kulturnu i političku, za književnosti i bibliografiju Hrvatske. Ne manjkaju razna facsimilia. U Zborniku marljivo surađuju naši uvaženi pisci kao sveučilišni prof. Dr Fr. Fancev. Silna je to apologija kat. Crkve, koju ne može ignorirati nijedan naš kulturni radnik. Mnoge važnije rasprave Zbornika mogu se dobiti kao posebni otisci. Život je donio recenzije prvih 7 svezaka. Svakoj raspravi dodan je kratki sadržaj na latinskom jeziku, da Zbornik bude pristupačan učenom stranom svijetu.

Osmi svezak pruža čitateljima ovaj materijal: 1) Prof. Vj. Štefanić: *Bellarmino-Komulovićev kršćanski nauk.* 2) J. Predragović D. I.: *L. Grizogon i njegov Mundus Marianus.* 3) Don J. Zovko: *Boškovići u selu Orahovi Do.* 4) Don M. Papac: *Trebinjska biskupija sredinom 19. vj.* 5) Dr Matić: *a) Abecevica u 18. vj. za analfabete u požeškom kraju. b) Isusovački kolegij i akademija u Požegi g. 1773.* 6) Dr Fr. Fancev: *Bartola Kašića D. I. »Sv. Venefrida«.* 7) M. Vanino D. I.: *Franjo Zdelar D. I.*

Aleksandar Komulović D. I. († 1608.), glasoviti papin poslanik u radu za oslobođenje južnih Slavena od turske sile, izdao je u Rimu prvi kat. katekizam na hrvatskom jeziku g. 1582; ali je istom g. 1603. u Rimu dao štampati »Kratak nauk karistianski« od kardinala sv. Roberta Bellarmina, što ga je sam preveo na hrvatski. Ovo je djelo doživjelo mnogo novih izdanja u 17. i 18. vj. te je vršilo golem utjecaj na sveukupni život našeg naroda — vjerski i prosvjetni. G. Štefanić kritički analizira i uspoređuje ovo izdanje od 1603. sa osam narednih hrvatskih izdanja. Konačno je otisnut cijeli katekizam izvornim jezikom i pravopisom (na s. 33—50.)

J. Predragović orisao je rad i djela L. Grizgona D. I. (1590—1650.), koji se proslavio kao profesor visokih nauka, a još više koristio našem narodu kao misionar kroz pune 24 godine. O velikom radniku za spasenje duša i dobrotvoru sirotinje govori nam njegova knjiga »Mundus Marianus« sa 3100 velikih stranica, gdje je pokupio sve, što je našao uzvišena i lijepa na nebu i na zemlji o slavi i štovanju nebeske Majke i Kraljice svih kršćana, da bi još više raznio njezinu slavu po svijetu. Kod nas su se sačuvala sva tri sveska ovog djela u Splitu, a djelomično u Zagrebu i Dubrovniku. Rasprave su duboko umne i solidne, odaju dobro poznavanje latinskog jezika, željeznu ustrajnost, poznavanje sv. Pisma i povijesti.

J. Zovko, župnik u Ravnom na Popovu Polju, istražio je rodoslovlje Rud. Boškovića D. I., učenjaka svjetskog glasa († 1787.), i našao, da u mjestu Orahovi Do njegove župe i sad žive porodice, što vuku lozu kao di–

rektni potomci po muškoj i ženskoj strani iz iste obitelji kao slavni redovnik — učenjak Josip Rudjer. Istina, ime Bošković više ne postoji, ali pisac pokazuje iz matica, kako je ta promjena nastala prirodnim miješanjem rodova. Sigurno je, da je to selo od vajkada bilo katoličko. Stoga je samovoljno nagađanje srpskih pisaca, koji tvrde, da je naš učenjak potekao iz srpsko-pravoslavne porodice.

Ne manje je zanimljiv izvještaj v. g. Papca o trebinjskoj biskupiji iz polovine 19. vj. Radi se o spisu Vinka Basilea na Kongregaciju za raširenje vjere, što ga je ovaj redovnik D. I. sastavio kao apostolski vizitator o stanju katolika rečene biskupije oko g. 1850. Kako je sam Basile gotovo 10 godina pastorirao onaj zapušteni narod, izvještaj iz g. 1856. — ovdje prvi put štampan, — a čuva se u arhivu dubrovačke biskupije — ima posebnu vrijednost. Revni misionar rodom iz Sicilije, poznat je i radi svojih knjižica, pisanih za hrvatski narod i zbog uspješnih pučkih misija, što ih je držao po Slavoniji na poziv biskupa Strossmayera.

G. Matić osvjetljuje pomoću novonadjenih dokumenata, kako su Isusovci polovinom 18. vj. marljivo poučavali narod u okolini Požege, ne samo u istinama sv. vjere, nego i u čitanju i pisanju. U tu su svrhu tiskali knjižicu — Abecevica zvanu — i u tisuću primjeraka besplatno ju dijelili seljačkom svijetu. U drugom članku iznosi dokumente o sudbini isusovačke škole u Požegi iza dokinuća Reda g. 1773. i o njihovoj ljekarni, koja je bila jedina u požeškoj županiji.

Poznati stručnjak u hrv. literaturi g. Fancev prviput objelodanjuje izvorni rukopis dramske igre o sv. Venefridi, što ju zaslužni sastavljač najstarije gramatike hrvatskog jezika Bartol Kašić sastavio oko g. 1625. To je prva dubrovačka duhovna drama na našem materinjem jeziku. Njezin tekst iznosi ovdje 46 strana (123—168). Konačno pruža nam sam urednik podatke o životu Fr. Zdelara D. I. Križevčanina (1685—1745.), koji je već za života bio cijenjen radi velikih kreposti. Dugi je niz godina poučavao zamjernom vještinom filozofiju, crkv. pravo i dogmu na isusovačkim univerzama u Zagrebu, Trnavi, Beču i Gracu.

Jakov Ledesma D. I. i njegov »Nauk Karstianski«. Priredio Vjek. Štefanić. Posebno izd. Vrela i Prinosi 1938. Neobična je stvar, da je neki Hrvat g. 1583. prenio na naš jezik uvaženi vjeronauk glasovitog Ledesme i štampao ga u Mlecima 1583. t. zv. bosanskom ćirilicom, koja se nešto razlikuje od srpske ćirilice, a rabila se dugo u kat. hrv. krajevima Bosne i južne Dalmacije. Ledesma je († 1575.) bio čovjek, koji je uživao glas učena i sveta muža. Njegov katekizam u skraćenom obliku štampao je isto tako bos. ćirilicom bos. franjevac Matija Divković 1616. E. Lamalle D. I. pronašao je drugo Divkovićevo izdanje od g. 1621. u Parizu. Ledesmin Katekizam prvo je djelo izrađeno dubrovačkim (ijekavskim) narječjem, a posljednje djelo pisano spomenutim slovima za Dubrovčane. G. Štefanić analizira jezik i ortografiju katekizma, zatim ga donosi u originalu — ćirilicom na s. 1—34.

Nikola Maslać D. I.

● Nenaručeni se rukopisi ne primaju bez prethodnog dogovora s urednikom. Rukopisi se ne vraćaju.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 64 stranice. — UREDNIK: Stj. Tomislav Poglajen D. I. — IZDAVAČ I VLASNIK: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu, A. Alfirević D. I. — TISKARA: »Glasnika Srca Isusova«, A. Alfirević D. I.